

VII. a. 17.

~~1774~~
A 4601.

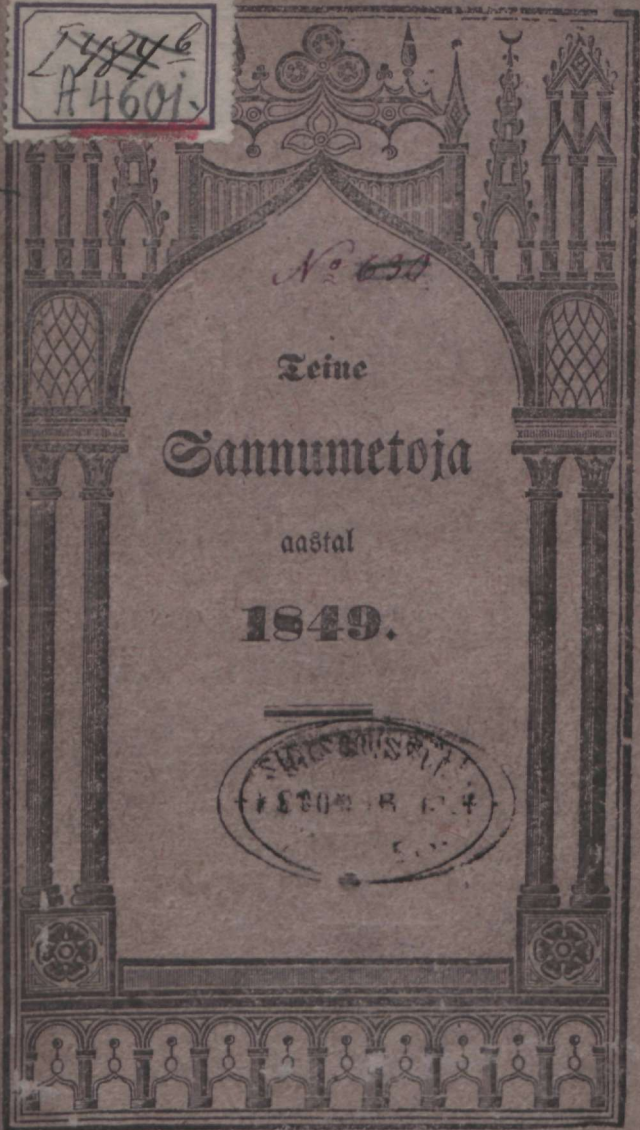
N° 650

Teine

Sannumetoja

aastal

1849.

~~T. ~~Hy~~ ~~be~~ ~~ly~~~~
A4601 w

Teine

Sannumetoja;

aastal

1849.

Ehf:

Uut ja Wanna

Marrahwa römüks ja õppetussfeks.

N° 650

Teine aasta = jäggo.

Tarto linnas,
trükkitud Laakmanni kullo ning warraga.

Der Druck ist unter der Bedingung gestattet,
daß nach Beendigung desselben die vorschriftmäßige
Anzahl Exemplare an das Dorpatsche Censurcomité
eingesandt werde.

Dorpat, d. 8. Juni 1849.

Censor Samson.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

36914

Gistakius.

(Mis minnema aasta polele jäi.)

VI.

Head küllarahwas.

Gistakiusse esimesenne töö, kui ta ülles-
ärkas, olli jälle kibbe nutminne. Mis tedda
unnes olli rõmustanud, se tedda nüüd ilmsi
kurwastas: Teopista, temma kallis abbikasa
ning temma kaks armast poega ollid ni hästi
kui iggaweste kaddund. Kui tüf aega olli nut-
nud, ja ennast filmaweega Issanda kää alla
allandanud, touzis ta ülles, ja hakkas se peäle
mõtlemä, kuidä temma siäna liäna piddi sama
kus se kipe laew esmalt olli tahtnud purjotada;
sest ehk ta kül mitte ei julgund lota, et ta
omma abbikasa weel piddi nähha sama, siiski
tahtis temma siäna liäna ruttada, ja kui ta
omma Teopistat ning temma rõwelt seält piddi
leidmä, et tedda Jummalä ja lohtode abbi läbbi
rööwli käest jälle peästä. Ilma aia wiitmatta
läks Gistakius tele. Ehk kül tigge kipper, kui
ta Gistakiusse abbikasa ärrarikus, temma rahha

taske jättis, siis piddi temma kibbedat nälga kannatama; sest siin tühjas kõrbes, kus innimesse hinge kuskil pool kuulda egga nähha ei olnud, ei maksnud rahha müddagi. Keif se palawa päwa kõndis Gistakius möda merre äärt Egiptuse ma pole; õsel maggas ta mäe kobaaste sees. Teisel päwal wasto öhtat, kui jubba nälga ning jänno tedda wägga pinasid ja ta peäle sedda weel pimmeda tihniko sees käies mitte ei teadnud kuhko ta wimaks wälja piddi sama, näggi ta metsast wälja astudes äffiste wilja põldosid ja pärrast honesid kaugelt paistwad. — Ehk kül nälga tedda olli nõrgaks teinud, siis teggi rööm tedda jälle joukaks, et ta pitka sammodega kulla pole töttas, mis palmi pudeal, kaugelt temma wasto paistis.

Küllas, esimesse tallo ukse ees, kust Gistakius piddi möda minnema, istus üks halli peaga wanna-issa maas, kelle jalge ees kaks last mängisid.

„Armas wanna taat!“ ütles Gistakius pärrast terretamist, „kas minna woõras innimenne woiksin siin Teie küllas ömaia leida?“

„„Siniaia Jummalä pärralt.““ „Miks pärrast mitte, armas tekäia?“ wastas wanna taat. „Ja kui sa mulle öige suurtt römo tahhad tehha, siis jä sia minno kattukse alla õseks. Mis mulle anda on, sedda on kül wägga wähhä; agga ma annan hea melega.“

Gistakius wöttis sedda söbralikko paksumist römoga wasto. Wanna kulla taat laskis nüüd tekäiale esmalt süddame kinnitusseks nattuke roga anda ja ütles: „Armas söbber, sa olled kaks

päwa, ehk weel ennam, ilma Jummalala marjata, wõtta nüüd nattuke toito, ja Snnisteggia fossotago sinno ihho ja hinge." Reist sannadest moistis Gistafius warfi ärra, et maia perre- mees ristiusko olli, ja römustas ennast ülle- wägga; sest ristiinnimeste hulk olli pagganatte seas alles wägga weike.

"Dänno sure Jummalale!" hüdis Gistafius römoga, "Teie ussute Issanda Jesusse Kris- tusse sisse; minna ka. Teil on Temma sees keige usso wendadega üks usk, üks armasius, üks lotus, ühhesuggune iggatseminne; minnul ka nisamma." Ja süddamelikto armastussega hakkasid Gistafius ja se wanna tallopeeg, kelle nimme' Klemens olli, teine teise ümber kaela ja andsid suud. Wimaks tullid ka wanna Kle- mensi tüttar ja wäimees wäljalt koio. "Waatke, mo lapsed," hüdis wanna isä, "Issand on ühte omma wähhämaist wendadest meie maiasse saatnud; näitkem nüüd ka temma wasto ülles, et meie Jesusse sõbrad olleme." Tüttar ja wäi- mees römustasid ennast wägga. — Gistafius kõnneles nüüd, kuidä temma usso pärrast piddand ärrapöggemä, kuidä kurri meramees temma abbikasa ja kurjad metsellajad temma lapsed ärraribunud, ja mis ta wimaks unnes näinud. Reik kolm kulasid halleda melega temma luggu, ja isseärranis noor perrenaene wallas paljo filmawet.

"Dlle siiski julge, mo wend!" ütles wanna Klemens lõppetusses. "Sinno unnenäggo woib jo Issand weel töeks tehha. Sinna olled kül

omma filmaga näinud, et loukoerad sinno lapsed ärrawisid, agga sa polle neid mitte näinud lõhki kiskuwad. Nad on ehk imme wisil weel ärrapeästetud sanud."

"Kuida woib se woimalik olla!" hüdis Gistakius. "Mis loukoera suus, se on ka temma tõhtus."

"Summala jures ei olle ükski asfi woimatta," wastas wanna Klemens. "Ja kui ka sinno unnenäggo alles teises ilmas peab tõeks sama, siis on sinno lapsed nüüd jubba Selle jures, kes neid ennam armastab kui sinna moistad ja jouad. Ka sinno abbikasa saab Summal hoidma, ja meie woime lota, et sa tedda Egiptusse-maal ehk weel nähha saad ja rõõwli käest peästad. — Omma wannadusse pärrast ei joua ma isse ennam sinnoga liggi tulla; agga mo wäimees Klitus, tulleb heamelega sinno selt-simehheks. Home hommiko woite mollemad tele miina."

Mis rõmo se lubbaminne Gistakiussele teggi, woib iggamees moista: Tal ei tulnud ennam unni peäle, waid otas pittifilmi hommikut, et minnema saaksid.

Mitme päise tekäigo järrel said Gistakius ja Klitus wimaks siina linna, kus se mora kipre laew tahtis purjotada. Rõmoga tundis Gistakius sedda laewa ärra, mis saddamas ankrus seisis; agga mitte innimesse hinge ei olnud ennam seal laewa peäl. Ta küsis ühhe ja teise käest, kas tegi ei piddand teadma, kus selle laewa kipper ja madrussed on jänud; agga

Kegi ei teadnud. Paljo järrele kulamisse läbbi sai Gistakius wimaks ühhe kaupmehhe käest teada, et laewa kipper merre peäl olli ärra furnud, laew ja kaup ärramüdüd, ja need laewa madrused teiste laewade peäle tenistusse läinud. Temma abbikasast agga ei olnud ei köppo egga köbbinat kuskil pool kuulda. Madrused ollid teiste laewade peäle läinud: kes teadis misjuguuste laewade peäl nad ollid? Wahhest ollid ka keif jubba jälle saddamast ärrapurjotanud? Woõras lin, woõras rahwas, woõras keif, kelle käest piddi ta omma armast Teopistat küsüma? Peäle jedda tunnistasid mitto kaupmeest, et nemmad laewa tühhendamisse jures küll olnud; agga üht' naesterahwast ei olnud kegi seäl laewa peäl näinud. — Gistakiusse süddame kurbdus olli wägga suur. Olliks ta ommeti nendagi paljo teada sanud, kas Teopista furnud woi ellus olli?

Ennä! wimaks olli üks hea süddamega kaupmees, kel Gistakiusse kurbdusse pärrast halle meel olli, kaks madrust üllesleidnud, kes mora fipre laewa peäl teninud; agga mollemad salgasid kangeste ärra, et nemmad laewa peäl keddagi naesterahwast ei olle näinud. Reid widi kohto ette. Kui nad seäl äkkiste jeddasamma meest näggid, jedda nad monne päwa eest ollid lastega laewast wälja wiskanud ja temma abbikasa ärrarisonud, ehmatafid mehhed ärra ja tunnistasid keif ülles.

„Se mees, temma naene ja kaks poega,“ ütlesid nemmad, „on küll meie laewa peäl olnud.“

Agga kui temma fiprele mitte weo-rahha ei joudnud maksfa, laskis kipper tedda lastega mäele wia, ja wöttis temma naist ennesele pärris-orjaks. Laewa peäl toufis temmal furri himmo naese peäle, ja et naene milgi kombel temma nõusse ei heitnud, pistis ta tedda tullises wihhas möögaga läbbi, ja wiskas temma furno kehha merresse. Kui ta agga sedda teinud olli, hakkas ta ni wägga omma süddant karrima, et ta monne tunni pärrast isse ka ärra furri. Et agga se furri himmo meie õnsa fiprele mitte auks ei olle, siis ollime meie teine teisega nou pidanud, sedda asja ei kellelgi räkida; agga et nüüd kohhus sedda meie peäle pannud, siis olleme piddand töt tunnistama. Ennam meie ei tea." —

Mis waese Gistakiusse südda sedda kuuldes pididi tundma, ei moista tegi innimenne ülles-räkida. Pool furnud läks ta kohto koiast wälja. "Oh minno kallis Teopista!" öhkas temma. "Summala tahtmisse järrele ei pea siis minno filmad sind siin ilmas mitte ennam nähha sama! Oh, raske, raske on mul ilma sinnota ellada; agga siiski tuhhat forda parrem furra, kui häbbi ja Summala kässo rikmissega omma ello hoida. Nagga rahhoga so märjas modis: hing laulab rõõmsast Jesu sülles!" — Silmaweega watas Gistakius taggast minnes ühte puhko merre pole; sest merri olli temma armsa Teopista haud. Ta olli nenda kurb, et ta pea ennam ei kuulnud egga näinud.

"Wend, Gistakius," ütles Klitus, "sinno

wallo on küül wägga suur; siiski, wata ennam taewa pole kus so abbikasa hing ellab, kui merre pole, kus ta kehha maggab. Temma surri keige ausamat surma: temma tahtis parram surra, kui patto tehha, — eks se ei pea sind ennam römustama kui kurwastama?" Kui nad nenda teine teisega ollid kõnnelenud, ja Gistakius nutmisest ja õhkamisest wässind olli, läksid mollemad hingama, sest ö olli kätte tulnud.

VII.

Suur päiline ja kaks sõameest.

Hommiko üllestoustes ütles Klitus Gistakiusse wasto: "Sinna tahtsid omma abbikasa ja lastega Egiptusse male miina; kurjad innimessed on sind so abbikasast lahutanud, kurjad metsellajad so lapsi ärraribunud: mis tahhad nüüd eddespidi nouks wotta? Mis rahho woib Egiptusse ma nüüd sulle ennam anda, mähhärdust ja ka mitte iggast waitsest ma nurgast ei leiafs?"

"Minnul on ükskeif kus ma ollen," wastas Gistakius. "Ma tahhan üht' ma nurka üllestsida, kus ma keif ello päwad, mis Jummal mulle weel kinkib, woin leinada ja siis pärrast surra."

"Sedda parram!" ütles Klitus römoga; "siis tulle minnoga jälle taggasi. Keif mis mul on, olgo kui sinno ommandus. Mo wanna isä, mo naene ja lapsed sawad ennast wägga

rõmustama, kui nad kuulda sawad, et sa meie jure tahhad jada."

Eistakius mõtles nattukesse aega järrele ja ütles: "Olgo siis nenda; minna tahhan sinnoga taggasi tulla ja teie jure ellama jada. Agga, et ma mitte teie ristiks ei olle, siis tahhan ma omma kätte-tõ ja waewa läbbi nenda paljo tenida, kui mul tarwis on. Mo kääsi, kes tännini moõga ja pigiga moistis tööd teha, miks se ka sahha ja äffiga ei peaks moistma? Minna ei tahha teie jures mitte ilma asjata toido raiskajaks olla."

"Noh, kül me' sellega läbbi same," ütles Klitus naeratades. "Kus wiis sõnuks sawad seal saab kues ka."

Eistakius ja Klitus joudsid jälle taggasi.

Ripea kui wanna Klemens kulis, et Eistakius nende jure tahtis ellama jada, olli ta wägga rõmus; agga et Eistakius omma armast abbikasa ennam ei leidnud, furwastas neid keifi. Eht kül wanna Klemens, temma wäimees ja tüttar selle wasto seisid, et Eistakius nende jures ei piddand tööd teggema, ei annud ta siiski mitte järrele, waid ütles: "Kes ei tahha tööd teha, se ei pea ka söma." Ta pallus nüüd nende kääst üht saunakest, kus ta üffiainult tahtis ellada. "Ma woin siis," ütles Eistakius, "tõ wahhe aego sedda waggusimene pühha kirja luggeda ja omma õnsa Teopista ja laste peäle mõttelda."

Ühhe waese saunakesse sees ellas nüüd se suur sõapealik, kel enne mitto mõisad, suur

nimme, paljo au ja rikkust olli. Omma palle higgi sees ja kätte-tö warral toitis ennast nüüd se mees, kelle käske enne tuhhandid wärrisemisega kuulsid ja täitsid. Sebda keif teggi temma armastussest omma Issanda wasto. — Ta olli suurt suggu mees, kes sureste enne ellas; nüüd agga teggi ta wälja peäl tööd, söi ja jõi perre rahwaga ühhe riista seest, maggas nendega ühhe palja ma peäl, kui agga ösel ükspäinis ellas ta ommas saunas isseärranis. Shto walmistas ta isse omma roga, ja pärrast söma istus ta ennamiste ikka, kui ilm hea olli, omma sauna kõrwas, palmi pude al, kuhho siis wanna Klemens omma lastega temma jure tulli ja kus nad mitto kerd poleni öni istusid ja teine teisega Issanda armastussest pattuste wasto, künnelessid.

Uega möda korjas keif kulla öhtati Gistafiusse sauna jure palmi pude alla kokko, ja kulas temma künnet. Ta räkis siis ikka ennamiste tössise ristinnimesse önnistussest omma Önnisteggia sees. Temma jures sai se sanna töeks: „Minna ussun, sepärrast ma rägän.“ — Et temma sannad süddamest tullid, siis läksid nemmad ka kuuljatte süddamesse. Gestotsa olli wähhä ristirahwast küllas, keif teised ollid pagganad; nüüd agga läks usklikkude hulf pea igga päwaga suremaks. Wintaks tulli ka üks öige-usso pärrast ärraetud öppetaja siina küllasse kes neid ristis ja neile Jummalä armo andis. Sennikana kui neil weel isseärranis palwe-kodda ei ölnud, pidasid nad omma Jummalä tenistust pahha ilmaga ühhe usklikko maias

ja hea ilmaga ikka Gistafiusse sauna jures, palmi pude al. Nende tundide sees olli Gistafius ikka ni rõõmus, et ta rõõm parrast nuttis ja ütles: „Mailm ja temma pettis illo ja walle rõõm ei olle middagi selle taewalikko rõõm wasto, mis Kristus neile annab, kes temma parrast feif mahhajätwad ja temma järrel käiwad.“ — Monne aasta parrast olli se külla, kui ka feif ümberkaudsed küllad, ristiusko wasto wõtnud, ja ellasid nüüd kui wennad teine teisega.

Siin waggusas küllas, kus Gistafius igga pääw omma põllo tööd teggi, olli temma nüüd jubba 15 aastat ellanud. Omma endist suurt põlwe olli ta jubba pea ärraunnustanud; ta ei pannud tööd enam raskest, egga tallo söki alwaks, waid olli rahhul omma elloga. Summala rahho ja iggawesse ello lotus ollid temma süddames, suremat warra Issanda jünger enesele ei sowi.

Ühhel öhtul tulli Gistafius omma künnihärgadega wäljalt koio. Päike weris jubba metsa tahha ja faste olli rohho peäl. Omma härgade tagga käies näeb temma äkkiste kaks meest kargelt külla pole tulleswad, kelle punnast ridist ja hiulgawast pikitest ta warsti ärratundis, et nad Roma sõamehhed ollid. Gistafius, kes ennamieste omma ello aeg sõamees olli olnud, rõmustas ennast wägga, et ta 15 aasta järrel jälle sõamehhi nähha sai. Ugga mis need kaks sõameest sia küllasse pidid otsima: sedda ei moistnud temma mitte arwata. Kui suur olli separrast temma immetspanneminne, kui nad

liggimale said ja temma neid kui omma endisid tru teenrid — Akaatsius ja Antiofus — ärratundis. Nemma agga ei tundnud tedda sahha ja härgade tagga mitte ennam; peäle selle olli temma 15 aastat wannemaks läinud ja temma näggo päwatand. Ring kes olleks moistnud sedda suurt kirrali herrat Platsidust, waese tallo tö-riete seest ja sahha takka otsida? Need kaks söameest ei moistnud kaugelt möttelda, et se waene künnimees kellega nad külla wärrawa tagga kofko juhtusid, nende endine herra pididi ollema.

„Terre tullemast!“ hüdis Gistakius neile emalt wasto ja andis kät. „Mis tont teid sia metsa nurka sadab, kus minna mitto aastat mitte üht' Roma söamehhe pigi otsakest ei olle näinud?“ Egga teie kaks meest ommeti meie küllaga ei tahha södda piddada? Se olleks nalli kül!“ Söamehhed pannid immeks et se tallopoeg nendega nago ennenähtud innimes- tega kõnneles, ja ütlesid pärrast: „Meie tänname sind, armas tallo mees, et sa meie wasto nenda lahke olled. Se woib sulle kül imme olla, et sa meid söamehhi siin omma nurkas näed; sa näed wist omma ello sees esimest forda söamehhi; agga ärra wärrise, meie ei tulle mitte södda piddama, waid ömaia palluma.“

„Kes teab,“ wastas Gistakius, „kas södda keiki wärrisema aiab, wahhest ta teeb monnele ka nalja? Agga ömaia on Jummalala pärralt, sedda tahhan teile hea melega anda, kui minno sauna ja sellega mis teile ette pannen, tahhate rahhul olla.“

Gistakius näggi nüüd selgeste, et nad tedda mitte ei tundnud ja ei tahtnud ka mitte ennast enne neile ilmutada, kui ta teada olli sanud, mis asja pärrast nemmad käisid? Ta tahtis enne teada sada, kas nad alles temma sõbrad ollid, kas Trajan weel ristirahwast taggakiusas, ehk, kas mitte tedda ennast weel tagga ei pütud? ning ütles:

„Urge pange pahhaks, armsad woõrad, minno kohhus ei olle jo mitte tagga pärrida, mis asja pärrast teie käite, — minno kohhus on teile õmaia anda; agga meie metsa nurga innimesesed olleme ikka ni maiad teada tahtma ja ninnatargad küsüma: kust sa tulled? kuhho sa lähhad? mis sa käid? Se on meie tallo rahwa rummal mood, kui üks woõras saksa ehk tallo innimenne kõrtsi ukse ette tulleb, kedda meie weel ei tunne, siis on esõimmenne sanna: Kaugelt saks on? . . . kuhho küllamees lähhab? . . . mis asja teie käite? Eks ta olle kül rummal nenda pärrida, ja ep olleks mitte imme, kui küllamees su peäle lööks; agga mis se meid keiki parramaks teeks? — Päike lähhab jubba loja, olge nenda head ja tulge nüüd minno jure õmaiale!“

„Armas sõbber,“ ütlesid sõamehhed, „sinna olled targem kui sa peält näitad; ep olle ka meie tefond mitte fallaasfi; meie tahhame sulle keik lõnneleda: Keiser Trajani kässo peäle tahhame meie omma endist wäe-üllemat Platsidust ülles otsida, ja olleme jubba mitto ma-nurka läbbi käinud; agga tännini ei olle Summal

meie waewa weel mitte õnnistanud, ning meie Tardame wägga, et meie otsimissest wimaks middagi enam wälja ei tulle."

"Summalal ei olle ükski asfi woimata. Teie leiate ehk omma Platsidust enne kui teie meel moistab mõttelda. Müüd agga minge siina minno sauna ja puhkage omma wäsiind jalgo," ütles Gistakius härja witsaga omma sauna pole näidates. "Minna tallitan enne ommad tööellajad ärra ja tullen siis ka järrele."

"Siina sauna onnikesse sisse, palmi pude alla?" küsis Ukaatsius, ja kõngotas pead. "Minna mõtle sin sind selle tallo perremehhe ollewad?"

"Minna ollen waene päiline," wastas Gistakius; "siiski woin ma teile ette ütelda, et teie minno õmaiaga sate rahhul ollema." Sõamehhed naeratasid ja lätsid Gistakiusse sauna.

Kui Gistakius ommad tööhärjad olli ärratallitanud, ütles ta Klitusse ja temma naese wasto: "Minna ollen kahhe sõamehhega kokko juhtunud, kes siit läbbi lähwad, ja pallusin neid omma jure õmaiaks. Ma tahhaks nüüd neid hea melega ka hästi üllespidada; agga teie teate, et mul ei olle; ma pallun sepärrast: aidake mind nüüd häddast! Ma tahhan teid omma kätte-tõga jälle tasfuda."

"Mis tasfuda!" wastas Klitus; "sedda olled sinna saawõrra ammo teninud. Peäle selle on meie ristirahwa kohhus, woõrid wasto wõtta." Senni kui Klitusse naene õhto-sõki walmistas, andis ta isse Gistakiussele puhhast

leiba ja jodawat wina, te meesetele süddame
finitusseks wia.

Kui Gistafius leiwa ja winaga sauna astus,
ollid woõrad endid jubba ridest lahti wõtnud,
ommad sõariistad nurka pannud ja istusid laua
äres. Gistafius wallas jodawat wina pu pee-
tride sisse ja ütles: „Wõtke, sõbrad, senni kui
õhto-sõki walmistakse, nattu ke leiba ja wina.“
Akaatsius wõttis, jõi ja ütles: „Üht' ni head
wina ei olleks minna siin onnikesse sees mitte
teadnud odata, ja — kui ma tõt pean ütlemä —
üht ni head tallo poega ka mitte.“ Kollemad
sõamehhed said hea wina järrele wägga rõõm-
saks, ning hakkasid ommast endisest wäe-üllemast
Platsidussest räkima, ja temma lahket meelt,
waprust, au, rikkust, tassandust, tarkust ja
muid asjo sure suga kütma. „Oh meil tulleb
wessi filmi, kui se peäle mõtleme, kui hea tem-
ma meie wasto olli! Peaks meie tedda üks-
ford weel nähha sama! — Üht' parramat meest,
kui temma on, ei olle ma peäl mitte ennam!“

„Tassa, tassa, head sõbrad,“ ütles Gista-
fius; „ärge kütke üht innimest mitte ennam,
kui ta wäärt on. Ma arwan, temma ei olle
mitte karwa parram, kui minna, ja minna ep
olle mitte suur asfi.“

„Mitte karwa parram kui sinna?“ hüdis
Akaatsius pea pahha melega. „Sa mehhi ke
arwad ennesest wägga paljo, ehk meie üllemast
wägga wähhä. Ni wäärt mees, kui kül muido
olled, — meie wäe-üllema Platsidussega ei pea

ja ennast mitte kofko seädima. Temma ja sinno wahhel on liaks suur wahhe."

"Woib olla," wastas Gistakius; "minna ei tahha ka palju kiusata; agga ma mötlesin, et üks innimenne teisest mitte palju parram ei olle."

"Ja temma proua," ütles Antiofus, "selle sarnast ep olle mitte teist ennam. Kenna nago pilt, ja taksane ja wagga nago tuikenne; öige nago meie kalli herrale lodud. Ja kaks wägga terrast poega; teine olli ennam emma näggo, teine nago isä suust mahha kuffunud. Need woitwad nüüd jubba nored mehhed olla; agga Summal teab, kus nurkas nad ellawad. Oh, mo armas tallomees, olleks sinna meie herrat, temma proua ja lapsi tunnud, ei sa siis mitte ei julguks üttelda, et nad mitte parramad ei olle, kui sinna!"

Gistakiusel ennesel tikkus wäggise wessi filmi. Ta näggi omma endisid truid teenrid, ta näggi nende armastust ja iggatssemist temma järrel, ja kui ta neid nenda omma prouast ja lastest kulis räkiwad, tulli keif endine kurbdus ta mele, ja et ta omma pissaraid ei tahtnud näidata, põris ta ennast ukse pole ja ütles: "Senni kui meie jutto aiasime on öige pimmedaks läinud. Ma tahhan watama minna, kas meie öhto-söök mitte walmis ei olle?" Sedda ütles ta agga sepärrast, et ta öues üksi olles, omma süddame halledust wois wälja nutta.

Kui ta wälja olli läinud, ütles Antiofus: "Kui, wend, kas sinno melest ei olle ka nenda, nago se tallo poeg meie ausa wäe-üllemaga

wägga ühte modi olleks? Mida ennam ma temma peäle watan, sedda ennam tulleb mul se mötte: Kas ta mitte wima's Platsidus ei olle? Meid ta wi'ssist ennam ei tunne. Panne sinna ka hästi tähhele, kui ta jälle sisse tulleb, kas ta mitte sesamma ei olle, sedda meie ni wägga otsime?"

"Kas sa melest ärra olled!" wastas Ukaatsius. "Mis jutto sinna aiad? Kuida woid sinna ni jölledat asja uskuda, et meie endine kirrali herra ühhe tallopoia popsiks on janud? Kuida woib sesamma kässi, mis enne wäe-wal-litsusse keppi kandis, nüüd härja wi'ssa käes hoida ja härge ja sahha tagga käia? Temma woib ehk kül wähha meie herra näggo olla; agga meie iggatseminne tedda leida ja wist se jodaw wiin on meie pead nattuke sojaks teinud, et meie üht tallopoia saunalist Platsidusseks peame, kes muidu wähha temma näggo on. Ma tean siiski kuida meie tedda töeste woime tunda: Temma sai jo üksford söas parram pool kaela peäl hawatud, mis kül pea ärraparranes, agga arm jäi ifka järrele, mis surmani ennam ei kao. Tulleb meie jöbber nüüd jälle tupp ja temmal on se arm kaela peäl, siis — ja siis ma issegi ei tea mis ma pean arwama? Siis ta wist on meie Platsidus. — —"

Nattukesse aia pärrast tuli Gistafius põl-
lewa lambiga jälle tupp, panni lambi laua
peäle, ja lambi tahti kohhe seädides kummasdas
ta laua pole omma peaga ja selsammal silma-

pilgul wahtisid mollemad sõamehhed temma kaela peäle ja — näggid sedda armi. —

Nago äkkist hulluks läinud innimeshed, fargasid mollemad korraga römo pärrast ülles, nutsid, öiskasid, tännasid, heitsid Gistakiusse ette mahha, tousid jälle ülles ja wahtisid ükfi filmi temma peäle, nago kardaks nad ennast und näggewad. Kui ešsimenne römo hoog wäbha mödas olli, pallusid nad allandlikkult andeks, et nad esmalt temmaga ni julgeste ollid kõnneleunud. Siis hakkasid nad jälle temma kättest kiini ja kartsid ennast unnenäo näggewad. — „Oh meie auustud ning kallis herra!“ hüüdsid mollemad; „sinna meie suur finral Platsidus (ehk sinno armsam ristiniimme on Gistakius). Sa meie söbber, meie heateggia, meie isä! Wata omma allama sullaste peäle, kes sind kaua on otsinud, ja nüüd foggematta leidnud! Ugga misfuggusel näol peame meie, Summal parrago, sind leidma! Kuida olled sinna omma endiseft kõrgusseft ni maddalasse astunud! Mis ollid sinna siis, kui sa Roma söawäggede eel käisid, ja mis olled sa nüüd? Enne ollid sa würst, nüüd olled tallopoia sullane! Kas siis legi neist, kel sa enne ni paljo head teggid, ei olle sinno waesusse peäle mõtelnud? Ja kus on Teopista, so wagga ning lahke proua? Kus on sinno poiad, need nored herrad, Ugapius ja Teopistus? Mišpärrast ellad sa ni ükfi, ni keikist mahhajäetud, siin palmi pude al, sauna urtsiko sees? Kas keigest sinno endiseft illust, õnnest ja autähtidest,

mis omma rinna peäl kandsid, muud middagi ep olle üllejänud, kui se kaela-arm, kust meie sind ärratundsime? ... Oh, ütle, ütle meile, kas meie üllewel olleme, woi und näme? Kas sa olled ka töeste meie kallis wäe-üllem Gistakius, woi olleme meie jubba melest ärra?" ...

Gistakius, kel jubba ammo wessi filmis olli, hakkas nüüd halledaste nutma. Ta kulis omma abbikasa ja lapsi nimmega nimmetawad, ta pididi nüüd keif kurbdust neile kõnnelema, keif ommad wallosad hawad jälle ueste lahti lõhkuma, — mis süddamega pididi ta sedda teggama? Ta nuttis hulf aega ja ei sanud sanna rägitud. Wimalis pühkis ta ommad silmad ja ütles lühhidelt: „Mo armad sõbrad, mis mul teile kõnelda on, on kurb luggu. Jubba 15 aastat nuttan minna omma naese ja laste järrele — nad polle mitte ennam ellus! Mo poiad saiwad mollemad metsellajattest ärramurtud, ja mo abbikasa ühhest innimesest, kes öalam olli kui metsellajad, esmalt ärrarisutud ja pärrast sepärrast, et ta patto ja häbbi sisse ei tahtnud langeda, ka ärrahuklatud, ja maggab jubba ammo merre põhjas! Teil on kül õigus: ma ollen omma kurbdusse sees üksi järrele jänud, nago kirriko-hakki kattukse peäl. Mialikko au ja warrandusse kahjust ei tahha magi paljo räkida; sest mis on au, rikkus, wäggi, terwis, illo, kulus nimme ja muud selle sarnatsed, mis on need paljo wäärt? Eks surm ei risu ommeti neid ärra? Siiski, mo süddame hawad mo naese ja laste pärrast on praego weel wer-

rised. Ei need parrane enne, kui meie seal üllewel — ta näitas käega taewa pole — teine teist jälle nähha same.”

Se halle kõnneleminne Teopista ja temma kahhe poia surmast ja need kibbedat silmapissarad, mis Gistakius sedda räkides, wallas, teggi neid armsaid sõamehhi ni kurwaks, et nad nenda halledaste nutma hakkasid, nago olleksid lapsed praego loufoera küünde wahhel ja nende emma mõrtsuka moõga al. Wanna Klemens omma lastega, fulis esmalt sedda römo õiskamist, ja nattuke aega pärrast sedda jälle kibbedat nutto heält; nad tullid sepärrast waatma, mis assti siis Gistakius ja temma küllalesi essite ni wägga õiskama ja pärrast nutma aias? Zimmezspannes kuulsid nemmad nüüd kuida Gistakius neile ütles: „Need faks waprast sõameest on minno wannad truid sõbrad ja endisest maialissed. Nattukesse aia eest tundsid nad mind ärra ja õiskasid römo pärrast; agga kui ma neile omma abbikasa ja laste surma räkisin, hakkasid nemmad sure heäleaga nutma ja nutwad, kuida teie näete, parraaego alles.”

Maia rahwal tulli ka wessi silma. Kui agga Akkaatsius näggi, kui julgeste nemmad Gistakiussega kõnnelesid, nago olleks ta ka nende sullane, ja et nad mitte ei teadnud, kui suur mees nende küllas ellas, ütles temma: Teie waesed lomad ei teagi kes se on, kes teie jures siin waeses sauna nurkas ellab ja omma kätetö läbbi ennast toidab? Teie rägite temmaga nago omma sullasega. Se, kes teie jures nüüd

fui päilinne tenib, on mitto tuhhat enne toitud. Se, kes teie põllo peäl on kinnud, selle al on enne saatuhhandi kaupa wapraid sõamehhi waenlase wasto wälja läinud; sesinnane mees, kes nüüd waene teie ees seisab, ep olle kegi mu, kui meie auustud Roma sõawäe pea-kinral — Platsidus.“

Ripea kui Ukaatsius sedda ütles, tagganesid rahwas hirmoga nattoge taggasi; sest üht Roma sõawäe pea-kinrali auustadi ja kardeti nago suurt wūrsti. — Gistakius agga ütles: „Urge pange sest middagi tähhele. Siin ilmas peab se kül nenda ollema, et monned üllemad ja teised allamad on; agga Summal ei küsfi wi maks mitte mis ma ollen olnud, üllem woi allam? waid kuida ma omma ammetit ja seisust piddanud.“

„Sinna olled sedda ifka truište teinud, aus kinral,“ wastasid sõamehhed. „Kui rikkuse ja au sees ollid, siis ollid sa helde, allandlik ja lahke, kui so ussukatsmisse tund tulli, siis jätsid sa enne keif omma au, rikkust, moisad ja walitsust, kui omma usko mahha. Sa langesid Keisri wihha alla, et sa Kristussele woiks truiks jada; ja armastussest temma wasto olled sa siin 15 aastat palle higgi sees omma leiba sõnud.“

Simmešpannemisšega kuulsid need head tallo-rahwas mis sõamehhed rääksid, ja wanna Klemens läks Gistakiusse jure, andis temmale kät ja ütles: „Aus risti-wend! keige nende 15 aasta sees, mis sa meie jures ellasid, ei olle sinna ommašt surest seisussest mitte sanna lau-

sunud, ja ial omma taggakiuſajatte ülle kaebanud !
 Issanda allandus ja armastus on tõeste sinno
 süddames. Rõmusta ennast, et sind taggakiuſati
 ja sa palju piddid kannatama ; sest sinno palk
 on suur taewas. "

VIII.

Sõdda ja woido = pühha.

Maia-rahwas ollid ärraläinud ja Gistakius
 sõameestega jälle üksi. Ehk nüüd kül õhto-söök
 laua peäle pandi, siiski ei tulnud kummagil mele
 süa. Nende süddamed ollid murrest ja rõmüst
 liaks täis. — Nüüd kulas ta nende käest, kas
 Keiser Trajan weel ristirahwast piddi tagga-
 kiufama ; kas teiste ristiwendade kässi piddi
 hästi käima ; ja kui ta keik kulis hea ollewad,
 ütles ta tännoga : " Summal olgo fidetud, kes
 omma taggakiuſatud foggodusſele jälle rahho-
 päiwi annab ! — Agga nüüd üttelge mulle ka,
 mis siis Keiser Trajan minnuſt tahhab, et ta
 mind tagga otſida lasseb ? Kui ta keige teiste
 ristiinnimestele armo annab, mis ta siis min-
 nuſt ni wägga taggakiuſab, et ta mind mailma
 otſast taggasi tua lasseb ? "

" Oh, anna andeks ! " hüüdsid sõamehed ;
 " rõmoga ollime foggoni ärraunnustanud, mis
 pärrast meie käime. Meie otſime sind kül
 tagga, agga meie ei kiufa sind mitte tagga.
 Kule siis : Senni kaua kui sinna siin metsa
 nurkas ellad, on Roma rikis mitto asja teiseks

läinud, misgast ja middagi ei tea. Parti rahwas, kedda ja üksford ärrawöitsid, on omma rahho-seädust rikkunud. Suurde söawäggedega on nemmad Roma rigi sisse tunginud, Roma söawäed iggalt poolt eest ärraaianud ja tulle ja moögaga küllad ja linnad laggedaks teinud. Iggas lahhengis on Parti rahwas woimust sanud. Üks kulleri post tulli teise järrele Roma liina, Keisri Trajani käest abbi palluma. Keiser olli foggoni kimpus. Keifist nurfadest aeti nüüd wäggesid kokko; meie ollime ka nende seas. Keiser isse astus wäe hulka ja aias söameeste peäle, et nad tubliste piddid söddima. Agga mitto wäepealikkud ja söameest töstsid teiste hulgast omma heält ja ütlesid: „Keiser, anna meile meie endist pea-kinrali Platsidust jälle taggasi, siis tahhame meie saddatuhhat Parti söameest ühhe forraga mahha lüa; ilma temmata ei jowa meie middagi.“ — Keiser punnastas ärra. Tal tulli mele, mis ta sinnoga 15 aasta eest olli teinud. „Ma ollen“ ütles temma „keige Roma kubbernöride ja kohtodele käske annud, temma järrele kulata, agga fegi ei olle tedda tännini leidnud. — Urwab fegi teie seast tedda sülesleidwad, se astugo ette; ma tahhan sellele, kes mulle Platsidust jälle wälja toob, wägga suurt palka anda.“ — Mitto söameest ja meie kahheksi astusime wälja, ja tahtsime otsma miina. Meie teadsiime, et sa Egipthusse, male miina tahtsid ja lootsiime sind seält leida. Warji anti meile Keisri kirjad kätte, kus läbbi keif mawallitsejad meid piddi aitama,

ja kui me' sind pididime leidma, ni kohhe Keisri fullo peäle Roma llinna saatma. Reed kirjad kannan minna — ütles Alcaatsius — praego ommas poues, wötta ja loe." Ta wöttis neid pouest wälja ja andis Gistakiusse kätte.

"Ja nüüd," pallus Antiofus, "unnusta keif kurja mis sulle Roma rikis tehtud ja tulle meiega liggi! . . . Mitto tuhhat sõameest sawad römoga sulle wasto tulles, ka Keiser isse sind sure auustamisega wasto wõtma. Kui sinna meie ees käid, siis same meie waenlase peäle woimust, ning Roma riik peäseb põlletamisest ja werrewallamisest."

Gistakius ütles: "Summala tahtminne olli, et ma moõka mahha jätsin ja sahha külgi hakkasin, Summala tahtminne on, ka, et ma sahka mahha jättan ja jälle moõka wöttan; home hommiko tullen ma teiega liggi, ja tahhan omma werd ja ello isse ma eest ärraanda, kui sedda tarwis on." — Kui wägga rõõmsad Alcaatsius ja Antiofus sellepärast ollid, woib iggaüks ärramoista.

Teisel hommikul olli keif palmi pude allume rahwast täis. Se sannum, et Gistakius suur wäeüllem on, olli nago tuul läbbi külla läinud. Keif tullid tedda watama, nago olleks ta tänna alles tulnud. Ugga kui Gistakius neile teada andis, et ta tänna nende jurest tahtis ärramiinna, said keif wägga kurwaks. Nad armas, tasid tedda nenda, et nad halledaste nutma hakkasid; ja midda ennam nad ärramoistsid, et nende taggasi palluminne middagi ei woinud

aidata, sedda kurwemaks said nemmad. Summalaga jätminne olli wägga halle. Wannad tabid halli peaga tullid temmale kät andma, ja lapsed emma süüles, sirrutasid ommad käed temma pole; keik tännasid, keik sowisid head õnne ja nutsid. Mitto wersta läks keik kulla rahwas tedda saatma, ja kui Gistakius neid wimaks taggasi satis, ütles ta weel nende wasto: „Ärge nutte mitte! Se on Summala tahtminne, et meie teine teisest lahkume. Surm lahjutab meid ommeti. Piddage usko, armastust ja lotust kiinni, siis same taewas ühte teist jälle nähha. Summalaga!“ Rahwas pöris nuttes kulla pole toggasi ja Gistakius läks omma kahhe seltsimehhega eddasi.

Keige esmalt reisis nüüd Gistakius selle Mawallitseja jure, kes ülle seält ma-nurgä seätud olli. Kui Mawallitseja üht' tallopoega kahhe sõamehhe ees näggi omma tuppä astuwad, arwas temma, et sõamehhed üht' wangi temma ette piddid toma. Kui ta agga kuulda sai, et se tallopoeg suur pea-kinral Platsidus on, — kuida kargas siis herrakenne toli peält ülles ja terretas tedda sure aupakkumisega. Warsi anti nüüd Gistakiussele pea-kinrali rided ja sõariistad; ka murretseš Mawallitseja tõlda ja hobbosid tedda eddasi sata; peäle sedda andis ta weel 100 ratsa meest liggi kes tedda senni kui merre äre saatma tullid. Siin ollid krono tenistusse pärrast ifka monned laewad walmis ning Gistakius purjotas warsi ärra.

Temma reisiminne olli õnnelik ma ja merre

peäl, ja pari nädala pärrast olli Gistakius Roma liinas ja laskis Keisrile teada anda, et ta seäl olli. Sure römoga läks Keiser Trajan temma wasto ja andis temmale kät ning küssis, mis ta proua ja lapsed piddid teggema, ja kuida ning kus ta se aeg olli ellanud. Agga kui ta fulis, mis waene Gistakiusse ello olnud, ja kuida temma proua ja lapsed surma sanud, kaebas ta süddame tunnistus wägga temma peäle; sest se olli keif temma süüd, kust se suur õnnetus tulli. Pärrast ütles Trajan: „Sündinud asja ei woi kegi ennam sündimatta tehha. Ma ollen wägga römüs, et ma sind jälle ollen leidnud. Ma tõstan sind nüüd jälle sõawäe pea-kirraliks. Sinno kätte annan ma nüüd Roma rigi õnne; pea temma eest murret. Keif mo sõawäed ootwad sind, ja lootwad sinnoga woimust sawad. Minne nende jure ja mo keige süddamelikkumad sowimised olgo sinnoga!“ (Ta olleks piddand ka Jummalast monni sanna räkima; agga tulletage mele, armad luggiad: Keiser Trajan olli paggan.) Peäle selle panni ta nüüd keif kirrali autähhed temma ümber ning andis wäewallitsuse keppi temma kätte. — Keif Roma lin römustas ennast, et Gistakius jälle omma endise au sisse tõstetud olli.

Gistakius agga tõttas ilma aia wiitmatta wäe jure. Keif sõawäggi terretas tedda römo õiskamisega ja sai nago uut joudo. Siiski, pea tundis ta ärra, et tännine wäe wallitsus mitte õige ei olnud. Waenlasel olli wägga paljo ratsa-wägge, mis peäle sedda weel paljo

parram olli kui Roma ratsa-wäggi, sepärrast lastis Gistakius omma jalla-wäggi soo- ning rabba laufade wahhele üllesseädida, kus waenlane omma ratsa-wägge ei woinud prufida. Roma wäele tulli ka iggapääw weel uut abbi-wäggi jure. Ühhel päwal kui waenlase meel ei moistnud möttelda, andis Gistakius käsko, iggalt poolt forraga waenlase kallale miona. Se olli wägga äffiste ning waenlane panni pöggenema; süiski warji yöris ta ennast ümber ja hakkas wasto. Nüüd käs kis Gistakius omma wägge tagganeda, mis ülle monni wanna söames nurrises; agga Gistakius tundis Parti ratsa-wäe kombed, kes pöggenedes ennam kahjo teggid kui wastohakkates; sest nemmad kargasid pöggenedes taggaspidi hobbose selga, ja tapsid sel kombel omma nolidega ennam kui wastotulles. Kui Roma söamehhed tük maad ollid tagganenud, käs kis pea-kinral jälle wastohakkata. Omma tagganemise läbbi olli Gistakius waenlast nüüd sinna kohta sanud, kus ta tahtis. Tulline lahking hakkas — waenlane pöggenes; agga wägga targaste olli Gistakius teinud: waenlane olli nüüd kahhe tulle wahhel. Pigid ollid ees ja pigid tagga; nago raud aed mollemil pool. Ratsa-wäggi aias pikide otsa; mitmed hobboseid aiasid ni püsti, et sellili langesid ja nenda omma rüütliid tapsid. Peäle sedda ollid möllemil pool külges rabba laufad. Waenlaste hädda olli wägga suur. Selle sure hädda sees hakkasid nad weel nago pool hullud, wimast korda Roma wäe wasto, ja käisid isseärranis selle hulga peäle,

Kus keskel pea-kinral isse söddis, ja aiasid sedda laiali. Gistakiusel olli hädda kä; agga sel sammal filmapilgul tullid kaks noort peäliffud omma hulkadega temmale appi, ja katsid tedda omma filpidega waenlase nolide eest, et ta jälle rahhus wois omma sõameestele käskufid anda. Wimaks jäi woit Roma rahwa kätte. Terwe waenlase leer feige sõamonaga ja luggematta hulk wangisid langesid Roma rahwa kätte, ja feik muud warrandussed, mis enne Roma rahwa käest ollid risunud, piddid Parti rahwas jälle taggasi andma.

Gistakius läks nüüd omma sõawäega ülle Roma piri, Parti-male, ja seadis omma sõameeste hulgad nende kindl: liinade sisse. Se hädda mis esmalt Roma maal olli, tulli nüüd Parti male. Parti rahwas pallusid nüüd wägga, et Roma rahwas peaks rahho teggema, mis wasto Gistakius mitte ei seisnud; sest tapminne ja werrewallaminne ei te ristiinnimessele mitte römo. Gistakius teggi rahho ning tännas Is-sandat omma Summalat, kes temmale woito annud; sõamehhed agga tõstsid ommad kübbasrad ülles ja öiskasid: „Suur on ning weel suremaks sago meie wäe üllem Kinral Plat-fidrus!“

Gistakius andis nüüd omma sõawäele teada, et ta neid feiki jälle Roma linna tahtis taggasi wia, mis ülle feik römo pärrast ueste öiskasid. Taggasi minnes wiis ta omma suurt sõawägge nisuggustest makondadest läbbi, kus Parti rahwa moot ja tulli weel mitte ep olnud

tapnud ja põlletanud. Tõgga pool satis ta ratsa sannumed ette, wäele forteri walmistama. Nenda tulli ta ühhel pärral omma wäehulkadega ühhe wägga illosaste ehitud ja rikka liina sisse, kus tedda kõige temma sõameestega wägga ausaste wastowõeti. Üks suur kallis maia olli temma tarwis walmistud ja ehitud. Keif ulitsed ollid lille- ja pulehtedega kattetud, keif aknad ollid täis wahtijaid, keige kattukste peält kistsendasid innimesesed: "Tänno sure Kirralile, kes meid ning meie liina Parti rahwa tulle ja moõga eest on hoidnud!" Allamad ja üllemad, rikkad ja waesed, keif püüdsid sedda meest nähha sada, kes Roma rigile olli rahho saatnud ja selle läbbi ni palju silmawet kuiwatanud. Liina-üllem läks isse allandlikkult Gistakiusse wasto ja andis temmale woidotähheks ühte lilledest ja lehtedest punnutud woidokroni. Gistakiusse tagga sõitsid wägga palju peälifuid ratsa, ja kaks noort peälifud kes lahgingis, kui tal kitsas kä olli, appi ellid tulnud ja tedda surmast peästnud, laskis ta tänno pärrast õige ennese kõrwas sõita. Nende kahhele jaggas ta nüüd omma woidokroni ning ütles: "Teie, mo armad nored sõbrad, ollete nisamma hästi woidokroni wäärt kui minna; nisamma ka need teised peälifud, kui keif meie sõawäggi. Meie keif ollime ühhes tules, ja üks Jummal on meid keifi hoidnud."

Keige selle rõõmsa liina rahwa seas ellas siiski üks naesterahwas, kes wägga kurw olli ning üksi omma tööd tehhes halledaste nuttis. Se kurw, pärrisorja hilpudega kaetud naeste-

rahwas, kedda fegi ei teadnud ennam ellus ol-
 lewad, olli Gistakiusse abbikasa — Teopista,
 kes ühte rikkast kaupmeest kui ostetud pärrisorri,
 tüdrukko affemel piddi tenima. Kui keif lin
 wälja jodksis Gistakiusst ja temma sõawägge
 terretama, siis piddi Teopista koio jäma; sest
 tänna olli paljo walmistamist ja toido teggemist
 woõraste peälifude wasto, kedda kaupmees tahtis
 lõuneks palluda. Nuttes tallitas Teopista rowi
 al ja temma hing ei teadnud möttelda, et keif
 se suur ehhitaminne, sögiwalmistaminne ja römo-
 õiskaminne temma armsa mehhe pärrast ning
 auks olli. „Oh Summal! kus on need aiad“
 — õhkas Teopista — „mi! minno armastud
 Gistakiusst, kui ta sõast taggasi tulli, ta nenda
 wasto wõeti! Ei tulle need õnsad päwad en-
 nam taggasi! Jubba 16^{nes} aasta kää, et ma
 temmast middagi ep olle kuulnud, wist on temma
 ammo jubba mulla al, ommast raskest waetwast
 puhkamas. Oh, olleks minna ka jubba temma
 kõrwas!“ Midda ennam rahwas turro peäl
 römo pärrast õiskasid, kedda ennam käis se läbbi
 Teopista süddame: Enne olli rahwas Gistakiusse
 wasto ka õiskanud, kui Teopista temma kää
 kõrwas kõndis; agga kus olli nüüd temma ar-
 mas mees, kus temma poiad?! Keif ollid igga-
 weste laddund! Pärrisorja hilbud ümber ja
 nutto pisjarad silmas, teggi Teopista omma tööd.

IX.

Raks tundmatta wenda.

Louna olli käes ning wägga palju peälifuid kous. Pärast lounasöki lätsid woõrad roht-aeda, kus nad ühhetseiga pude willus istusid ja jutto aiastid. Medas olli sure rohhelisse platsi peäl üks suur kiwi laud kus hea ilmaga monni Ford tee-wet jodi ja ka lounat södi. Dmma proua käsko peäle töi Teopista jodawat wina, suhkro-kogid ja mitmesuggused pu wiljad selle laua peäle peälifude ette ja pallus neid wõtta. Temma isse agga istus nattukesse emale põsa willusse mahha; sest proua olli käsknud tedda tähhele panna kui middagi pudub ja woõrid üllespasfida. Ükski nende pealikutte seast ei moistnud Teopistat ennamaks kui pärrisorjaks piddada; sest temma alwad rided — üks hall wammus selgas ja jämme linnane rättik ümber pea — ollid nisamma waesed kui keige teiste pärrisorjadel. Need woõrad peälifud ei pan- nud tedda tähhelegi, waid jõid jodawat wina ja wõtsid siina peäle mis laua peält leidfid. Neg aialt hakkas jut ennam sündima. Nüüd rägiti palju keigest asjust, siiski keigeennamiste sest sõast kust nad prægo tullid ja finralist Gistafiussest — tedda keif wäggi nüüd jälle temma wanna nimme järrele Platsidus nim- metas. Wimaks jutto sees küssis üks wanna- lane pealik kel kaddedus õige filmist wälja paistis, ühhe nore priske üllema käest kes temma kõr- was istus: „Kule, noor pealik, sinnule on meie

aus üllemepeälif tänna wägga suurt au pakkunud, kui ta omma poolt woido: froni sinnule andis, — kas olled nüüd uhke kül? Nored innimesed on ikka usfinad uhkeks jäma? . . .
 „Mitte minnule üksi“, wastas noor mees, „waid feige meie sõawäele tahtis temma sedda anda; agga et minna just temma kõrwas juttusin ollema, siis andis ta sedda poolt woido: froni minno kätte, kui ka sedda teistpoolt selle teise nore peälifo kätte, sedda praego siin ei olle, mis meie mollemad feige sõawäe nimmel wasto wotfime, — mikspärast pean ma uhke ollema?“

„Dlle wait, wanna nurriseja kass,“ ütles üks teine peälif selle wanna kadedda wasto, „kui meie üllem kinnal neid nori mehhi austab, siis on nemmad ka sedda wäärt; sest kui nemmad mitte sel filmapilgul mil Parti wäggi wägga temma peäle tungis, temmale ep olleks appi joudnud, siis olleks temma ka pea omma ello woinud kautada ja meie keif olleks kui laiali pillatud lambad olnud.“

„Noh, noh, tagga parremaks! kas meie moogad olleks siis tuppe kinni roostetand olnud? Siiski — olgo nüüd sellega kuddas on, agga eks se ei olle imme: minna tenin mitto aastat ja ollen häddaste peälif, nemmad teniwad häddaste üks aasta ja on ka peälifud? Mis mo südda ei peaks haigeks minnema: minna jooksen õnne järrele, õn jookseb jälle nende järrele.“

„Se on tõssi,“ wastas noor peälif isse

„minno õn on ni immelik, et se mul ennesel mittokorda kui unnenäggo näitab ollewad. Kui ma selle peäle mötlen, et minna aasta eest alles sahha tagga käisin, siis — — —“

„Mis paggan!“ fargas wanna kadde pealik wihhaga wahhele, „sinna olled jo siis tallopoia poeg?“

„Kui ma sedda olleks, siis olleks se mulle sedda suremaks auks; agga ma polle sedda mitte. Minno ello luggu on nenda immelik, et ma sedda teile pean kõnnelema. Minno isä ei olnud mitte tallopoeg, waid, kuida minna weel lapsesest sadik mäletan, üks suur herra ja kulus sõamees. Tä ellas illusas sures maias, tal olli üks terve kambri täis hiilgawaid sõariisto, paljo teenrid ja ümmartajaid, ja paljo, paljo hobbosid, weiksid ja keik muid ellajaid. Minno armas emma olli üks wägga kenna naesterahwas, tassane nage tuikenne, ja lahke keige wasto nago fewwadi päwa paiste. Mul olli ka weel üks weite wend. Meie wanne-mattel agga olli wägga paljo õnnetust. Keik hobbosed ja weiksed surrid ärra. Pea pärrast jäid ka meie suut perre haigeks ja paljo surrid ärra, — wimaks läksid isä emma meiega kaugele ärra. Meie sõitsime muido tõlde, agga ma ei tea mitte mißpärrast minno wannemad sekord jalla käisid. Mo meles on weel nago se olleks eile olnud, kuida emma taggasi watas ja nuttis. Meie läksime ikka eddasi ja eddasi ning saime mõnne päwa pärrast merre äre. Neil lastel olli wägga hea meel et meie nenda

paljo wet näggime. Meie läfsime laewa peäle, laewaga ifka jälle eddasi. Mitto päwa ei olnud muud nähha, kui taewas ja wessi. Wimaks, kui jälle ma hakkas paistma, tousis, — minna ei mälleta mitte ennam mikspärrast, — minno isä ja kipri wahhel tülli. Madrusfed wisid meid isäga wäggise mäele; kipper agga, kes näost nenda must olli nago piggitüf, ei lastnud meie emma mitte mäele tulla. Ma mälletan weel wägga selgeste, kuidä meie wennaga sedda musta meest pallusime, agga temma ei holind sest, waid töukos meid jallaga ärra.

Mo luggejad mälletawad kül, et Teopista, se waene pärrisorri, omma halli wammusse fees, seäl lähhedal istus ja keif sedda kōnnet selgeste kulis. „Minno Summal!“ mötles temma ja nihkus tassaksi lähhemale, „keif mis se noor peälif rägib, on minno luggu. Oh, mo Isäand Summal, kui wägga rōmus olleks minna, kui se minno poeg olleks! Mo südda nago ütleb mulle, agga ma ei julge sedda möttelda.“ — Teopista istus nüüd jälle waggosi omma pōsa tagga ja kulas tufsuja süddamega, mis se noor mees kōnneles.

„ Pärrast sedda, kui Madrusfed meid ja isä laewast ollid wälja wiskanud, pōris laew jälle taggasi ja kaddus pea meie silma cest ärra. Meie lapsed kīsfindasime emma järrele, agga mis se aitas. Ka meie isä nuttis libbedaste. Tal ei olnud meie tedda weel näinud nutwad, ja se läfs weel sedda ennam läbbi meie süddame. Meie jäime wimaks

maggama ja teisel hommikul läksime edasi. Oh, meil olli wägga palla ja joma jänno. Wimaks saime ühe jõe äre, kus isä meile munne süa andis ja raud kühbaraga wet tõi; muido olleks meie jannusse surnud. Meie tahtsime nüüd ülle jõe miina; isä läks esite minno wennaga ülle jõe ja panni tedda pu warjo mahha ja tulli siis jälle minno järrele. Weski olli isä kaenla alla süggaw. Isä olli liggi kest jöggi, kui minna äkkiste ennese selja tagga middagi kuulsin jookswad. Ümberpöördes näggin minna üht hirmus suurt loma lahtise lougega ennese kallale tullewad. Ma ei teadnud weel mitte et se loukoer olli. Ma karjusin ja püüdsin ärra jooksta; agga warsi tundsin ennast loukoera hammaste wahhel ollewad, kes minnoga metsa pole töttas." —

Senni kaua kui peälif nenda kõnneles, olli üks teine noor peälif, sesamma kes sedda teist poolt woidokroni kirrali käest olli sanud, ka siina püde alla tulnud ning temma südda hüppas rindus sedda jutto kuuldes. Mi pea kui jut siina male olli sanud, kus loukoer lapsega metsa jooksis, kargas woõras peälif nago püüsi rohhi maast ülles, hakkas kõnneleja ümber kaela ning hüdis filmarweega: „Wend, minno armas wend! mo kallis Ukapius! Usfu mind, ma ollen sinno wend! Sinno Teopistus, tedda isä enne ülle jõe wiis! Ma näggin omma filmaga, kuidä loukoer sinnoga metsa jooksis. Ka mind wiis teine loukoer pea sinno järrele teise külgi metsa. Oh, imme, imme! meid on

Summal mollemid peästnud: Meie olleme ühhes sõas, tundsiine Teine teist liggi terwe aasta ja ei teadnud mitte, et meie lihhased wennad ollime! — — —

Ukapius olli nisamma ligotud ja ei sanud immekspanies sanna suust. Teopista agga, kes kui emma omma kaddund poegade wennalikko suandmist peält näggi, nõrkes römo pärrast ärra, ning waus wasto pösast. — Wiisteistkümwend aastat olli ta jubba ommaast mehhest ja lastest lahbutud; ta arwas neid ammo Summala ees ollewad, ja ennast üksi weel wangi põlwes ellawad. Omma mollemid poegi korraga jälle leida ja neid kui priskid Roma sõapeälifikuid leida: se rööm olli surem kui ühhe naesterahwa joud kannab wasto wõtta; ta pididi ärra minnestama.

Agga Teopista olleks woidnud ommas pösas ärra surra, selle peäle ep olnud nüüd kellegil aega wadata. Ukapius ja Teopistus ollid ifka alles teine teise kaelas. Neil olli ni paljo teine teise käest küssemist ja teine teisele ütlemist, et lin olleks woinud põlleda, nemmad ep olleks sedda mitte paljo tähhele pannud. — Teised peälifikud, kes sedda peält näggid, said ka wägga römusted, sõamehhed jeksid lokko ja sowisid ligotud süddamega paljo õnne. Agga kui essi-
 menne römo tuiw mödas olli, hakkasid mollemad wennad teine teise käest küsima, kus meie wannemad on? ja et kummagi wastata ei teadnud, läksid mollematte röömsad süddamed furwaks. Sõamehhed öiskasid: „On meie

Kahhe wäpra peälisko ja röömsa wendadele! . . ."
 Nemmad isse agga ütlesid: "Summal olle meile
 waeste lastele Issaks, meil ei olle isä egga
 emma!"

X.

Tundmatta emma.

Teopista, se römo pärrast nõrkend emma,
 istus ikka weel kahwatand näo ja finni silma-
 dega ommas pösas. Ta ei sanud sanna rätitud
 egga kät egga jalga ligotud. Wimaaks ärratas
 sõameeste römo-õiskaminne ja õhtone willo tuul
 tedda jälle ülles. Temma esämenne mõtte olli,
 ennast omma poegadele tunda anda ja neid kui
 emma terretada. Siiski, ni hulga sõameeste
 hulgas, omma halli pärrisorja wammussega ei
 julgunud ta sedda mitte teha. Temma poiad
 ollid weel wägga weikesed, kui nad temmast
 lahutatud said; kes teab kas nad üht ni waest
 ja alwa naesterahwast ommaaks emmaaks olleksid
 tahtnud wasto wõtta?

"Mis asja läbbi tunnistan minna neile, et
 ma nende emma ollen? Kui ma neile neid-
 samma asjo kõnnelen, mis nad isse teine tei-
 sele rätisid: kuidas woiwad nemmad mind se läbbi
 uskuda? Nad arwatwad wissist, et ma neile
 middagi wassetan, et nemmad mind mo wangi
 põlwest peaksid peästma." Käu aega ei tead-
 nud Teopista kuida ta ennast omma poegile
 tunda woiks anda. Ta mõtles mitto mõttet;

siiski wimaks wöttis ta sedda nou: „Minna tahhan neid palluda, et nad mind kuulda wõt-
wad, ja siis tahhan neile omma luggu kõnne-
leda, kuidas minna ommast mehhest lahutatud,
wangi põlwe ollen sattunud; kuidas ma mitto
aastat ommast mehhest ja kahhest poiaft ennam
middagi ei tea; neile ka ütelda, et minna ja
mo mees mitte sündinud pärrisorjad ei olle,
waid suurt suggu rahwas, ja wäggewaldsel
kombel wangiks ning pärrisorjaks tehtud; et minno
mees enne Roma kirral ning kulus ja auustud
olnud, agga ristiusso pärrast piddand pögge-
nema ja Egiptusse male minnema; — ehk
Summal juhatab nende meled isse, et nad
mind ilma minno tunnistamiseta ärratundwad,
ja minnult küsima hakkawad, mis läbbi ma
neile siis laiemalt woin räkita. Summal õn-
nista isse minno nou ja ettewötmist!”

Neg aialt hakkas sõameeste hulk aiaft wä-
henema. Akapius ja Teopistus ei lahkunud
mitte ennam teine teisest; neil olli hea meel, et
suur kärre wähhemaks jäi, ja nemmad waggosi
mõda aeda käära ning kõnneleda woisid. Se
olli ka Teopistale õnneks. Ni pea kui ta neid
ülfsi näggi ollewad, pühkis ta ommad silmad
kuiwaks, läks nende jure ja hakkas tufsuwa
süddame ja wärrisewa heälega nenda palluma:

„Armsad nored herrad! kas Teie lubbate,
et ma Teid ühhe sure asja pärrast tohin
palluda? „Arra karda,“ wastas Akapius;
„rägi mis sul räkimist on; meie tahhame sind
kuulda, kui ial woime, sind ka aidata. Meil

ennestel on tänna suur õn juhtunud, sepärrast püame ka, kui woime, teistele, kes furwad, rõmo teha, ehk kül — —! süiski mis sinna meie kurbdussest tead." — Teopista emma südda olli täis halledust omma poegade peäle wadates, kes rõõmsad ollid teine teist leides, agga furwad omma kaddund wannematte peäle mötteldes.

Wimaks ütles temma: "Minna ollen sündmisse polest pri Roma innimenne ja moisnikko suggu; agga furjal kombel ollen minna ommast mehhest ning lastest kaua aega lahjutud ja wangiks ärramüdüd."

"Sa tahhad siis," wastas Ukapius, et meie sind pärrisorja põlwest peame peästma? Agga meil ei olle sedda joudo egga woimust; sedda woib üfsi meie auustud peakinral teha."

"Sedda ma ussun kül," wastas Teopista; "agga ma tahhan ommeti ommo sündinud luggu Teile kõnneleda, kust Teie tunda woite, et minna ühhe endise surewäepeäliko abbikasa ollen ja —."

"Pea, pea!" hüdis jälle Ukapius. "Mis se aitab meile sedda kõnneleda? Parram rägi sedda meie kinrali herrale. Temma teab wisst finno mehhe nimme ja muid asjo. Temmale pead sa umma hädda kaebama."

"Dige kül," wastas Teopista; "agga kuidas saan minna waene pärrisorri Teie peakinrali herra jure, — ja mis wöttab ni suur herra ühhe waese orja palwet kuulda? Teie ehk teate isse, ausad herrad — ärge pange mo jutto pahaks: kui waesed orjad palluwad, siis on sured safsad ennamiste pimmedad ja kurdid."

"Woib olla;" wastas Ukapius; agga sa effid, kui sa arwad, et meie finral parram ei olle, kui se surem hull neist Roma mõisnikkuteest, kes muud ei moista kui süa, jua, prassida ja teisi innimesi koerte eest piddada. Temma on üks neist, kes ka keige wähhema lapsega jutto wöttab ja temma palwet kulab. Tulle liggi, meie lähhäme praego temma jure." —

Kurbdus ja rööm ollid Teopista süddant nenda pehmeks teinud, et ta sel filmapilgul kül mitte heamelega selle ni auustud wäe üllema ette ei olleks astunud. Ta jäi kahhe wahhele mõtlema; ta olleks paljo enneminne isse kolme keskes ennast omma poegele tunda annud, kui omma hädda sure üllema ees kaebanud. Agga mollemad poiad ütlesid: "Mis aiawitminne se on? meil on rut tagga. Naene, tulle warfi meiega liggi. Üks teine sähhärdune filmapilk, kus sa ni hõlpsaste temma jure saad, ei tulle sulle wisst mitte ennam. Du sul õigus, siis ei tulle sa mitte ilma trööstimiseta ja abbita taggasi."

"Hea kül, ausad herrad," ütles Teopista; "ma wöttan Teie pakkumist tännoga wasto, ja tullen liggi." Nüüd hakkasid keif kolm ruttuga wäerüllema maia pole minnema.

XI.

Tundmatta abbikasad.

Mi pea kui Teopista omma poegega pea finrali ette-tuppa olli joudnud, läks Ukapius

sisse kulama ja käsks tedda odata; warfi agga tulli ta jälle taggasi Teopistale ütlemä, et finral tedda kutsub. Need kaks peälifud jäid ettetuppa ootma.

Teopista astus allandlikkult ja wärrisewa süddamega sisse. Suur saal, kus finral istus, hiilgas ja läikis kullast ja hõbedast. — Se olli nüüd jubba 16^{nes} aasta sest aiaft, kui Teopista omma abbikasa wimaks olli näinud, agga siiski, nipea kui ta sisse astus ja sedda wannaldast wäüüllemat ommas mundris näggi, ehmatas ta ärra, ja watas immeks-pannemissegä temma peäle; ja monne filmapilgo pärrast, kui ta töeste tundis, et ta kegi mu ei olnud, hakkas ta temma pole minnema ja hüdis: „Oh minno armas abbikasa!“ — jäi agga äffiste pole te peäl jälle seisma ning pididi pea ärranörkuma; sest ta näggi, et temma mees tedda ennam ei tunnud! Nenda se ka olli. Immekspannes ja pea pahha melega watas wäüüllem selle kahwatand orjanaese peäle ja ütles: „Mis temp se on? Üht nisuggust naesterahwast tuakse minno jure sisse, kel ennam meelt peas ei olle. Mis abbi woin minna ühhe rummalaks läinud orjanaesele anda?“ — Wäüüllem, kes kegi mu ei olnud kui Gistafius, olli liggi 16^{ne} aasta eest jo Egiptusse-maal kohto ees laewamadrusse suust kuulnud, et kipper temma abbikasa mõdgaga ärratapnud, sepärrast ei tulnud tal mitte kaugelt se mõtte, et se naesterahwas, pärrisorja rides, temma armas Teopista pididi ollema. Ta pididas ühte naesterahwast kes tedda, ja weel peälegi

nifugguses rides, ommaks abbikasaks nimmetas, tõeste peast rummalaks. Siiski halledusse pär-
rast selle õnnetuma naese wasto, toufis ta ülles
ja tahtis temmaga kõnnelda.

„Mo armastud abbikasa!“ hüdis nüüd jälle
Teopista, „sa ei tunne siis mind mitte enam,
waid pead mind jölledaks! Ma ei panne sedda
mitte immeks; sest mo mitme aastane kurbdus
ja wangipõlli on minno näggo wissist kognoni
teiseks teinud, kui ta siis olli kui meie teine
teisest lahjutud saime. Agga siiski, enne kui
sa mind kui ühte jälledat ja woõrast naeste
rahwast ärratoufad, wõtta ommeti minno jutto
kuulda. Minna woin — ehk meie kül liggi
16 aastat lahjutud olleme — sulle weel keif
asjad kõnnelda, mis kegi mu ei tea, kui Sum-
mal ja meie mollemad. Wäe üllem jäi tähhele
pannes kulama. Nüüd räkis Teopista eest otsast
keif asjad; nende risti usko heitmist, nende
ristimist, nende õnnetust, nende kurwa pögge-
nemist ja weel kurwemat lahjutust mora kipri
läbbi ja paljo muid asjo, mis Gistakius kül
teadis, et neid kegi mu innimenne ei teadnud
kui temma abbikasa. Wimaks, kui Teopista
tül aega ja keif olli ärra räkinnud, lõppetas ta
nende sannadega: „Sepärrast, mo armas mees,
tunne ärra, et minna tõeste sinno naene, sinno
armastaja Teopista ollen, kes liggi 16 aastat
sinno järrele igga pääw on nutnud ja omma
armastust ja truust sulle tänna päwani kui
fulda puhhast hoidnud. Minna ollen sesamma,
fedda sa enne ni süddamest armastasid, et sa

omma ello minno pärrast olleks jätnud. Minna ollen sesamma, kedda se kurri mora mees pool; furnud sinno süllest ja kaela ümbert ärrafiskus. Nüüd, et ma sind jälle näen, on mo südda rõmus ja keik minno 15 aastane willetsus ja kurbdus unnub mo melest ärra ja ma ei woi ka mitte uskuda, et Summal, kes sind nüüd ni sure auuga, on ehitanud, sind nenda olleks mahha jätnud, et sa uhke olleks, ja mind mo orjapölmwe ja alwa riete pärrast ommaks endiseks abbikasaks ennam ei tahhaks wasto wötta. — Summal on sind jälle sureks wäefinraliks üllendanud, mind agga pärrisorjaks allandanud; agga sepärrast ei woi egga wötta sinna mind mitte ärrapölgada! Tunne mind ja anna mulle kät, mo kallis Gistakius, ja ärra olle ennam kahhe wahhel!"

Keik se aeg kui Teopista räkis, watas Gistakius terrawaste temma otša ja kulas temma jutto. Ehk kül Teopista wägga kahwatand olli, ja orja rided tedda weel ennam woöraks teggid, siiski hakkas temma näggo ja heäl aeg aialt Gistakiussele tuttawamaks sama ja, äkkiste nago kätte wöeti temma filmade eest ärra, hüdis Gistakius: "Jah! jah! sinna olled minno wägga kallis Teopista, minno keige surem mapeälne ön, mo südda, ja ennam kui mo ello, kedda ma jubba peäle 15 aastat tagga leinan! Sinna ellad, tänno Summale, tuhhat forda tänno Summale, sinna ellad weel! Ma otasin iggapääw sedda tundi, mil ma sinno jure taewa saan, ja — saan nüüd sind weel omma libhaste filmadega

nähha! Tänno! tänno!" Ärraräkimatta römoga hakkas nüüd Gistakius omma proua ümber ja andis temmale pallatwa römo filma-weega suud, ja möllemad heitsid põlwili mahha, ning tännasid Issandat kes nende raske murre järrele neid ni rohkeste römustas.

Mis jutto se pärrisorja naene ning Wäe üllem toas kõnnelesid, sest ei teadnud need kaks noort peälifud eestoas middagi, ja pannid immeks, et sedda naist weel mitte wälja ei sadetud.

XII.

Issa, emma ja kaks poega.

Gistakiusse südda olli räkimatta römüs. Ta olleks keif mailma temma au ja illoga nüüd hea melega ärraannud, et ta omma süddamest armastud Teopistat olli jälle leidnud. Agga ni pea kui ta omma poegade peäle mötles, läks ta südda kurwaks. "Mis mä ütlen selle waese emmale" mötles temma "kui ta omma poega hakkab tagga pärrima? Kuida sawad temma filmad wet jooksuma ja südda wallutama, kui ta kuleb, et ta poiad jubba amino surnud on, ja peälegi weel hirmsa metsellajatte hammaste al omma ello piddid lõppetama!" — Kenda luggu ka olli. "Meie olleme wägga röömsad" ütles Teopista; — agga parrem on kui meie endid omma kahhe poiaga ühhes kous römüs, tame. Mo emma südda iggatseb wägga ni

pitka aia tagga omma poegi jälle nähha ja nende ümber hakkata!" Se läks nago moõf läbbi Gistakiusse süddame. Mis ta piddi ütles ma? Ta jäi eestotsa üsna wait; süski kurwa melega ütles ta pärrast: "Kallis Teopista! finnita omma süddant, ja kannata ka sedda Issanda witsa hoopu ärra: Meie poiad on mollemad jubba Summala ees! Teisel päwal pärrast sedda kui ma sinnust ärralahhutud sain, on kurjad metsellajad neid minno käest ärra risunud ja surmand! Kannata ärra, mis Summal teeb on õige!" — —

"Polle tössi! polle tössi! armas mees," hüdis Teopista rõõmsa näoga. Sinno poiad ellawad ja on terwed, priisked nored mehhed, kes ka sinnoga ühtlasi söas ollid, ja ilma kelle waprusse ja abbita sinno kallis pea ehk jubba mulla al olleks! Sinno poiad ellawad! kule sedda maggust fanna: Sinno poiad ellawad mollemad! Ma ollen neid jubba omma filmaga näinud." —

"Armas Teopista!" ütles Gistakius — teeb sind rõõm woi kurbdus sel filmapilgul peast nõrgaks? Ma ei usuks sedda, kui mulle üks ingel ütleks, weel wähhem ühhe innimesse suust." — Teopista ei wastand se peäle middagi, waid jookkis ette tuppa, hakkas teise käega teisest nore peäliko käest finni ja ütles: "Nored herrad, tulge rutto, wäe üllem käskis mind teid ennese jure tua." Peälikud pannid immeks ja ei moistnud mitte, mis se tähhendab; süski läksid nad ommeti liggi. Ripea kui nad salis ollid, ütles

Teopista: „Wata kirral, siin on mollemad sinno poiad! Se siin omma musta juukstega, on sinno Akapius, kedda laufoer enne, ja se siin omma walge juukstega on sinno Teopistus, kedda loufoer pärrast ärrarisus. Agga mis woivad lcufoerad nende wasto, kedda Issand tahhab faitsta? Temma on neid peästnud; temma on neid sia saatnud; nad on sinnoga aitnud söddida ja woita. Alles monne tunni eest on nad teine teist kui wennad ärrtunnud, — tunne sinna neid ka kui isä — nad on sinno lihhased poiad!”

„Oh, minno Summal!” hüdis Gistafius, „kui se peaks tössi ollema, et need nored wapräd mehhed, kellele ma weel tänna enne lounat omma woidokroni jäggasin, mo poiad olleks! Se ön ja rööm olleks liaks suur! Ei ma woi kedda mitte weel uskuda!”

Teopista agga ütles: „Usjo mind, armas isä nad on sinno lihhased lapsed; minna tean kedda töeste. Ehk mis tarwis paljo sanno? Wata ferd töeste nende silma, siis tunned sa selgeste ärra, et nad sinno poiad on. Wata omma Akapiust, efs ta olle nago sinno suust mahha kuffunud? Wata omma Teopistust temma sinnise filmadega, — efs olle omma emma näggo, kui se alles noor olli? Ärra mötle ennam kaksipiddi, waid tunne neid, kui omma pöegi!”

Rüüd ei möttelnud Gistafius ennam pitkes malt, waid hakkas paljo filmaweega pea Akapiusse, pea Teopista ümber ja andis neile suud,

ja ei sanud rõmo pärrast enam sanna suust. —
 Agga ka poegade süddamed ollid täis ärraräki-
 matta rõmo. Nemma armastasid ja kartsid
 omma auustud peakinrali, ja leidsid tedda nüüd
 — kui armastajat isä, kes rõmo pärrast kui
 laps nuttis!

Teopista agga seisis emal ja watis peält,
 ja olleks pea rõmo pärrast furnud sedda nähhes.
 Ehk kül temma emma südda omma poegade
 ümber hakkata ni wägga iggatses, siis ei läi-
 nud ta mitte wahhele, waid otas ja rõmustas
 ennast.

Mollemad poiad agga ei moistnud kaugelt,
 möttelda, et nende emma, kelle palla armastus
 lapsepõlwest nende meles seisis, ning kedda nad
 ni mitto forda tagga nutsid, ni nende liggi seisis.
 Keige wähhem olleks nemmad weel sedda möt-
 telnud, et se waene kahwatand naesterahwas
 nuttuste filmadega, kedda nemmad hallestusse
 pärrast peakinrali jure ollid tonud, nende emma
 olleks. Selle sure rõmo pärrast, et nad omma
 isä ollid leidnud, ollid nad sedda pärrisorja
 foggoni ärraunnustanud, ja ei pannud enam
 tähhelegi, et ta weel seäl olli.

Se agga furwastas isä süddant wägga,
 ning ta ütles ka pea omma poege wasto: „Agga,
 mo poiad! Ollete teie üksi omma isä lapsed?
 Moistate üksi omma issale suud anda ja temma
 pärrast ennast rõmustada, ja unnustade seäl
 jures omma emma nenda, et teie temma nim-
 megi ei nimmeta. Ollete teie ni foggani ärra-
 unnustanud kui palju waewa teie emma teie

pärrast näinud, kui wägga temma teid armas-
tanud, kui heamelega teid aitnud ja kannud?
— Peäleegi on teie emma piddand sest päwast
sadi, kui ta meilt ärrarisuti, wangis ja pär-
risorja tenistusse öhkama. Ta on weel praego
wangipölwes, wägga waene ja wägga põlgtud!
Agga kui teil weel wähhä Summala werd
süddames on: kas teie woite tedda sepärrast
põlgada? — Oh, kui teie omma süddame polest
ni sandiks innimeseks ollete sanud, siis olleks
parram, et ma teid ial ei olleks näinud?”

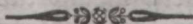
„Armas isja!“ ütlesid mollemad ja tomba-
sid ommad möögad wälja: „Meie ei moista
mitte mis sa rägid; agga ütle meile, kui sa
tead, et meie emma wangis on; ütle meile
kus ta on? Dmma wimast werretilka tahhame
meie temma eest wallada ja tedda peästa? Du
ta alles selle kurja mora mehhe käes: nende
meie möökade möda peab selle kurja innimesse
werri mahha jooksuma ja meie emma peäsuma!
Ütle agga, isja, kust meie tedda leiame?”

„Kuida woib se olla,“ wastas isja, „et
teie omma emma weel mitte ei tunne? Temma
on teid ja teie tedda näinud? Sedda ei moista
ma mitte. Siiski — olgo kuddas on, waatke,
sesamma kes teid kätpidi minno jure tõi, on
teie armas emma Teopista. Temma tõi teid
mulle, minna toon tedda teile. Armastage tedda;
wähhendage temma murret ja kurwastust. Tem-
mal on tännini wägga kurw ello olnud, katsugem
nüüd meie kolmeksi nipaljo kui ial meie joudus
on, temma päiwi röömsaks tehha.“

Mollemad poiad said wägga kurwaks, kui nad omma armast emma, kui waest wangi, pärris-
orja hilpudega ennese ees näggid seiswad. Siiski,
Teopistal ei tulnud ennam mele kurw olla. Ta
südda hüppas ja näggo läikis rõmo pärrast.
Keif temma 15 aastane willetsus olli sel filma-
pilgul rohkestes tasjutud: temma olli omma mehhe
ja poegega jälle ühheskous! Pea andis ta ühhe,
pea teise poiale suud, kes jälle ommalt poolt
emma käed suandmisse ja filmaweega pessid.
Wimaks heitsid keif nelli põlwili mahha ja tän-
nasid Issandat temma arrosamatta, agga wägga
kalli saatmisse eest, ja kui nad omma palwet ollid
teinud, laulsid nemmad weel sedda salmi:

Oh, et mul tuhhat teled olleks
Ja tuhhatfordne laulo, su!
Ma inglittega woido fidaks:
Meid Jeesus aitas; kegi mu!
Keif ma ning taewas kuulge nüüd,
Ta on meil' paljo head teind.

Nüüd, mo armad luggejad, et Eistafius
hulga aia ja paljo waewa järrele omma abbitasa
ja poiad on jälle leidnud, woiksime meie sedda
jutto lõppetada; agga et mitto teie seast ka hea
melega teada tahhaks, kuidas need lapsed lou-
koerde suust ja emma moramehhe käest on peäsnud,
kuidas nemmad 15 aastal ellanud ja kuidas keige
nelja luggu wimaks jääb, sepärrast tahhame,
kui Summal ello annab, tulleswa aasta teile sedda
keif kõnneleda.

Rühhikenne oppetus taewa-lau- tussest ja mailmast.

Kui surem hulk Sannumetoja luggejattest omma põlda ja heinamaid, omma firriko:teed, omma walda, monda lähhemad liinna ja muid seddasuggusid iggapäisid asjo tunnewad, siis on nemmad ommast melest targad kül ja ei noua enam muud. Agga, mo armas, ni targad on sippelgad ja messilassed, päsofesed ja warblased ka: Nemmad igga üks moistwad omma toito otsida ja omma pesa leida ja siis ei tahha sinna üks nende seast mitte olla. Innimessele on agga Summal moistust annud, ja temma hing iggatses Summala lodud asjo kaugel ning lähhedal enam ja enam tunda sada; ja midda enam temma neid tunneb, sedda enam öppib temma ka lodud asjust moistma kui tark, armo:linne ja wägger temma helde Issa taewas on. — Kui agga päike hommikul ni punnades metsa ehk mäggede takka ülestouseb, siis ei tea mitto Sannumetoja söbrades mitte, kust ta tulleb, ja kui ta õhtul Soja lähhäb, siis ei tea jälle mitto, kuhho ta lähhäb, ja kus ta keif se ö omma walgust warjul hoiab, ehk missuggust fallateed ta käib, et ta alt ma ehk läbbi ma jälle siina saab, kust ta teisel hommikul ueste ülestouseb. Ehk kui ku ösel kord kitsoke ja köwwer nago sirp, teine kord jälle täis ümmarkune, nago kuldne rattas, taewa külges omma teed

Käib, ei tea nad jälle mitte kust se tulleb; ehk kui nad pimmedal ööl luggematta paljo hiilgawaid täppikesi taewa külges näwad, ja kül nago süddames ärratundiwad, et need igga öse põllewad küünlad nende pärrast lobud on, agga mis nad on ning tahtwad, ei moista nemmad ifka mitte. Agga, on se siis kido wäärt, mo sõbrad, kui innimenne igga pääw ni suurt asja näeb, ja ommeti ei küssi, mis se ka keik tähhendab? Taewa lautus on üks märato suur ramat kuldse tätedega, mis igga öse innimeste filmade ette on lahti tehtud; agga õppimatta innimenne ei moista sedda luggeda, ja saab rummalusse läbbi sest mis tedda Loja wägga suurt heldust ja wägge pididi tundma ja kiitma õppetama, — üks ebbausso pole juhataja, kuida mõnesuggused rummalad ja halbid kõned taewa wehklemisest, sabbaga tähtedest ja muist nisuggusist tulest wõetud asjust tunnistust andwad.

Et luggu nenda, siis on ka Sannumetoja heaks arwanud, ka selle polest monni sanna kõnneleda.

Päike ning mailm.

Selle järrele kuida meie igga pääw näme, ja kuida ka õppimatta innimesed arwawad, ei olle meie mailm muud middagi, kui üks märato suur, lagge ma, kus taewas omma pallawa päwa, ku ja paljo tähtedega nago kummuli padda peäl seisab. Teine pool sedda taewa äärt, kes tühhe teab mis seal on. — Päike, ku, täh-

hed, pilwed, feif touswad metsa takka ja lähwad metsa tahha, ja ei näitagi ni liafs förges ollewad. Kord on päife förgemas kord maddalas; kord ö pitt, teine kord jälle ni et sa häddaste filmad kinni saad, jubba jälle walge wäljas; kord innimesfel ni palla et sa ridehilpo ei kannaks, kord jälle ni külmi, et panne kaks kassokast selga, siiski hambad löggisewad suus. Mis se on, ja kust se tulleb, — kes sedda paljo teab küssida?

Se olleks nüüd kül hea, ehk kül pahha, kui sedda kegi parram ei teaks, agga taewa tähhetundjat ja tähtramato teggiad teawad sedda parreminne. Sest essiteks, päife, ni lähedal kui ta kül näitab, kui ta hommiko warra metsa ladwade takka wälja watab, siiske on temma ennam kui 20 millioni ehk musttuhhat penni. Koormad meiteft kangel. Se on agga fergem ütelda kui moista, sepärrast panne tähhele: Kui päikese peält kegi püssiga lassjeks, ja kuul tulleks üsna sinno kofta, siis woiks ja sest filmapilgust, kus püss lahti lähheks, weel julgeste hakata ue toa palka weddama, tubba ehhitama, seäl fees ellama, abbikasa wõtma ja lapsi kaswatama, neid loetama ja jälle wäimehhi ehk minnijaid wõtma, waid peäleki weel wannaks-issaks ehk emmaks sada, enne kui kuul sinno pihta saaks. — — Sest kui püssi kuul ühte puhko nisamma rutto, kui ta püssist tulleb, eddasi lendaks, siiski olleks temmal 25 aastat tarwis, enne kui ta sia saaks! — Ja ommeti lendab püssi kuul tunniga liggi 700 wersta

eddasi. Arwa nüüd isse, kui kaugale ta 24 tunniga, — 24 päwaga, — 24 nädali ja ni paljo aastaga wimaks jouab? — Tubba sa panned immeks? Agga kule weel. Targad mehhed on sure hole ja tähhelepannemisse läbbi arro sanud, et meie päike, mis meiteft ni kaugel, ka nisamma ümmarkunne on, kui meie ma, kellest warsi allamal kõnneleme. Agga kes moistab omma mõttega temma surust ärraarwata, et ta ni märato kaugelt omma palle paistmisse läbbi weel nipaljo walgust ja soja meile annab? Surusse poleft on ta weel poolteist millionit korda surem kui meie mailm. Kui päike õnes olleks, siis olleks se õnes ruum temma sees ni suur, et mitte üksi meie maal seal sees rumi ei olleks, waid ka ku, mis wiis kümwend tuhhat pennikoormat maast kaugel on, woiks päikesse sees weel ümber mailma käia; — ja, kui ta ka saddatuhhat pennikoormat kaugel olleks, ka siiski woiks ta külgeputumatta päwa sees ümber mailma käia. Ni suur on päike, ja on ommeti sellesamma käe töö, kes sedda keige wähhemad rohhomarja terra temma tuppe ehk kesta sees iddanema aiab, neid ussikesfi ja mardlasi toidab; agga „kes minno ommad on, neid ei kisu kegi minno käest“ — sedda on ta ka ütelnud.

Kaua aega arwasid ka need keige targemad tähhetundjat, et se märato suur päike muud middagi ei piddand ollema, kui üks tulle kuul läbbi ja läbbi. Agga ükski nende seast ei moistnud arwata, mis warral se suur tulli siis ei

mitto tuhhat aastat põlleb, et ta mitte wimaks wähhemaks ei jä, ja kui ilma öllita lamp ärra ei kustu; sest need keige targemad mehhed ei tea iggaFord ka mitte keif asjad, waid on monni Ford ka kui lapsed, kelle käest käsfi selja tagga hoides küsitaakse: Laps üttele, kas parremas woi pahhemas käes on sai? ja ütlewad mitto Ford wobreti.

Meie aego näitab se, nihästi tähhetundjattel, kui teiste moislifko innimestel üks tösfine asfi ollewad, et päwa walguš ja soe mitte tulli ei olle, waid et päike isse ennesest ka üks suur ilm woib olla, kus peäl ka koggoni hingelised lomad woiwad ellada. Ugga nenda kui meie mailma ümber on Jummal tuult ja öhko ja pilwed lonud, nenda on päikesse ümber walguš lodud, ja ep olle se walguš, mis päikesest meile paistab ja soja annab, seäl peäl mitte isse kui kõrwetaja palla, waid temma joned (ehk sättendaminne) sawad alles siis sojaks, kui nad selle öhhoga mis meie ma ümber on, kokko sawad. Sest ma ja keige mu asjade sees (mis mitte lummi ja eatse ehk monni mu märjalt külmetand asfi ei olle) on soja, ning meie näeme sedda selgeste se läbbi, et keige küpsema külмага kaks raua, kiwwi ehk putüffi kui neid kawa teine teise wasta oõrutakse, esfite soja, pärrast pallawat, wimaks koggoni tuld andwad: Se soe olli nende sees, ja sai oõrumisse läbbi ette todud; nenda on ka meie ma sees wägga paljo soja mis päwapaisfimis se läbbi wälja kistakse. Meie moistame sest siis, et

päwa joned isseenneses külmed on ja wasto maad paistes sojaks sawad, kui ka, et ma isse ennesest külmaks jääb, ja agga päwa paistmisse läbbi tmma soja wälja annab. Sest se ka tul-
 leb, et kui innimenne ka feige waggama ilmaga päwapaistel kõrge mäe otsa lähhäb, midda kõr-
 gemaks ta jouab sedda külmemaks lähhäb; ja midda liggemale temma päwale saab, sedda ennam hakkawad käed ja jallad külmetama, ja ei aita ennam wimaks kättepuhkumine egga warwaste ligotamine middagi; ja kui ta weel kõrgemale lähhäb, siis tulleb wimaks ni paljo lund ja eatsed wasto et ta ebdasi egga taggasi ei sa. Meie maal kül nisuggusid mäggesid ei olle; agga Saksa, Sweitsi, Italia, Amerika ja Asia maal on se üks iggapäine asiti. Ka se ühhas kirjas nimmetud Libanoni mäggi on üks nisuggune, kelle kõrgemast otsast lummi ial ärra ei sullen. — Kui nüüd päike tulli olleks, kuidas siis se feik woiks sündida?

Sepärrast on kül woimalik, et ka päike üks Jummalast lodud ilm on, kus temma walgusse ja soja pärrast ööd egga talwet ei olle, ja kus ehk järgest kallid paradisi lilled öitsewad ning pattuste innimeste asemel waggad inglid ellawad, ja on seäl wahhest kui udes Jerusalemmas, üks pühha pääw järgeste. — Tubba önnis Putterus on ka sest asjast üksford middagi kõn-
 nelenud, ja luggeja moistab ka wähhä, agga ei sa öiete arro.

Nüüd teiseks meie ma. „Kas se siis ei olle tössi, et se mailm, kus peäl meie ellame,

Kus peäl feif merred, metsad, mäed, joed, oiad, linnad, küllad, kirrikud ja maiad seiswad, et se üks määrato suur lagge ma on, kelle äärt feigi ei tea? Kas se ei olle tössi, et mailma äres tullised merred on, türklased, koerakonakad ja tühhi teab kes weel peawad ellama, et feigi ennam eddasi ei sa? Meie koddoo räkis üks wanna soldat sest nisuggusid asjo, et ihhokarwad püsti toufid."

Nisuggused ja nende sarnatsed rummalad kõnned, wastab Sannumetoja, mis ennamieste mailma hulkujatte ja monne wanna soldati walle läbbi tallorahwa seas liikumas on, on ebbausju munnad, kellest rummalus jälle ebbausko ja eksitamissi wälja auub. Pimme ei woi pimmedat egga teine rummal teist juhhatada. Kule siis lühhidelt, kuidas luggu on: Mailm on ümmarkunne nago üks nidiferra; agga nago üks nidiferra mis 5400 pennikoormat ümber ringi jämme on. Se on animogi jubba järrele arwatud ja katsutud, ja polle mitte peast woetud jut. Sest kui feigi kotto wälja lähhäks mailma äärt otsima, öhto ehk hommiko pole, ja lähhäks ikka eddasi ja eddasi, maalt merre peäle, ja merre peält jälle maale, ja käiks igga pääw 5 pennikoormat ehk 35 wersta ikka ühte sodo ja ühte külge eddasi, ja käiks nenda liggi 3 aastat, ja waata — kolmandama aasta lõpetusfes istuks ta mahha ja panneks jälle omma piipo põllema ning mötleks järrele, kui paljo ta ärra käind ja paljo weel käia on, enne kui mailma äärt nähha saab — forraga on temmal

nago ta olleks neist püdest, maiadest ja innimestest monda enne ka näinud. Ta lähhäb weel eddasi, ja wata, jubba sesamma rahwas, sesamma kelemurre, needsammad maiad jälle kä, kust ta kolme aasta eest wälja läks. Kas ta nüüd kohhegil ümber olli pöörnud? Ei olnud mitte; agga temma olli ümber mailma käinud ja sepärrast teisest küljest sinna sammasse taggasi tulnud, kust ta wälja läks, ja ei olnud mailma äärt mitte leidnud; sest ühhe ümmarkusse kerral ei olle mitte äärt. Menda on ka mailm ümmarkunne ja ilma äreta.

Marahwas ep olle kül mitte weel ümber mailma käinud, sepärrast on agga jälle Inglis-, Portugali-, Hollandi- ja mu made laewa kapteinid sedda mitto ja mitto forda teinnd, ja on ifka sinna sammasse taggasi tulnud, kust nad wälja läksid. Inglisemaal olli koggoni üks kulus laewa kaptein, nimmega Kook, kes kaks forda olli ümber mailma purjotanud ja kolmat forda jälle läks, agga siis löid tedda ühhe louna-merre sare peäl pagganad nattuke surnuks ja söid ärra. —

Mi hästi neist kui mitmest teistest tössisest märkidest on targad innimesed jubba arro sanud, et meie mailm ümmarkunne on ning, et temma kellegi alluskiwwi ehk samba peäl kinni ei olle, waid lahti selle ärraräkimatta sure rumi sees lendab, mis taewa lautusseks nimmetame. Misamma ka päike, ku, sured ja weikesed tähhed; nemmad keit ei olle muud middagi kui Summalust lodud ilmad. Agga kas seäl

hingelissed lomad ka peäl ellawad ja mis modi need on, sedda ei woi fegi tõega tunnistada. Peäle sedda on se ümmarkunne mailm ümber ringi pude ja rohtodega faetud ja ümberringi kus kuuw ma on, ellawad innimesesed ja muud lomad nisamma kui meie maal, ehk kül nende innimestel ja lomadel iggal pool mitte sesamma näggo ja needsammad kumbed ei olle, kui meie jures. Ei pea fegi rummalaete mõtlema: kui mailm ümmarkunne on ja iggalpool innimesesed ellawad; siis on neil kes teine pool külges ehk al ellawad, jallad üllespidi ja pea allaspidi. Se on rummalus, ja nenda rummal ollin minna üksford ka. Agga tea, armas sõbber: senni kaua kui sinno jalge al ma ja pea kohtes taewa lautus on, olled sinna ifka peälmaad; sest keif Jummalalodud hingelissed ja hingeta lomad sawad omma raskusse läbbi ma peäl finni hoitud; kui ka need, kes omma jalgega näitwad meie wasto ellawad, ühhe kiwwi ommast käest wiskawad, siis ei lähhä se mitte ma peält ärra, waid kiskus ennast omma raskusse läbbi ifka jälle ma pole taggasi. Sepärrast, fegi ei sa arro, egga woi ütelda, et temma al on, waid kus ial innimesesed ma peäl ellawad, seäl on nemmad ifka peäl külges. „Di wennifenne!“ mõtlep monni luggeja, „kui luggu nenda, siis peab se kerra, kus peäl meie ellame ning mis meie mailmaks nimmetame, ka isse wägga suur ollema.“ — Ei ta olle ka weike. Sa panned immeks, kui sa kuled, et sege inni-

menne kes õige silmalt ja nõrilt ni ümber maailma käiks, nago kegi sõega riipso lõnga kerra ümber tõmbab, et se ka omma 38 tuhhat wersta ehk 5400 pennifoormad peaks kõndima, enne kui ta kolme aasta pärrast jälle sinna saaks, kust ta wälja läks; — agga et kegi ilma ümber-reisia mäggede, jöggede, merrede ja metsade pärrast ial kohhe ei woi eddasi miina, sest peawad nemmad ifka weel paljo ennam kaima. Ja mis sa sest arwad, kui ma sulle ütlen, et meie mailm ni suur on, et kui se woimalik olleks, feiki sedda mailma-maad nelja nurgelisests wäljades ärrajaggada, mis pitkuti ja laiuti werst maad sured olleks, et nisuggusid kant-wersta surusid wäljasid ennam kui 63 miljoni saaks? — Agga mailm ei olle sepärrast mitte feik ma, weel wähhem põlloma, waid kaks jaggo maad on merre al ja üks jagga kuitw ma.

Ulle feige mailma arwatakse tuhhat miljoni innimesi ellawad, kes igga päwa peäle taewasse Issa käest mona sawad, ehk kül surem hulk ei moistagi aituma anda; sest häddaste on alles wies jaggo neist ristitud, ja need ristiinnimesed Summal parrako! ei olle ka sured tännajad.

Sui ning talwe, kewwade ja süggise,
pääw ning õ.

Meie olleme nüüd päikesest ja maast isse-ärranis lühhedelt kõnnelenud, nüüd pangem ka tähhele, kuidas nemmad teine teisega kokko sünniwad, ja kuidas nende sõbrusdest palla heina ilm

ja sani:te, leikusse aeg ja lumme-anged, kaera
 kuulwaminne ja kartohwli fiskuminne, kui ka
 selge pääw ja pimme õ wälja tulleswad.

Wannal aial, kui rahwas rummalam olli
 kui meie aial, arwasid nemmad, et päike, ku, ja
 taewa tähhed, igga õ ja päwa koha üksford
 ümber mailma piddid käima. Se rummal mõtte
 sai kaua aega tõe ässemel petud. Siiski, et se
 määrato suur päike, mis ni arwamatta kaugel
 mailmast on, omma ku ja paljo tähtedega igga
 24 tunni sees ümber selle weikesse mailma pididi
 kargama, näitas aega mõda ifka enam üks
 eksitus olleswad. Targad tähetundjad hakkasid
 sepärrast jubba ärratundma, et se keik ka teist
 wisi woib sündida. Wimaks ärratas Summal
 üht wagga meest, Kopernikus nimme, kes
 Issanda juhhatamisse läbbi lodud asjadest enam
 arro sai kui teised; sesamma on meile selle asja
 polest nisamma selgemat õppetust annud, kui
 õnnis Lutterus usso õppetuse polest.

Allamal same siis kuulda, kuidas Kopernikus
 sest kõnneleb; agga pallutakse luggejat enne
 keik ärraluggeda ja järrele mõttelda, enne kui
 ta pead kõngutab, ehk omma rummalusse tun-
 nistusseks foggoni weel naerab.

Päike ning tähhed — ütleb Kopernikus —
 ei käi mitte ümber mailma, ehk se kül nenda
 näitab olleswad, waid seiswad meie ma wasto
 nisamma hästi kui üsna paigal.

Meie ma agga, kui ümmarkunne terra,
 wereb päwa ja õ kõhta üks furd ennese ümber;

agga mitte möda päwa, hommiko poolt öhto pole, waid wasto päwa, öhto poolt hommiko pole.

Selle ümberweremisega sünnib nüüd, et ifka pool sest ümmarkusfest mailmast werides wasto päifest ja walge, ja teine pool jälle päifestest ärra ja pinne on; agga, kuida igga üks kergest ärramoistab, ei sünni ö ning pääw mitte äfkiste, waid ma pöörmissse läbbi aega möda nenda et Hommiko-India-maal jubba festlouna ja Türgi-maal prufosti aeg on, kui Portogali-maal alles päike touseb; ja kui jälle Portogali-maal päwalode aeg on, siis hakkawad Hommiko-India-maal jubba warsi kuffed laulma, ja monni ussin perrenaene aiab tüdrukud ülles fedrama. —

Kui meie mailm ennast 24 tunni sees ford ümber pörab, siis ei sünni se mitte ühhe paiga peäl, waid ümberpöördes lähhab temma ütlematta rutto omma teed ka päifese ümber eddasi, kunnit ta 365 päwa ja 6 tunniga jälle siina saab, kus ta esimesesl päwal olli; ja selle aia sees on siis ford sui ja talwe, süggise ja kewwade olnud, ja on jälle kuida ta olli, sepärrast nimmetakse sedda aega aastaks. Et agga nelli ford 6 tundi jälle 24 tundi ehk 1 pääw on, sest leiame meie igga nelja aasta takka tähtramatus 366 päwa ollewad, mis läbbi siis küünla-ku üks pääw pitkemaks saab.

„Se olleks kül muido hea ja ma ussufsedda“ — mötleb monni luggeja — „agga miks ma siis sest mailma ümber pöörmissfest middagi ei näe egga tunne?“

Mo sōbber, wastan minna, kui sa ellades ühhe auro laewa peäl ollefsid olnud, mis 25 wersta tunniga eddasi ojub, ja ollefsid seäl laewa kambris seisnud, kus sa midwagi wällisid asjā ei ollefs näinud, — siis sa küäl teafs, et laewa eddasiminnemisest sinna mitte raso arro ei sanud egga tunnud. Ehk kui sa ka muidogi loot- siko ehk padi sees wee peäl souad, siis ei tunne sinna omma eddasiminnemisest ka ial muido kui neist asjust mis kalda peäl mahha jäwad ehk wasto tullewad. Pead sa agga ommad filmad finni, ehk wahhid üksi nende asjade peäle mis lootisiko sees on, siis ei sa sinna temma eddasiminnemisest suggugi arro. Nenda samma on ka luggu mailmaga. Keif kirrikud ja küllad, jōed ja oiad, metsad ja mäed, need keif pōörwad ennast maga ühtlase ümber, ning lähwad temma peäl ka ühtlase eddasi, se- pärrast ei woi meie sedda mitte tunda. Peame meie sest arro sama, siis peab meil mõnni märk ollema, mis meiega mitte eddasi ei lähhä, waid paigal seisab, — ning nisuggused märgid on päike ja tähhed kes meile näitwad, et meie neist möda lähhäme.

Se te, mis Soja meie male on seädnud ümber päwa kää, on wilto pitkerkunne; sest kui ta üsna sirkli järrele ringis ollefs, siis peaks pääw ning ö Neärist Neärini ifka ühhe pitkused ollema, louna mades, päwa al, iggawene põl- letaw palla, ja põhjapoolses mades, nago meie maal ja weel üllemal, iggawenne küpse külmi ja lummi seisma; et ta agga sedda mitte ei

olle, seält se tulleb, et meil üksford aastas 5 tunnine, teine ford pea 19 tunnine, ja kaks ford (paasto kuus ja süggise kuus) pääw ning ö ühhe pitkused on.

Kewwade hakkab 9^{mal} paasto ku päwal, mil pääw ning ö mollemad 12 tunni pitkad on. Sest päwast funni 9ma Jani ku päwani näitab päike igga päwaga ifka förgemale touswad ja liggemale tulleswad. Se agga ep olle mitte nenda; waid meie rra lähhäb ommas te käimisesse päikesse ümber, sellele ifka lähhemale funni nimmetud 9ma Jani ku päwani.

Sui hakkab 9^{mal} Jani ku päwal, mil ma ni päikesse wasto seisab, et meil pohja poolse rahwal keige pitkem ja pallawam pääw on, ja ö ennam muud middagi ei olle kui ehha mis pärrast päwa lodet paistab, funni ta jälle koiduks saab ja päike touseb. Ja kõrge pohja made sees, (ni kui Kröönlanti, maal, Sslandi, sare peäl, Pohja-Sibiri, maal,) ei lähhägi päike ennam Loja, waid waub pohja pool kül öige maddalasse metsa ladwade peäle, lähhäb nenda maddalas hommiko pole ja hakkab jälle förgemasse tousma. Kuida paasto kuust Jani funi päike igga pääw näitas förgemale touswad, ni näitab ta nüüd jälle Jani kuust süggise funi igga pääw allamale wauwad, funni meie ma omma te peäl teine poelt päwa taggasi miines 9^{mal} süggise ku päwal jälle nenda päwa wasto seisab, kui ta 9^{mal} paasto k. p. seisis ja pääw ja ö ühhe pitkused on.

Süggise hakkab 9^{mal} Septembri ehk süg-

gise fu p., mil päife mailma festkohhast, fust ta fewwade hakkas förgemale tousma, nüüd jälle näitab weel maddalamasse wauwad ja igga päwaga ifka lühhemaks minnewad, nenda et wimaks Soulo kuus päife meile omma kahwatand paller agga furd metsa ladwa peält näitab ja jälle (nago olleks tal unni ni maggus) ueste warfi loja lähhäb. Üllemal nimmetud põhja made rahwas ei sa agga sel aial päifest ennam nähhagi; waid hommiko pool külges on neil nago hakkaks foit ja tahhaks päife tousta, agga kaub jälle. keik ärra ja lähhäb fot pimmedaks. Meile on agga Issand jälle senni kawa põhja taewa-wehklemist walgusseks lonud, mis meie maal ka mitto furd selgel ööl nähtakse, ning kellest rummalad ja ebbausklikud innimesed mitto tühja jutto tewad, — ehk nad kül peaksid omma armolist taewast Issa lauldes kiitma temma targa ning wäggewa kätte tö peäle wadates. —

Talwe hakkab wimaks 9mal Soulo fu päwal. Sest päwast hakkab nüüd ma omma teed Sani fu pole jälle ueste eddasi käima, lähhäb paasto kuust, kus pääw ning ö ühhe pitkused on, jälle läbbi, ning nenda igga aasta; ja se ep olle nende liggi 6000 aasta sees, mis mailm jubba omma teed ümber päikesse käib, mitte weel farwa wäärt wilto läinud. — —

Olgo seks forraks kül! — Mis agga luggeja siin taewa lautusest ja mailmast on kuulnud, on selle wasto mis sest asiast ö ppid a olleks ni wähye ja paljo wähhem weel, kui

lapse esimesse a. b. d. feige mailma tarkusse wasto. Agga kui mo söbrad sestke olleks arrojandud, woiks nemmad ka wagga Lawetiga ütelda: „Kui sured on sinno teud, Jehowa! sa olled neid feik targaste teinud: Ma on täis sinno pärrandusfi.“ Ja mis feige ennam immeks panna: Selle samma sure ning wägga wäggewa Summala wasto woime meie temma pühha Poia Jesusse Kristusse sees, kartmatta ning lapselikko julgussega ütelda: „Meie Issa, kes sa olled taewas!“ — Sannumetoja süddamelik sowiminne on, et need mitto armisad luggejat, kes tännini Jehowa sure teggude peäle, kui wangid kunninga aumaia illo peäle watawad, — sest et Issanda arm nende süddames ei wallitse — et nemmad ka peagi lapse õigust kätte saaks ja omma leppitud Issa kaela ümber hakkates woiksid ütelda: Abba, armas Issa!

(Sest rägime ebbespiddi weel.)

Summala rigist pagganatte sees.

Meie olleme nüüd monni sanna mailmast, päikesest ja sest, kuida päike meie Maad walgustab ja sojendab, kõnnelenud; lastem meid nüüd ka jälle sest õigusse ja armo-päikesse sojendamisest ja walgustamisest wähe räkida. Et ilmalikko päikesse paiste, mis kül muidolund ja eatset sullama, puud ja rohhud kas

wama aiab, mitte pattuse innimesse südbant isseenneses uskus ellama ei aia, sedda teab iggaüks, kes armo-päikesse wägge wähhegi ommas süddames on tunnud, ja näme ka sest et päike jubba liggi 6000 aastat omma walgust annab ja siiski häddaste wies jäggo mailma innimeste hulgast ristmisse wet on pea peäle saanud. Se surem hulk, liggi nelli jaggo mailma innimestest, on weel pagganad ja istuwad pimmedusses ja surma warjus, kes sest, kes on üttelnud: „Minna ollen mailma walgus“ n. t. s. — weel middagi ei tea. Ja se wieski jaggo — oh kui palju on nende seas weel, kel ommast ristinnimest kasso ei sa, kuid sedda suremat huffatust. Siiski, se lord rägi-me pagganatsest.

„Minge keige mailma, õppetage keif rahwast, ja ristige neid Summala se Issa, se Poia ja pühha Waimo nimmel,“ — se on Dnnisteggija käst, mis ta omma Süngrittelle, kui keifile kes nende sanna läbbi usklikuks said ja sawad, wiimsele ärraminnemisse päwal andis. Senni kui üks paggan weel ma peäl on, kes Issanda risti-surma kulutamist ep olle kuulnud, senni ep olle se käst mitte weel täidetud.

Ristiussu hakkatusses olli igga ristiinnimenne üks Missionär ehk usso lautaja, sest et ristiinnimesi alles wägga wähhä olli ja nemmad sest pagganatte seas ellasid, kus igga põllew ussu-künal warwi paggana silma paistis. Pärast, kui jubba mitmed kihhelkonnad ja liänamaad ja rigid risti-usko ollid, saatsid ristirah-

was ende feast Missionärid wälja, kes sõbrad ja suggulased mahhajätsid ja pagganatte sefka läksid neile fulutama: „Nenda on Summal mä ilma armastanud, et temma omma ainust Poega on annud, et keikil, kes temma sisse ussuwad, iggawenne ello peab ollema.“ Agga Summal parrako! aega möda läks ristirahwa ust wanemaks ja nende armastus Summala ja liggesmesse wasto külmemaks, ja wimaks ei tulnud ennam pagganatte hinge pimmedus kellegi mele. — Dige usso ülleswõtmisse aego tulli kül ni hästi õnna Lutterussel kui mitmel hingel, kes Paawsti pimmedusses ja ebbausso paeldest ollid peäsnud, ka pagganatte hädda mele; agga neil olli eanestel weel ebbausso õppetusse ja pimmedusse wasto ni paljo woitlemist, et nad pagganattele mitte ei woinud appi miina.

Kaua aega pärrast õige usso ülleswõtmist hakkasid innimesed jälle pagganatte peäle mõtlema. Monned waggad hinged kül mõtlefid nende peäle ennegi ja teggid mis nad woisid; agga se olli wägga wähhä. Aastal 1647 allus-tati Inglismaal üks „Missioni-selts risti-usso wälja lautamisse tarwis,“ aastal 1698 üks teine ka selle tarwis, ja 1701 tousis kolmas Missioni-selts Sottlandi-maal ülles. Wiis aastat pärrast sedda (1706) seädis Tani-ma funningas ühte Missioni-seltsi, mis isseärranis Hommikõ-India-maal ja Kröönlanti-maal pagganatte walgustamisse eest pidid hoolt kandma; ning 1732 hakkas ka se kümne aasta eest alles asfutud armas Wennaste kogodus

pagganattele Ewangeliumi fulutajaid saatma. Keif mu mailm olli missioni tö polest maggas, ja maggas weel liggi 70 aastat. Agga 1790, kui Prantsusse sõa-kärrin pea keif Euroopamaad hakkas täitma, tousis Inglis-maal üks kange iggatseminne, pagganattele risti-ussõ walgust wia; üks Missioni-selts tousis teise järrele; iggaüks püdis joudo möda pagganatte walgustefes middagi kofkopanna, ja pea woifid jubba mehhed, kel usf ja armastus süddames olli, mitmele pole paggana male wälja miinna, neile fulutama: „Laske ennast Issandaga ärralep-pitada!“ — Müüd hakkasid ka teised maad om-mast unnest ärkama, nenda kui: Saksa-ma, Weitsi-ma, Prantsusse-ma ja Pohja-Amerika-ma pri-rigid, kus iggalpool Missioni-seltsid tousid; Amerika-maal 1808, Baseli linnas 1815, Berlini linnas 1823, Barmeni linnas 1829, Parisi linnas 1824, ja mitme mu linnade sees nisamma, ning Issand õnnistas nende tööd (ehf kül aega möda), nenda et kwe aasta eest (1842) jubba liggi 800 kohha peäl paggana maal Kristusse nimme fulutakse ja pagganatte seast jubba peäle nelli sadda tuhat (400,000) hinge temma pole ollid pöörnud, — ning tänno Summalale, igga aastaga kaswab nende hull.

Kuida mõnni ford jubba ütlesime, need ennam kui tuhat Missionäri paggana maal, ellawad üksi sest mis usklikud ristiinnimesed armastussest andwad. Iggal maal agga on need annid mis waeste pagganatte walgustus-

seks antakse, ennamiste koppifattest kofko pandud, mis waesed, kel armastus süddames, omma iggapäwase leitwa kõrwaft korjawad. Annaks Summal et monni mo armsast luggejattest ka isseenneses hakkaks möttelema: „Midda modi woiks kül ka minna waeste pagganattele head tehha?“ — kül Waim find siis öppetab, et sa wimaks ommad käed risti panned ja süddame pohjast pallud: „Tulgo meile sinno riik!“

Kel ellaw usft on süddames, sel hea teggo kätte sees.

Peame meie pagganatte peäle ennam möttelema, siis on tarwis, et neist kui nende hinge häddast ikka ennam kuleme ja loeme. Se teeb monni kord suremat immet kui innimesse südda moistab möttelda. Kuulgem mis üks Saksama mees sest ütleb. „Minna ollin hilja aego — ütleb se hing — ühhe misfionäriga kous, ja mo südda on praego sest weel soe, mis temma minnule pagganate pinimedussest, kui ka sest kuida neid Issand walgustab, räkis. Ma ollin tännini selle asja polest kui maggamas, agga nüüd hakkas mo südda mo sees ellama ja pagganatte pärrast halledat meelt tundma. Agga mis ma woisin tehha? Nende eest Issanda pole palwed sata, sedda ma kül teggin, agga mo südda iggatses ka wäljas pididi midagi tehha. Mis ma isse anda joudsin, sedda ma ka andsid, agga südda ei jänud weel mitte

rahhule. Wimaks tulli mul mele, et Prantsussemaal monne aia eest üks „Koppikofelts“ olli kofko heitnud, kelle liikmed pagganatte walgusseks rahha forjasid, agga kellegi innimesse käest korraga ennam ei wötnud kui — üksainus koppik. — Mis sest küll saaks, kui minna ka sedda samma teeks? mötlesen minna, ning selle pole illeswadates kelle käest keit joud ja nou tulleb, hakkasin ma selsammal päwal essiteks omma säbrade käest palluma, et nad nenda head olleks ja missioni tö peäle igga üks üks koppik kullutaks. Ja wata! kus ial ennast omma palwega pöörsin, elgo söbrade ehk woöbraste pole, iggal pool näggin lahked pallefid ja röömsaid andjaid. Et ma nüüd kord ollin hakkanud koppikaid forjama, siis ei wötnud minna ka nende käest, kes ennam andsid mitte ennam wasto kui üks koppik; waid pallusin sedda mis monni ennam anda tahtis, neile jaggada, kel middagi anda ei olnud, et nemmad ka omma koppik woifid anda. Ka kolilapsed, kes sedda näggid ja kuulsid, töid röömsa näoga omma koppik ja pari päwaga olli — wiis hõbbe rubla kous, mis läbbi pagganad paar kümmeend uut Testamenti woifid sada.“

Inglismaal — kus Jummal Piibli ja Missioni-seltsid tännini isseärranis önnistab — olli üks wagga tüttarlaps ka nouks wötnud Jummal nimmel omma liggemiste käest middagi pagganatte walgusseks palluda.

Ta teggi sedda tutwatte ja woõraste, rikkaste ja waeste jures. Et se usklik tüttarlaps — isseärranis et ta tüttarlaps olli — ka mitmes maias pilkatud ja naerdud, söimatud ja teotud sai, sedda woime peagi arwata. Sedda sündis temmal ni mitmes mais; siiski kuskil mitte ni paljo, kui ühhes wägga rikka Krahwi herra maias, kel sest, ehk ta kül jubba wanna innimenne olli, iggakord ühhe löbi poisikesse medi heameell olli, kui ta sedda allandlikko Jummalanimmel pallujat tüttarlast õige hästi häbbistud ja teotud koertega wõis minnema sata. Selapsokenne agga piddas sedda häbbi mis ta head tehhes sai, sureks auuks, ja monne aia pärrast mödamannes läks ta seõna maiasse jälle sisse, ja pallus jälle nago ta effimest korda alles tulleks. Laps pallus seddasamma mis enne, — herra teggi temmaga seddasamma mis enne, ja häbbi ja teotus olli temma iggakordne saak misga tedda ärrasabeti. Agga se on tõssi, mis üks neist keige effimestest Missionäridest ütleb: „Teie järreleandminne sago tutwaks keikide ees; sest Issand on liggi!“ Nenda sündis ka siin: Tiggedus wäsis, armastus ei wäsinud. Wimaks, kui tüttarlaps jälle tulleb ja tuppastudes ennast ue teotusse peäle walmistab, leiab temma immekspannes, et tedda ammogi odatakse. Herra tulleb temma wasto, wessi filmis: „Armas laps“, pallub temma lapse pead sillitades, „anna mulle andeks, mis ma sulle kurja ollen teinud! Sa olled tullisid süüsa mo pea peäle koggonud, ja need

on mo külma süddant sojaks teinud. Summal, kelle pärrast sa keif häbbi ni allandlikkult ja ilma nurrisematta kannatasid, on minnule ka ütelnud: Pörm, mis sa mind taggakiusad? Se saab sulle raskeks, astla wasto ülleslúa. Sa nüüd, armas laps, kui sul peaks maial kohhas weel sedda juhtuma, mis sul tännini siin juhtus, siis kannata ikka ärra ja pallu nende eest. Ma ollen jubba 73 aastat wanna, mo filmad hakkawad pimmedaks minnema ja nüüd ma alles hakkam näggema. Siin on 73 kuld tükki, panne neid Missioni-laekasse ja kuluta usklikkudele: Summal on loukoerast lamba teinud; ja kui sa ial jälle möda lähhäd, siis tulle iggakord mo rõmuks sisse, ei ma sada sind ial tühjalt ärra." Kui keif ristiinnimesed igga aasta agga ni paljo koppikid pagganatte walgusfeks annaks, kui neil ello aastid möda läinud, oh kui paljo tulleks siis rahha kokko!

Prantsusse maal, Parisi linnas — ehf tedda kül mitme Summala kartmatta patto tegude pärrast, mis seäl sees öige ilmsi sünniwad, ka meie aegfeks Ninewe ehf Pabiloni linnaks sünniks nimmetada — ellas üks wagga mees nago Lot Sodomas. Ta olli enne wagga rikkas olnud; agga sest sadik, kui ta filmad lahti peäs nud, olli temma, nago Parnabas, omma warra ärramüinud ja sedda nende heaks kullutanud, käl middagi ei olnud. Kui ta nüüd warra polest waene olli, ja mitte ni paljo anda ei joudnud,

fui ta südda tahtis, siis teggi temma ka sedda mis se tüttarlaps, kellest esmalt kõnnelesime.

Ühhel päeval lähhäb temma ühhe endise rikka sõbra ukse eest möda, ja näeb tedda treppi peäl istwad. Ni pea kui ta liggi saab, terretab ta allandlikkult ja hakkab warsi ühhe haige lessesele middagi palluma, kel omma többe wodi peäl kuiwa egga marga ei olnud. Rikkas mees saab wihhaseks, pörab ümber ja lähhäb tuppa. Sest nüüd mõistis palluja kül, et ta pididi eddasi minnema; agga ta lähhäb ommeti järrele. Toas pörab rikkas mees ümber, näeb teist järrele tullewad, ja saab nüüd öige wihhaseks ja hakkab söimama: „Häbbemata innimenne, minne mo toast wälja! Enne ollid sa joukas mees, woifid ausaste ellada, omma sõbradega süa ja jua ja lusti piddada; — nüüd pead sa nago mustlane peäle aiama, et sa middagi saaksid; kas sul polle häbbi ka, nago firrifosant kerjades?“

Keige nende alwa sannade peäle ei wastand teine middagi, waid pallus jälle: „Agga armas sõbber, mis peab sest haigest lessest sama, kui tegi tedda ei aita? Teid on Summal paljo warraga õnnistanud, ma pallun, kinkige temma waesele monni koppik?“ Maia-perremees pörab ueste ümber ja lähhäb omma kambri. Ka sia tulleb palluja järrele ning nurrub: „Ma lodan ifka, et Teie monni koppik annate?“ Nüüd ei joudnud maia-perremees omma tullist wihha mitte ennam taggasi hoida, waid pöris ümber ja löi keigest joust ni palluja kõrwa äre, et tal nattufesses aiaks pea ugama jäi ja kuulmine

ja näägeminne ärrakaddus. Pärraft lömist arwas nüüd löja, et teine tedda wihhaga pididi jälle löma. Agga wata! palluja pühhib wet, mis walloga olli filma tulnud, filmast ärra ja ütleb ni lahke näo ja allandlikko kombega, nago ta alles parraaego tuppä astuks: „Olgo se mis nüüd andsite, minnule; agga ma pallun ikka, mis Teie nüüd selle waese haige lessele annate? Mo südda ei kanna temma peäle wadata. Kuida ma üsna tühja kättega temma jure taggasi lähän?“

Üks nisuggune kannataja meel ning ilma wihhata südda, ligotafid maia-perremest ni wägga, et ta omma endist söbra põlwili maas andeks pallus. Kas ta nüüd ka nenda kui teine söbber, keit omma warra ärramüüs ja waestele jäggaš, ei tea minna mitte; agga sedda ma tean, et sest aiašt sadit ükski, kes temma tuppä tulli, olgo se nüüd waeste pagganatte ehk mude waeste heaks tedda palluma, ial tühjalt ärra ei läinud. Kui paljo parram olleks Jummalä rizi luggu, kui Kristusse nimmekandjattel ka ennam Kristusse meel olleks! . . . Sel mehhel agga olli . . .

Ellaw lotus teeb süddant röömsaks ja heldeks, olgo ta musta ehk walge innimesse süddames, ehk ellago se innimenne kuldmaias ehk sütte-onnis. Sedda näeme ka sest mis allamal loeme.

Üks wagga mees Inglis maal, kel waese rahwa laste rummalusse pärraft halle meel olli

ja neid õppetada tahtis, olli sedda waewa wõtnud, neid ulla jooksjaid lapsi, kes kolis ei käinud, igga pühapääw kofkofutsuda ja ilma hinnata õppetada. Waesed innimesed, kes kolirahha ei joudnud maksa, wõtsid sedda asja tännoga wasto, ja saatsid ommad lapsed, mitto ford pennikoorma ja kahhe takka pühapäwal kofko. Üks pühapääw, koli lõppetuses, andis koolmeister lastele teada, et temma neid üksford igga ühte nende koddo tahtis watama tulla.

Surem hulk lapsi ollid sepärrast röömsad; agga üks weike tüttarlaps hüdis teiste seast: „Armas koolmeister, ehk Teie kül teiste jure lähhäte, agga mind ei leia Teie ial ülles, sest minna ellan Ma al ühhe sure musta augo sees, kus ku egga päike sisse ei paista, ja kust ma muul aial ial wäljas ei käi, kui pühapäwal kolis.“

„Ella, mo armas laps, kus sa ellad,“ wastas koolmeister, „ma tullen sind siiski pea waatma.“ Nenda jäi luggu seks korraks.

Ühhel päwal käib sesamma laste armastaja mees omma teed, ja juhtub se koggematta et temma te kiwwi-sõe-kobastest *) möda lähhäh, kus innimesse heält sees kuulda on. Ta lähhäh sisse, ehk parreminne ütelda, ta lasseb ennast korwiga sisse ja leiab al kaks innimest lambi walgel omma tööd teggewad. Neile ütleb ta nüüd mis ta sia on otsma tulnud, ning warsti

*) Kiwwi-sõed, mis mäggebe ja orgude seest maial Mat kaewetakse, on muistsest aiaist Ma sisse jänud puud ja jured, mis aeg aialt mäewaigoga läbbitainud, kiwwikowaks jänud ja nüüd wägga hästi põllewad.

willistab üks töömees, mis peäle kõrvalistest
 aukudest kolm nelli pool paljast ja kiwisi-
 tahmast mustaks läinud last wälja hüppawad,
 kes sellega jubba harjunud ollid, neid woõrid, kes
 kiwisi-foe-foe seest nähha tahtsid, maallusid
 aukusid möda, ühhest foehast teise juhhatada.
 Selle peäle ollid lapsed se kord ka jälle wälja
 tulnud. Üffiste agga karjatas üks nende seas:
 „Oh, se on jo minno armas koolmeister! Teie
 olete sia musta auko tulnud! oh kui hea Teie
 minno wasto olete! Nüüd ma näen, et Teie
 mitte uhke ei olle; ma mõtlesin, et Teie ilmaški
 ei piddand tulles; nüüd ma tahhan Teile feif
 sedda foehast seest näidata.“ Selle peäle wöttis
 nüüd laps ühhe pollewa küünla, käis ees ja
 koolmeister temma tagga, ning näitas ja selletas feif
 neid pimmedid kangi-allusid, ni paljo kui mõistis.
 Wimakš ühhe sure augo jures ütles laps:
 „Agga siin peate, armas koolmeister hüppama,“
 ja selsammal filmapilgul hüppas laps isse tullega
 auko, mis koolmeister ka järrele teggi. Siin
 aukus nüüd watas koolmeister ümberringi ja
 näggi tedda nago neljakandilist weikest tubba
 ollewad. Kesset sedda rumi seisis üks suur kiwisi-
 famp laua assemel ja kolm nelli wähhemad fampa
 selle ümber, istme eest. Siin pöris nüüd laps
 ennast koolmeistri pole ja ütles: „Urge pange
 pahhaks, et ma Teid sia töin, Teil olli wägga
 fant siisse tulla; agga sedda tubba tahtsin ma
 Teile ka näidata, sest se on meie — palwe
 kodda; siin ei tulle meid ükski eksitama; siin
 tahhan nüüd Teile ka omma süddant wälja

puistada, mis ma kolis teiste laste kuuldes mitte ei julge. Monne ku eest ütlesite Teie kolis, et meie nendele, kes meie ümber ja liggi ellawad, peame püüdma head teha ja neile Issandast Jeesusest rääkida. Sest ei sanud ma kül selgeste arvo, ja siin ei olnud keddagit kes mind olleks woinud se polest õppetada; agga ma mõtlesin: ma pean ommeti korraks katsuma, ehk katjudes õppin isseennestiski. Selle peäle ütlesin ma teiste laste wasto: kas tahhate kuulda, kui wägga Jummalaga poeg, meie Snnisteggia meid on armastanud, siis tulge, ma tahhan teile sest rääkida. Nemmad tullid ka. — Meie wallitsiseme nüüd sedda tubba siin ommaks kolimaiaaks ja tullime sia kofko. Ma luggesin neile ommast Uest Testamentist üht peatükki ette, selletasin ka ni paljo kui isse moistsin, ja heitsime siis põlwili mahha ja minna teggin üht palwet, isseennese, teiste laste, keige ristinnimeste ja ka pagganatte eest, ja ka Teie eest, koolmeister, et Teie mind ollete ni lahkeste armsa Jeesuse pole juhhatanud. Ma õppetasin teisi lapsi ka, nago Teie meile ütlesite, et isse peawad Jeesust paluma, — ja wata immet! midda ennam ma sedda teggin, sedda ennam ma moistsin, ja meie tulleme, kui wähhel aega on, igga hommiko sia kofko. Sedda ma tahysin teile rääkida." — Koolmeister põris ennast ümber ja pühkis omma filmi. Tal tulli wist mele: "Jmmewatte ja wäetimatte laste suust, olled sa ennesele kitust walmistanud, Jehowa!"

Nüüd hakkasid mollemad sest maallusest palwe:

foiast wälja minnema. Agga augo ukse peäl, wäljamiines, hakkas laps weel woõra käest finni ja ütles: "Dot', oot', foolmeister, ma tahhan Teile ka omma Missionilaekast näidata."

"Missionilaekast?" hüdis foolmeister! — "kust? mis Missionilaekas sinno waesel lapsel siin Ma al on?"

"Waatke sia," ütles laps, ja näitas kopa seina sees ühte ahjo: augo modi sisse raiutud auko, kus monni hea rahha koppik sees olli, "sia forjame meie iggakord, mis ial jouame, ja kui se auk täis on, siis wime Missionimaiasse ja anname waeste pagganatte walgussaks."

"Agga mo armas laps," wastas foolmeister, "siin lahtisesse aukus ei seisa teie waewaga forjatud koppikud mitte kous; se woetakse ärra, kui teie hing ei tea."

"Ei mitte," wastas laps, "se on Issanda rahha, selle külgi ei pudu kegi; peäle selle ellame meie Ma al, kus rojased warga näppud mitte paljo ei ullata. Üksford olli se auk jubba täis, ja meie lugesime rahha ärra, seäl olli, küida emma ütles, liggi hõbbe rubla sees, — siis peffsime ennast puhtaks ja wifime Missionimaiasse. Seält anti meile ka üks ramat, kust meie weel paljo pagganatetest kuulda saime, ja nüüd weel surema holega ommad koppikud forjame."

Summalat ommas süddames se eest tänna: des, mis ta olli kuulnud ja näinud, läks foolmeister omma teed foio pole. Teile agga, mo armad, kes teie ni paljo tarkussega kui Summal kellelgi on annud, ka sedda nimme kan-

nate, tahhaks ma sedda head nou anda: Kes ial teie seast wilja semet tunneb, mis iggawesest ellust tulleb, ja siina jälle wilja kannab, siis öppige sest koolmeistri, kui önnis se on, laste pehme süddame põllo peäle ellosemet külwada ja umbrohho seenne külwamisse eest hoida, mis Jummal parrako! isseennesest muidogi kül kaswab.

Pagganatte hirm Missionäride eest.

Keige kõrgema mäggede ja keige süggawama orgode sees püüdwad Missionärid neid waesid pagganid üllesotsida, ja neile Kristusse nimme kulutada. Nenda on üks Inglis ma Missioniselts Afsia maal Himalaia mäe äres, sedda mailma mäggede seast keige kõrgemaks petakse, ka ühte Ewangeliumi kulutamisse paika seädnud, kus kegi paggan ei olleks mõistnud möttelda. Seäl olli hilja aego üks India rahwa ebba jummalatte pühha, ning üks Missionär, kuida se nende wiis on, olli ka sedda ebba pühha wataama läinud, et nende pimmeda pagganattele nisuggusel päwal, kus neid paljo kokko tulleb, tössisest Jummalast kulutada ja neid õppetada: „Sinna peat Issandat ellawat Jummalat kummardama, ja tedda üks päiniis tenima.“ — „Minna olli“ kirjotab se Missionär „kess pagganatte seas, kus hulk rahwas minno ümber olli koggonud, ja räkisin parrajalt sest, kui rummal se on, et nemmad puid ja kiwwa kummar-

dawad, ebbajummalattele ohwerdawad ja püh-
 hasid peawad ja temposid tewad mis ellawa
 Jummalala melest, kes neid on lonud ja lunnas-
 tanud, hirmsad on: — kui forraga üks paggan
 teiste seast wälja astus ja immekspannes minno
 wasto ütles: Sypetaja, ollete Teie taewast
 woi pörgust, et Teie iggas paikas ollete? Läh-
 hän ma öhto pole, siis ollete Teie ees; lähhän
 ma hommiko pole, siis ollete Teie ka ees; läh-
 hän ma põhja pole, siis kulen ma Teie jutlust
 Jeesusest Kristusest; lähhän ma louna pole,
 ikka jälle sesamma jut; — ja nüüd siin üksikus
 paikäs, kus minno hing ei moistnud möttelda,
 siin ollete jälle ees ja kulutade Jeesust Kristust,
 et ma woi ommad kõrwad kuskil warjule panna.
 Töeste Teie näitade iggas paikäs ollewad; sest
 kes olleks moistnud arwata, et siin üksikus pai-
 kas, kus meie omma jummalaid tenime, ka Je-
 sukse Kristuse nimmeest peab kulutadama?“
 Mis se Missjonär temmale se peäle wastas, ei
 olle ta mitte kirjotanud; agga, armas luggeja,
 mis sinna selle pagganale temma küsümisse
 peäle olleks wastanud?

Pagganatte hirmus waimo pimmedus.

Mitto, kes piibli ramatus on luggenud, et
 üks suur kuningas prohwetil Danieli aial Nell
 woõra jummalala ja lendwa mao sisse on usku-
 nud, ja neid ellawaks Jummalaks piddanud,
 on möttelnud: kuida woib moistlik innimenne,

peälegi üks kuningas, nenda rummal olla? Agga mo söbber, tea sinna, et kus pühha Waimo walgust süddames ei olle, seäl woib pea topitud täis tarkust olla: se innimenne on waimoliffus asjus ommeti rummal. Sedda näeme jo ristitud innimeste seas igga pä, mis weel pagganattest räkida.

Asiamaalt, Hina rigist, mis Ma polest Wennerigi järrele keige surem, agga rahwa polest keikist rikitest surem on, antakse teada, et seäl ülle minnewa aasta suur poud ja hädda olnud, kus liggi sui otsa wihma ei sadanud, ja keif mis kewwade haljendama hakkas, ärrakuiwis ja kollatas. Nüüd olli suur hädda. Rahwas küssendas ja karjus, agga kelle pole? Pujummalatte, maddode, suurde siisalikkude, ku ja päikesse, omma paggana usko Keisri ja mude pole, mis mitte Summad ei olnud. Waesed ja rikkad, üllemad ja allamad, püüdsid omma ohwerdamisse ja palwede läbbi wihma pilwedest mahha tua; — agga meie olleme ka Pali preestridest kuulnud, kes omma altari ümber hüppasid, ja tuld mahha pallusid: agga kuidä Kar meli mäel tulli ei tulnud, nenda ei tulnud Hina maal wihma. Mis nüüd teha? Keiser andis üht käsko teise järrele, et rahwas peaks ni hästi musta kui walge maddude (!) pole küssendama, mis rahwas muidogi teggi; siiski poud jäi pouaks. Keiser isse paastus ja ohwerdas kangeste, kül taewa ja Ma, wee ja mäe jummalattele, musta ja walge maddudele; siiski, ei muud wee, tilka polnud nähha, kui pagganatte

filma piisarad mis poua häddas ja mele ärra-
heitmisjes wallasid. Küssendamist ja karjumist
olli paljo kuulda, agga mitte üht ainust, kes olleks
moistnud üttelda: "Se on Jehowa sorm!" —
No, kas wihma pärrastki saddas? Küllalt!
Summal lassseb jo omma päikesse kurjade ja
waggade ülle üllestousta, ja lassseb wihma sad-
dada õigede ja üllekohtuste peäle; agga Hina
rahwas ei tannanud pärrast mitte taewa ja Ma
Lojat, waid omma maddusid!

Hina-rahwas peab wissist rummalusse pär-
rast mulda sõma — mõtleb monni — et nem-
mad seddagi ei tea, et wihm Summala and
on. — Polle tõssi, mo sõbber. Hina-rahwas
teadwad paljo asjo ja tarkusid, kellest sinna
middagi ei tea; agga süddamed on patto pim-
medusjes wangis!

Sommiko pool Ahwrika-ma merre randas
ellab üks rahwas, kedda Wanika-rahwas
nimmetakse, sure süddame sõggedusse sees. Suh-
tub seal rahwa seas ühhe wäetima lapsel se õn-
netus ollema, et tal peälmissed hambad enne
suhho tulleswad, siis wiskawad wannemad sedda
last, nago kassi poega metsa, kus ta nälga sureb,
eht kaggistawad eht lämmatawad tedda warsi
surnuks. Se pimme rahwas arwab ommas pag-
gana rummalusjes, et nisuggusest lapsel üks
hirmus pahha innimenne peab sama, kes keige
omma suggu seltsile häbbi, ja keige maie kahjo
teeb. Mis jwoib nüüd se waene lapsokenne sinna

parrata, kui Summal temma peälmissed hambad lasseb enne kastwada, kui allumissed? Agga ei aita middagi, ta peab surrema: Mikspärrast temma foeral esimesesed hambad enne peäle sünniwad! — Oh rummalus, oh ebbaust!! —

Kaugelt Hommiko-India-maalt annab üks Missionär ristirahwale firja läbbi teada, kuidas pimmedad Hindo-rahwas, keige suremat wallo kannatades, omma söggedusse tempoid tewad. „Paljo rahwast olli kokko jooksnud. Emmad kandsid lapsokessi kätte peäl, wannad seisid keppi naal: keik ollid kokko tulnud üht imme asja waatma, ja suurt pühha pühhitsema. Keset sedda suurt platsi seisis üks suur sammas, ja selle otsas üks wynn (õige nenda nago meie Ma-rahwa kaiowiinad), wiina otsas ollid raud hagrid. No, mis nendega tehti? Pea, pea, kül sate kuulda. Ümber selle wiina wahtis luggematta hulf Hindo-pagganid. Wiina liggidal seisid 12 meest, kedda keik rahwas nähha püdis. Essiminne neist meeslest astus wiina alla, ja need raud hagrid, mis kogo otsas ollid, surruti temma selja sisse, ning nenda tommati tedda ülles, kus ta tule kã kõikus. Üllesmiinnes olli ta üht noort lamma talle liggi rõtnud, selle allumist louga ta nüüd ellawalt ärrakiskus, ja torelt närris, pärrast agga su-täie kaupa mahha wiskas, mis rahwas, kes agga sai, sure ahnussaga alla nelas. — Olli se omma aeg rippunud, siis tulli ta mahha, ja üks teine laskis

need hagid omma selja sisse jälle surruda, ja ennast ülestömmata, funni keif 12 ollid rippunud. Mõnni wöttis kassi, mõnni koera liggi, — ja üks wöttis foggoni üht weikest lapsokest kätte wahhele, ja karjutas tedda üllewel kõifudes. Siiski, ma sain pärrast teada, et wannemad paljo rahha selle eest makswad, kui nisuggune pühha mees nende lapsokest ennesega liggi wõttab; jubba selle eest, kui nisuggused mehhed ommad käed laste peäle pannewad, maksetakse head hinda. Nenda näitwad Hindo-rahwas omma paggana usso truust ülles! —

Kas neid waesid innimesi siis wäggise panakse sedda hirmust wallo kannatama, et nemmad, raud hagid selja sees, nago lihhatükid suitsus peawad rippuma? Ei, ei, mo armad luggejad, sedda tewad nemmad keif hea melega, üksi sepärrast, et rahwas neid pärrast pühha's innimeseks peab. — Wata, mis innimenne isse ennese pärrast woib kannatada! — Agga kui Kristus hüab: „Tulge minno jure wõtke minno ikke enneste peäle, sest se on kerge, siis leiate rahho omma hingele:“ siis se on nago keige mailmal olleks kõrwa nuhtlus, ükski ei tule egga tulle! — — Mõnni pimmesündind ütleb meie Maal: „Waat, mis kange usk ja findlad tempud!“

Hampi liinas, India:maal, pühhitsedi monne aia eest üht suurt ebbajummalatte pühha. Kaks hirmus ränka wankert, mis 25 hobbust

paigalt ärra ei toniba, aeti templist wälja; kum-
 magi peäl istus üks ebhajummal, kes tänna
 nago lusti sõitma miina tahtis. Mitto sadda
 innimest, kõiede ja nõride otsas wanfre ees,
 ollid need weddajad. (Sest egga lojused ei woi
 ni pühha wanfert weddada.) Paks pilw tousis
 lode poolt ülles. Häddaste ollid keif innimesed
 wanfre ees, ja piddid jubba mängo ja püüsi-
 lastmisega omma jummalaid söidatama hak-
 fama, kui äkkiste kange tule- ja wihma-hoog
 neid keiki rakkest ullo alla aias. Mis nüüd?
 jummalad sawad jo märjaks! Tõssi kül; agga
 mis teha. Wihma tulli nago oa-warrest, teagi
 maad läbbi märjaks ja pehmeks, nenda et su-
 rema wanfre rattad wimaks rummuni sisse
 wausid. Wasto öhtut jäi suur wihm kül jär-
 rele, agga need pühhad wanfred ollid nenda
 mudda sisse waunud, et neid innimesse joud
 egga nou mitte ennam paigalt ärra ei ligutand.
 Kül nemmad immet teggit; agga mis finni se
 finni. Pimme tulli kätte, rahwas piddi omaia
 otsima, las' jummal tänna õje tule kääs ja
 passa sees istuda! — Teisel hommikul keif
 rahwas jälle kallale, tombasid ja wennitasid,
 tõstsid ja huppitasid, isse niudeni porri sees —
 tühhi keif; pühha wanfer olli kui tinnaks sanud,
 mitte sammo eddasi. Nüüd olli petja preestride
 hädda suur: jummalatte nõdrus ja nende pettus
 olli jo filmaga nähha. Kül pakkuti rahwale
 suurt maksjo, kül aeti neid wäggise, süski jum-
 malad jäid porri sisse. Wimaks tulli üks pag-
 gana würst appi, laskis faks suurt Elliwanti

wankre ette panna, ning nende warral said wankred häddaste siina jälle taggasi, kust wälja ollid aetud. Keif pühha sõitminne jäi seks koraks tühja. — Ni jõlledaks sawad nende jummalad, siiski ussuwad weel mitto millioni innimesse nende sisse! Mul olleks pagganatte hirmsast pimmedussest, isseärranis lounamerre saarlaste innimesse lihha sömissest ja paljo muist, küllalt kõnneleda, agga se on Summal parrako! Keif nenda jälle, et jägo räkimatta. Summal wõtko neile waestele omma walgust sata!

Pagganatte abbiello.

Kuida waeste pagganatte keif muud ellokombed rummalad ja jõlledad on, nenda ka nende abbiello. Ülleültse on naesterahwa suggu pagganatte seas wägga raske põlwe al. Naene ei olle ennamiste muud middagi kui mehhe pärrisorri, kellega ta tehha woib, mis ta tahhab. Mitmes kohhas andwad wannemad omma tütreid kel nad arwawad, ilma et tütre käest küsitaakse, kas ta miina tahhab woi mitte. Monnes Ma-nurkas on keif naesterahwas üllema ehk kunninga pärris omma, kedda ta neile müüb ehk kingib kel isse tahhab; isseärranis nisuguste, kes sõas wapräd olnud, kingib kunningas tüttarlapsi palgaks, ehk meleheaks, ilma küsimatta kas tüttarlaps miina ehk wannemad anda tahtwad ehk mitte: sest naesterahwas on jo nago jännesed metsas, kunninga pärralt, olgo

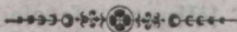
nad kelle lapsed nad on. — Midda rummalam rahwas, sedda raslem naesterahwa põlli. Tõ jures teeb mees ni palju kui tahhab, agga naene peab järgeste ning ussinaste teggema: sest temma on orri. Tee käimiseses peab naene lapsi ja mona kandma, agga mees käib tühjalt ammo ja nolid käes. Keddõ olles peab naene sõi walmis teggema, ja kätte wima, ja otama funni mees sõnud on, siis woib temma süa. Ennamiste on keikil ennam kui üks naene; surreb mees, siis peab ka üks naene surmatud sama: sest kes meest teises ilmas muido tenib? Monnes moas põletakse furnokehhad tullega ärra; — põlleb mehhe furnokehha, siis lähhäb naene mitto ford isse tulesse: sest kes meest teises ilmas muido aitab, ehk kes siin ellus selle naese eest ennam hoolt kannab? — Nende wägga palju asjade seäst, mis sellessest kõnneleda olleks, olgo agga seford üks ainus:

Louna-Amerika-maal nomis üks Missiõnär üht paggana naest, kes omma tüttarlapsed keik ärrahuffas, et ta sedda eddespidi mitte ennam ei piddand teggema. Silmaweega wastas naene: „Ma sowin keigest süddamest, et minno emma mind lapsepõlwes ka surma läbbi keigest sest ristist ja waewast olleks peästnud, mis minna tännini ollen näinud, ja weel surmani pean näggema! Mõtle ommeti armas isä, — nenda nimmetas ta Missiõnäri, meie surwa põlwe peäle. Meie mehhed ei holi meist middagi. Hommiko lähwad nad metsa lindu taggaajama, ja weddawad meid liggi; üht

last peame rinna otsas, teist forwiga selgas, kolmat kae kõrwas weddama: — mees ei holi meie waewast middagi. Shto tulleswad mehhed tühjalt koddõ, meie agga peame lapsi ja weel mona kandma; ning ehk kül furnuks wäsfind, siiski ei tohhi meie enne maggamiäse peäle möttelda, kui ni paljo olleme toito walmistanud, kui homme tarwis on; isseärranis weel mis lastega aega lähhäb ja waewa on. Meestel polse sellega asja! Peäle selle, kui wihhaseks sawad, weddawad meid karwopiddi tagga, pekswad meid rusfikaga, tallawad meid jalgega. — Ja mis on meie wüimne palk keige selle hirmsa waewa eest? Olleme wannemaks läinud ja ennast rammotumaks orjanud, siis wöttab mees jälle noremat naest, kes meid ja meie lapsi nenda waewab ja wihkab, kuidas isse tahhab: — egga mees meist siis ennam ei holi. — Misjuggune innimenne jouab sedda ärrakannatada? Mis parremat head woime omma tüttardele siis tehha, kui et neid jubba norelt sest ellust peästame, mis tuhhat forda fibbedam on, kui surm? Ma ütlen weel üks kord: Wägga hästi olleks minno emma teinud, olleks ta mind warsti pärrast sündimist mulla alla pistnud! — Ja mis meie mehhed weel siis meiega tewad, kui nad ennast fibbedat wet — se on seäl wina nimme — on täis, täis lakkunud, se olgo räkimatta.”

Hädä! hädä! meie aegse ristirahwale; sest ristifoggodusfes on weel fibbeda wee lakkujad küllalt, selle naesed nisamma kaebawad ja kaebama peawad!

Mi kurwad, kui need sannumed ennamiste kül pagganatetest on, siiski olleks, kui ruum lubbaks, ka mitto asja kõnneleda, mis süddant rõmustawad. Missioni-tö lähhäb nende seas, ehk kül pitkalt ja aega möda, siiski ommeti aasta aastalt eddasi. Mitto wiskawad ommad ebbajummalad ärra ja pöörwad ellawa Summala pole; mitmes Maas palluwad monned silma-weega, et neile õppetajaid ja piibli ramatuid peaks sadetama; mitto innimesse lihha sõjad on jubba waggaks lambaks sanud; mitmed wannemad, kes muido ommad lapsed, kui neid paljo olli, ärrahuffasid, kaswatawad neid Issandale; mitto, kes puid ja kiwwa kummardasid, palluwad waimus ja töes: — pagganatte seas lähhäb Summala rigi happotaigen eddasi; Kristiwennad! möttelge isse järrele, ja tulsetage mele sedda sanna neist wäljatougatud kunning-rigi lastest, ja neist, kes õhto, louna, põhja ja hommiko poolt tulleswad, ja Abraami Issaki ja Jakobiga laudas istwad. Ein, mis mäe otsas on, peab paistma; sool peab solane ollema; põllew künal mitte waffa al seisma. Kristi-innimesse nimme, egga Issand, Issand, ütleminne ei te mitte õnsaks.

Krahwi herra ja temma kutsjar.

(Mis minnewa aasta polete jäi.)

Uus kammertener Sap ning neitsit Pilla, kedda herra olli kutsuda lastnud, tullid rutto ja nisugguse näoga, et herra neid omma feige truimaks teenriks pididi piddama; herra agga, ni pea kui omma tru teenrid näggi, hakkas jubba emalt karjuma: „Teie wargad, rööwolid, mõrtsukad! Tuhhat korda ärrawannutud petjad! Üllespodud peaksite teie sama, nago koerad mämma oksa!“

„Minno Issand ja Jummal!“ — ütlesid kahwatand Sap ja Pilla; „Ei meie tea midagi. Mikspärrast herra nenda“

„Wait! teie hobbose wargad,“ kähritas herra; „Kas sinna, Sap, ei olle mulle mitto korda ütelnud: Teie waldas on rahwal igga pääw pühhapääw, käiwad illusas rides, sõwad head roga, ellawad puhtas toas.“ Hundi auko peaks sa wisatud sama; — minno rahwal on iggapääw näljapääw, katkend ja mustad nago ernehirmutsed, ja nende maiad — Jummal parago! — palju hullemad kui ausad siggade laudad; kui sa nende peäle watad, sawad jubba filmad mustaks. Kas ma sinno kelmi, koerale mitte ei olle ütelnud: Wata, ja kula järrele, mis mo waldas pudub, ja sada minno jure, kes minnoga räkida tahhab: Mikspärrast ei olle sinna lurjus kedda mitte teind?“

„Ma ei tahtnud Krahwi herrat mitte pah-
handada;“ wastas wärriseja Sap.

„Eh mis kasso sest ommeti on?“ pürrises
ka neitsi Pilla, „tallorahwale ei sünni middagi
head tehha, nemmad on holetumad ja laisad,
jodifud ja ülleannetumad, kes sedda, mis nad
armust sawad, mitto kord weel kõrtsi wiwad.“

„Pea su, wanna plikka!“ pörrotas herra.
„Sinnul on tui filmad ja ussi südda. Woib
kül olla, et tallorahwa seas mitto nenda on,
kuida sinna ütled; agga ütle mulle, kas nad need
anded ka kõrtsi wiwad mis nad ei olle sanudke?
Kes käskis sind 50 hea ouna aasemel 3 santi
ouna anda? Ütle mulle, kes? — kes? sinna
ussinäggo?“

Nüüd kahwatas neitsikenne nago kannasit,
weel ennam ärra. „Oh minno armolinne
herra,“ totterdas temma, „se weike tüdruk kip-
pus ni rutto jälle ärra jooksuma, — need kolm
ouna ollid mul just kae pärrast. Ma pallun
andeks! Se olli esimesenne kord; ei ma sedda
ennam te!“

„Pea louad!“ ütles herra. „Se olli wiimne
kord; ei sinno tasko pea minno wõtmed ennam
kauaks jäma. Nüüd pead sinna filmapilk, kas
sa kuled, sinna isse! need 50 ouna silla
otša sauna, selle haigele kätte wima. Ja sinna
Sap, wõtta warsi lapse wanter, ja panne ni
paljo puid sinna peäle, kui sa omma tagga
weddada jouad, ja wi ka sinna. Agga, kas sa
kuled, sinna isse! Nüüd kassige!“

Mi pea kui ehmatand Sap ja Pilla ollid wälja läinud, laskis herra Wähterit kutsuda. „Kule Wähter“, ütles temma, sinna ei olle ka palju parram, kui need kaks warganäggo sedda ma parraaego wälja saatsin. Sinna teadsid, kuidas luggu olli, ja ei olle mulle mitte ütelnud, enne kui ma isse keif piddin leidma. Kes teab millal ma sedda olleksin teada sanud, kui ma mitte isse sedda teed ei olleks juhtund sõitma.“

„Kulif herra!“ wastas kutsar, „kes wiis siis Teid sedda teed? ehk olli se ülleilne te woõras? se olli ka nisamma Teie walla te. Olleksin minna Teile sest enne räkinnud, siis olleks minna enne semet külwanud, kui põld walmis olli. Kus minna olleks ja ütelnud, seal olleks Sap ei ütelnud, mis sest olleks wälja tulnud, kui teie omma film polle näinud?“

„Kas sa nä kelmi,“ naeratas herra, „jälle peab sinnul õigus ollema. Kuida sinna ikka keif asjad ette ärratead? Tõssi kül: Kes saksa sülle laste külge, se on, nende armastud ja ustud petjate külge pudub, enne kui aeg on, se teeb saksa wihhaseks; agga kui nad arro sanud, et nad kassi lapse ja waenlast sõbra assemel sülles kannud, — siis wiskawad issege mahha.“

Nüüd piddas krahwi herra omma kutsariga mitme kassulisse asja polest nou, kuidas üht ja teist asja waldas parreminne seädida, et iggaüks leiba saaks ja siiski mitte laiskusses ei sõöks: Usfinad leidsid tööd, waesed ja wannad leiba, laisad ei woinud ennam rahhul laiskleda ja kel-

mide kätte ja jalge peäle sai terrawaste wadatud. Et keif kelmid agga waese Wähteri peäle hammas ihhusid, on isseennesest ärramoista; Sap isseärranis olli wandega ette wötnud, tedda pea auko lükkata, ja Pillakenne wihtas tedda nisamma kui Herodesse emmand ristia Joannest. Wähter, wata ette, sinno pea kohtas on jubba mürristamisse pilwed kous ja filas eatse so jalge al. Te õigust ja loda Summala peäle, muido lähäd sa lökso.

Ühhel neljapäwal, wasto õhtut, sai Wähter kotto kirja, kus sees temmale teada anti, et temma endine kirjotse koolmeister surma wode peäl maas on ja tedda enne surma wägga nähha iggatseb. Ni pea kui Wähter, kes omma koolmeistrit wägga armastas, kirja läbbi olli luggenud, läks ta warsti mäele herra käest lubba palluma. Herra lubbas hea melega, ja andis weel peälegi omma ratsa-hobbose kutsarile alla.

"Agga," küsis herra, "kel igga filmapill Wähterit tarwis olli, "millal sa jälle taggasi tulled?"

"Minna ei jae üht tundi kauemaks, kui herra mulle lubba annab."

"Olled sa ford koddo," wastas herra, "siis ma woin kül arwata, et sul sadda sõbra ja sugulassega räkida on, ja et sul paljo aega tarwis olleks; agga näddali pärrast peaksid sa kül jälle taggasi ollema."

"Minna ollen kül jubba enne taggasi," wastas Wähter, "sest ma pallun jubba tänna õhta ärrasõita."

"Subba tänna õhta? wasto pimmedat ööd?"

„Nus herra,“ ütles Wähter, „kuida woin minna hommikoni maggada, kui me armas koolmeister wahhest hinge heitmas on? Peäle selle on te mulle tuttaw ning woin lumme walgel julgeste söita.“

„Minno pärrast siis,“ wastas herra, „wi omma koolmeistrile minno polest paljo terwist, ja tulle isse terwelt jälle taggasi. Summalaga.“ Wähter läks.

Sap olli Wähteri werriwaenlane, ning römustas ennast et se õiglane mees ommeti monne päwa peäle fotto ärra läks, ning kui Wähter oue wärrawast wälja sõitis, toufis Sappi süddames üks mõtte, mis must nago ronk ja wihha nago sap all; agga Sappile isse olli ta maggus — : sest temma süddamesse tullu üks nou, kuida Wähter woiks hukka moisetud ja ärraetud sada. Temma kurri südda sai sepärrast nenda röömsaks, et ta pea olleks otse püsti karganud. Ni pea kui tal aega olli, läks ta neitsit Pilla jure, omma süddame rōmo teada andma. „Kas tead, mo tuienne,“ ütles Sap, ja ta silmad hiilgasid rōmo pärrast, „kas tead mis head, mis rōmo ma sulle kulutan?“

„Rōmo?“ immetelles Pilla kenne, „kust uksest woi aknast se peab tulles? Sest sadik, kui se must tallikaarnas, kedda nad Wähteriks kutsuwad, siin on, polle mul üht rahhulist ööd egga päwa ennani olnud. Peakse mulle sannumed todama, et ta keige omma armsa koolmeistriga on kārwanud ja ühte hauda pandud, se olleks mul paljo armsam kui kossilasse, ehk ma kül

— Jummal anna andeks! — jubba firriko ramatus 30 aastat wanna ollen."

"Tuifenne, pea omma illus nok," naeris Sap, "sinna ei lasse mind jo räkida, ma tahtsin sulle suurt römo kulutada."

"Paggan wõtko keif römo," tampis Pilla jalga, "wissist sadedakse meid jälle kahhekse, teisel ouna waf kae otsas, teisel pu forem tagga, nago minnewa ford Ma surreks häbbi pär-
rast, kui ma selle peäle mötlen: keif külla rahwas näggid! . . . Sinna rägid weel römuf. . . . Üks ainus asfi teeks mulle weel römo, se on, kui kegi mulle üttelda woiks: "Wähter on ärra-aetud, ehk keige parrem — surnud;" "siis ma hakkaks jälle nest ellama. Agga Wähteriga ühhes ilmas, peälegi weel ühhe kattusse al ellada, — kuida woiksin minna seäl weel römuf olla?"

"Minno kallis Pilla!" sossisfes Sap, Wähter saab warsi koera piitsaga ärra-aetud, ehk, se on wägga wähhä, — Wähter saab nago hob-bose warras, randa pandud ja liinna keldri-aufus, kus ta kui määr mäe kopas, hallitand ölliie maas seisab: seäl tulgo temma mele: hädda sellele, kes Sappi ja temma kalli Pillakesse külgi pudub! . . . Seeb se olli, mis ma sulle tahtsin kulutada; agga sinna ei lastnud jo räkida."

"Oh, andko Jummal, et sinno sannad tössi olleks!" öhkas Pilla omma ussi filmapisjarid ärrapühkides. — Rägi, mo armas Sap; egga se ommeti unnenäggo ei olle?"

"Kui ta ka unnenäggo olleks" wastas Sap, "siis tahhan minna selle eest murretseda, et se

tõeks peab minnema. Kule siis: Sa tead jo, mo kassikenne, et meie hobbošte hoyman tänna kotto on ärraläinud, ning ka, et ta näddalikš otsa ärrajääb. Se olgo nüüd minno murre, et krahwi herra tedda kui pea-kelmi ja warrast finnisseutud kättega lasseb taggasi tua." — —

"Oh, se olleks, mo armas Sap! wägga hea," ütles Pilla, ja langes Sappi rinna naale, "kui se agga ka keif kor"

"Korda lähhäb!" hüdis Sap, "No tagga parramaks. Mis pergel seäl ees on? Kule kuida meie teme: Se kappi, kus keif herra hõbbe lusfikad, lühtrid, peefrid ja karrikad sees on, seisab sögi toas ja wõtmed sali ukse kõrwas naela otsas. Home öhto, kui keif on maggama läinud, wöttame meie keif hõbbe asjad kappist wälja ja pettame ärra, ning üht ošsa panneme meie Wähteri tuppa seina ja wode wahhele. Sedda uft, mis saksa kõgist läbbi lähhäb, jät-tame meie lahti; ka eest treppist teme jälga mahha. — Kas saad nüüd arro? Keifist on tunda, et wargad ehk warras mitte woõras ei woi olla. Herra hakkab se peäle mõtlema, et Wähteril ni rut sõita olli, minna aitan weel kõrwas, keif kohhad otsitakse läbbi, Wähteri toast leitakse jubba järgi — kas moistad nüüd: kes ühhe tükki wöttis, wöttis teised ka ning — meie tru Wähter — wanna pitka jabbamees olgo temma ristiišja! — meie tru Wähter on siis keige omma libbeda kelega ja hea nõuga lõksus." — Mis sa arwad sest? Meie kasso on kahhe kordne: Wähter pannakse keldrisse, ja

temma nahha peäle olleme meie siis ommeti hulk hõbbe asjo sanud. Seal kus meie neid ärra mattame, ei nä neid mailma film mitte ennam. Oh rõmo, ma nääks jubba Wähterit wangi hones ja hõbbe asjo meie kae järrel ollewad! Olle julge, mo kallis Pilla, saab nähha kas Wähteri Summal, kellest ta ni paljo rägib, tedda meie käest peästab? Head ööd, mo tui-kenne! Home öhto, kui keik maggawad. Pea meles!"

Kende sannadega lahkusid kaks söbra, kelle söbrust sadan olli allustanud, teine teisest, ja läksid maggama. Oh, kui mitto ford sünnib sedda weel igga pääw, et innimesed pärrast sedda, kui nad üht kurja nou piddanud, teine teisele head ööd sowiwad, ja maggama lähwad, ni nago Summal taewas ei kuleks egga nääks. Ugga et waggade kaitseja on ütelnud: "Wata, minna ollen teie jures tänna pääw ja mailma otsani," sest ei tea egga pea nemmad middagi.

Kedi öhta wasto laupäwa, pärrast sedda kui wiimne künal olli ärrakustatud, ja keik innimesed lössi peäl esimeses raskest unnes hingasid, teggid Sap ja Pilla sedda, mis nad eile öhta ollid ette wötnud. Wait ning tassa, nago hired käsikambriis, tühjendasid nemmad herra warrandusse kappit, ja Sap olli weel ni kawwal, et ta ees treppi ees wärske lumme peäl maante pole eddasi ja taggasi jooksis, mis läbbi pididi arwatama, et wargad maante poolt tulnud ja siina jälle taggasi läinud. Kui se pimmedusse tö olli täieste walmis, ütlesid Sap

ja Pilla jälle teine teisele head ööd, ja läksid magama.

Teisel hommikul, nattukenne aega pärast sedda kui Sap ülles tousis, läks kõlla läbbi keige losfi: „Wargad on ösel uksed lahti teinud ja keif hõbbe asjad ärrawarrastanud! Oh, Summal, küssendas Sap, mis nüüd, mis nüüd! Ma lähhän hulluks hirno pärast! Mis ütleb herra!“ Keif rahwas jooksis kokko; kappi uksed ollid pärrane lahti, ja middagi ep olnud ennam sees; peälege treppi ees weel jälged mis maante poolt tullid ja siina pole läksid. Rahwas wandus ja firrus wargid; neitsit nuttis nago ehmatand tuifenne; Sap olli ni murrees ja kurw nago ta isfa olleks tänna hommiko ärra furnud. Nenda läks aeg nou riddades, wandudes ja ot-sides, funni herra pididi ülles tousma.

Uggi tunni pärast kuuldi herra kambriist kella kõllinat, mis ni paljo tähhendas, et Sap pididi mianema herrat ridesse pannema. Sappi südda wärrises. Pool lonkades läks ta herra kambri, ja olli ni hirmul kui koor, kes omma perremehhe kae piitsa nääb.

„Mis sul jälle wigga on?“ küssis herra, „ehk olled sa jälle pekfa sanud? Agga Wähter ei olle jo koddoo, kes sind muidoo pekssis?“

„Pekfa kül mitte;“ wastas Sap wärrisewa heälega, „agga olleks ma pärrami pekfa sanud, kui et se õnnetus mulle olleks juhtunud!“

„Mis paggana õnnetus sulle jälle on juhtunud?“ küssis herra, „Rägi, et ma arrosaan; agga ärra kiuno, nago wanna naene.“

"Oh Summal!" ohkas Gay, "kes woib
..... sei ööl üksed luffus
herra hõbbe asjad on ärra warrastud....!"

"Kas sui soe többi on?" küsis herra,
"Mis narri jutto sa aiad? Üksed luffus, koerad
oue peäl, innimesed maggawad maias: kes
woib seält warrastada? Egga teie surnud ei
olnud? Se on unnenäggo ehk tühhi jut."

"Oh olleks ta tühhi jut ehk unnenäggo!"
wastas Gay; "agga hõbbe asjade kappi on
tühhi!"

"No, kas siis keif on ärrawarrastud?" küsis
jälle herra. "Kas se fullatud hõbbe peefer ka,
mis minno wannematte wannemattest on jär-
rele jänud? mis mo õnnis isä ja isä isä kal-
liks mälestusfeks piddasid?"

"Keif on ärra! ous herra."

Nüüd olli herral hirnuis kahjo ning ta wihha
füttis põllema, nenda, et kui wargad praego
ta käes olleks ölnud, ta olleks neid omma käe-
ga õksa tõmmanud. Kui ta nenda tüf aega
olli eddasi taggasi käinud ja wihha pärrast puh-
hanud, pöris ta jälle Sappi pole ja küsis:
"Kust on need wargad siis siise tulnud?"
"Sedda ei woi, aus herra, kegi üttelda. Kui
minna üllestoufin, olli eest saksa kõgi üks ja
eest koia üks lahti; agga middagi fangotamist
egga lõhkomist ei olle tunda, ja jäljed lähwad
ülle eest-oue maante pole, kust wargad wiisist
tulnud on."

"Agga kes käs kis teid ni laisad olla, et
teie mitte üksed ei wiitsinud riwi panna? Teie

ollete omma laiskusse läbbi wargid isse aitanud."

"Aus Krahwi herra woib igga ühte füßsida," — wastas Sap — "eest, koia üks ei olle eile keif sel päwal lahti sanud, ja enne kui ma maggama läfsin; watafin ma omma silmaga järrele ja pannin ka kõgi uffe kiini."

"Egga sa siis melest ärra ei olle, kust peab warras sisse tulles ja warrastama, kui keif nenda on kuuda sa ütled: Üksed riwis, innimesed koddo ja koerad howi peäl?"

"Seeb se arrosamatta asji on," wastas jälle Sap. "Minno melest näitab se luggu keif nenda ollewad, nago olleks warras üks innimenne oinuo, kel maia seest ja wäljast tutaw on."

"Siis peaks üks minno omma teenritest warras ollema? Kes nende seast peaks kül ni-juggune kurja waimo laps ollema? Oh, kui minna sedda sadanat kätte saaks, ma tahhaks tedda siina pista, kus temma kuud egga päwa omma elloaeg mitte ennam nähha ei saaks. Kas sa olled monnest märki leidnud? ehk arwad monne peäle? Ütle rutto!"

"Märki kül weel mitte;" ütles Sap wagga näoga; "olgo siis need jäljed mis ees-ones nähha on: agga mo südda ütleb mulle: Se warras peab üks meie omma innimeestest ollema."

"No siis ütle rutto" tampsis herra jalaga "sedda sa arwad warga ollewad? Ütle, ja kui sa ka mo ennese peäle peaksid ütles. Rutto!" Sap wirrises ja kirrises ifka weel:

Summal andko andeks, aus herra, egga min-
nagi läbbinäggia ei olle; woin foggematta
öige innimesse peäle üttelda — mis herra siis
ütleb? „Paggan wötfo sinno aia wiitmist!“
kärritas herra: „Kas sa üksford moistad:
Ütle ka mo emnese päle, ehk kelle peäle sa tah-
had; agga ärra wida kallist aega. Senni on
wargal aega wargust sedda parreminne ärra-
petta.“

Sedda olli Sap tahtnud. Nüüd ta wois
julgeste räkida. Sure kawwalussega hakkas ta
siis jälle innisema:

„Olgo siis, et herra just käsib. Mul on
kui hirm ütteldes; agga sest essimisest filmapi-
gust sadik toufis minno süddames se mötte —
herra ei panne mitte pahaks — se mötte:
Wähter on se tembo teggia sest“

„Pea su!“ pörrutas herra. „Mis sa
hullo jutto rägid! Kas wargusse hirm nenda
sinno moistust on ärrawötitud, et sa ennam
ei mälleta, et Wähter jubba ülleile öhto ärra
söitis? Egga tal ni pitkad käed ei olle, et ta
koddoo olles, siit woib warrastada?“

„Kas se pididi siis just keif tössi ollema,
mis Wähter neljapäaw öhto räkis? Ta ruttu-
linne ärrasöitminne, — se asfi, mispärrast ta
söitis, — ning — nüüd tulleb mulle üks asfi
teise järrele mele — jubba monne aia eest
watas Wähter mödamiines, kui kappi üks juh-
tus lahti ollema, ni himmulise filmaga hõbbe
asjade peäle, et temma filmadest wois luggeda:
Kui se keif minno olleks, siis ei olleks mul

mitte tarwis kutsar olla, waid woiksin isse kutsarid piddada; feik on ni immelik, et ma aus herra, ärge pange mitte pahhaks, ei woi teiste peäle arwata. Temma ärraswit minne näitab sedda wägga selgeste."

"Agga kas temma tösfine näggo, ja tän- nised ellokombed sedda ka näitwad?" küsis herra.

"Oh Jummal, aus herra," wastas Sap ja ohkas, "kui mitto kord näitab ennast sadan walgusse ingli kombel!"

"Dn siis Wähter jubba taggasi?" küsis herra, "on tedda monni näinud? . . . Et teid kurrat teab, kedda ma weel pean uskuma, kui Wähter ka warras on?"

"Näinud ei olle tedda kül kegi;" ütles Sap, "agga se polleks ka mitte korda läinud, kui ta ennast olleks kellegile näitnud. Temma on wisstist öhto pimmedas sisse tulnud, ja siis war- jule pöggenud ja ootnud kunni feik waggosi jäi."

"Dlle wait! sai herra wihhaseks — Wähter olgo warras ehk olgo mitte; agga puggeda kasfi modi petta ja romata, warjul hoida ja warritseda: sedda Wähter ei sagi tehtud, kui ta ka tahhaks. Sepärrast jätta Wähterit nim- metamatta. Dn ta warras, siis tulles se mui- dogi wälja. Dn kurrat tedda kord ka petnud, ta on jo ka innimenne; agga panne tähhele, ta annab isse üllesse. Minne nüüd peäle, Sap, ja kula ni paljo kui ial woid, järrele, ja katsu jälge peäle sada; ja olled jo kawwal kül."

Sap läks paljo rõõmsama näo ja fergema süddamega wälja kui sisse olli tulnud. Nüüd

läks laupääv, pühapääv ja esmaspääv möda. Sggapääv ei räkünd innimesesed lossi peäl pea muust middagi, kui ikka redi ösifest wargusfest; siiski wargusse ehk warga jälgi ei leitud kustgi. Teispääv enne lounat, kui kellegi meel ei mõtelnud, tulli Sap forraga röömsa näoga, wanna kullatud issa-issa peeter käes, herra ette ning hüdis: „Armolinne herra! kel on nüüd õigus? Waatke, siin on Teie kallid peeter.“

„Sedda ma arwasin,“ ütles herra römoga, „et se karrikas mitte kauaks ei piddand kadunuks jäma. Kust sa temmaga tulled, ja kust sa tedda leidsid?“

„Oh, et Krahwi: herra mulle lubbaks“ pallas kawwal Sap nago rebbane, „sedda omma teaca piddada! muido peaks ma üht nimme nimmetama, mis herra mulle pari päwa eest on ärra feelnud. Sedda Zummal moistab, kust temma kust temma siina on sanud, ehk kül“

„Kas sa jälle hakkad pitka lobbisemesi aiama? Ütle lühhidelt, kust sa karrika leitsid, ja olleksid sa tedda ka kirrikust leidnud.“

„Üsna lühhidelt, aus herra, üsna lühhidelt!“ ruttas Sap, kes jubba kartma hakkas, et ta nirrifeminne pärrast kahjuks lähhäb. „Minno südda ei jänud mitte rahhule; ikka nago hellises minno kõrwa ees: „Minne Wähteri kambrü, seält sa leiad mis sa otsid!““ Minna püüdsin sedda möttet wäggise ärraunmustada; agga ei aitnud middagi, ta tulli mulle ikka jälle. Wimaiks wõtfin süddame rindo, läksin

Wähteri kambri; ja hakkasin keif nurgad läbbi
otfima. Ma teadsin, et Wähter öige olli; —
sest herra piddas tedda öigeks —: agga
ma tahtsin isse omma süddant waigistada, ja
mötlesin: egga ta läbbiotsimise pärrast süalluseks
ei sa. Siiski, wata immet! häddaste olin ma
monni minnut aega otsinud, kui jibba Wähteri
sängi ja seina wahhelt, musta riette seest üht
kõwwa pontsakast leidsin, ja kui ma sedda kimpo
lahti wötsin, siis olli herra karrikas sees!
. . . . Summal olgo tännatud, et ta käes on;“
ütles Sap wagga heälega weel peäle, „kül
Summal sadab warga ka wälja.“

„Mis paggana luggu?“ ksisendas herra,
„Wähteri wode wahhelt? Enne olleks minna
tedda kümmeford sinno ennese peapadja alt
wäljakiskunud. Mo südda karjub: Wähter ei
olle mitte warrastanud; . . . ja mo filmad
näwad, et ta on warrastanud: mis ma nüüd
pean teggema?“

„Teie ollete tedda, aus herra ni wägga
usknud, ning temma oh sa kurri inni-
menne! wois Teie ni suurt kahjo tehha;
Kirowid peaks selle kurjusse pärrast ksisendama!
Teie peate tedda — herra teab kül isse, mis ta
teeb — selle eest weel tänna koddõ lassma kinni
wötta ja wangi panna, muido“

„Si se lähhä korda! Sest woib mulle weel
ennesel pahhandus tulla. Wähter jägo kus ta
on, senni kui ta isse koiõ tulleb; siis wabban-
dago temma, kui ta woib, ehk wastago ennese eest!

Nende sannadega satis herra Sappi toast

wälja. Kurri Sap olleks kümme ford enne minne sowinud, et herra nenda olleks teinud, kuida temma nou andis; agga mis tehha, herra meel olli teisiti. Sedda ta moistis ka, et kui ta paljo olleks hakkand peäle käima, . . . herra olleks hakkand järrele mötlema, ja siis . . . ja siis . . . olleks Sap isse lõksus olnud. Ta läks sepärrast waggosi toast wälja; agga südda hakkas raskeks minnema. "Diglase Wähteril," mötles temma, "on nago loukoera silmad peas; kui ta terrawaste mo peäle watab, ma ussun, mo südda hakkab wärrisema, ja siis huuu! palled lähwad punnaseks ja siis ollen minna oksas, ehk ses aukus, mis ma temmale kaeban!" Siiski kunni neljapäwani, lotis Sap herrale nou anda, et Wähter enne foio tullemist pididi sama wangi pandud.

Agga midda modi Sap sedda ka ial ette wöttis, ifka ütles herra: "Dta senni kui Wähter foio tulleb." Senni tulli kesknäddali õhto.

Õhto hilja, rahwas hakkasid jubba maggama minnema, kulis Pilla perre toas kutsari heält ning ta näggo läks walgeks nago lubjatud sein; warsi andis ta sedda ka Sappile teada, kes ommalt poolt ni söbralikkult Wähteri wasto tulli, nago olleks Wähter ta lihane wend olnud. Teisel hommikul läks jubba Sap, weel enne kui herra ülestõusis, herra kambri, ning andis teada, et Wähter eile õhto hilja olli foio tulnud. Warsi tõusis herra ülles ning käs kis, et Sap pididi rahwast ärrakeelma, et tegi Wähteriga hõbbe asjade wargussest ei pididant rää

Kima; peäle sedda piddi ta fuldkarrikast jälle herra laua peäle toma, üht walget rättikud ülle katma, ja siis kutsarit herra jure saatma. . . . Se keelminne olleks wägga hilja olnud, kui mitte Say jubba herra nimmel enne ei olleks ärrakeelnud, kutsariga wargussest räkida, enne kui herra isse temmaga rägib. . . .

Pärrast ridesse pannemist ning kohwijomist istus herra süüna laua äre, kus peäl warrastud peeker rättiko al seisis, ning otas Wähteri tullemist.

Julge sammo ning nattuke kerwa näoga mis tal foolmeistri surma halledussest olli jänud, astus ta tuppa ja julge heälega terretas temma: „Terre hommikust, aus Krahwi herra!“

„No, kuddas süüna ni warra jubba taggasi olled?“ küsis herra. „Minna otasin sind alles tänna öhto?“

„Pärrast omma armsa foolmeistri matmist, polnud mul mitte ennam lusti süüna jäda. Keif nutsid ja leinasid; mo omma süüda olli ta wägga kurw, sepärrast hakkasin jälle koiu pole tulles. Ma ellets eile aegsaste koddo olnud; agga paljo nori mehhi, kes keif temma önsa endised kolilapsed ollid, tullid tedda wimast forda watama, ning nendega läks aeg ärra: sest mitto nende seast ollid minno söbrad ja austawad omma foolmeistri mälestust, nago minnagi. . . . Agga ärge pänge pahhaks, et ma ni paljo ommast asjust lobbisen, ehk on herral middagi küsümist woi käsümist?“

„Jah, ma tahtsin küsüda,“ wastas herra,

„Kus sa minnema näddali redi õhta wasto lapäwa ollid?“

Kutsar tulletas mele: „Redi õhta wasto lapäwa? Ah ja! õige, õige; se olli jo sesamma õ, kus mo armas koolmeister hinge heitis; Kus ma maial woisin olla, kui temma wodi äres? Subba õhto olli nähha, et ta sedda ööd wissist ennam ülle ei ella. Meid olli paljo nori mehhi kous, kes tedda, kui omma isä armastame; sel ööl polle meie kellegi jalg temma wode ärest ärra sanud. Wasto keset ööd, kutsus ta meid keif omma wode ümber ning rätis need wiimsed sannad: „Lapsed ma tännan teid teie armastusse eest Issanda hea Waim juhhatago keif teie ello aeg, teie jallad töe te peäle! Issand olgo teie süddames, ning temma sanna teie filma ees, siis jäete keige kurja eest hoitud. Minna lähhän nüüd ärra teie jäete ehk weel kauaks mailma ellage kui tössised risti-innimesed! Wihkadakse teid, armastage teie; wannutakse teid, õnnistage teie; söimatakse teid, palluge teie; sest mailm ja mis temma sees on lähhääb huffa agga kes Issanda sisse ussub se jääb iggaweste. Ellage kuida ma teid ollen õppetanud. Ellage Sellele, kes teie eest on surnud! Temma pole firrutan ma nüüd ommad nõdrad käed! Lapsed!

ärta jätke Issandat fiis ei jätta temma teid! Temma önnistus jägo teiega! Summalaga!"

Dh mo südda lähhäb jälle halledaks: Need ollid temma önsa wiimsed sannad! Ta joud löppis ärta, ta langes wodi peäle taggasi ning ei räfinud sest sadik mitte ennam. Dh Summal andko, et iggas kolis nisuggune tru koolmeister olleks! Wasto kufke laulo jäid jubba jallad külmaks ning paar tundi pärrast sedda olli temma päwa tö löpnud, ja ma ollen omma käega temma filmad finni surrunud." Kutsari filmad läksid märjaks.

Herra südda hakkas ka pehmeks minnema; ta toufisis ülles, watas afnast wälja, ja ütles isseenneses: "Kui se innimenne warras on, fiis on päike taewas warga tulle latter!" Pärrast sedda pöris ta jälle kutsari pole ja ütles: "Mul on sinno koolmeistri surmast wägga halle meel; agga wötkem nüüd muist asjust kõnneleda. Selsammal ööl, mil sinna ütled tedda surnud ollewad, on meil siin lossi peäl suur kahjo sündinud.

"Siin peab middagi suurt asja sündinud ollema," wastas kutsar; "sest jubba eile öhto, kui ma foio tullin, pannin minna immeks, et keige perrel on ni kahwatand näud nago firriko mürid. Üks sössifeminne ja possifeminne on iggas nurkas kuulda; mönni naeratab, menni ohkab, — sedda Summal teab, mis se peab tähhendama."

"Üks neist hõbbe asjade kappidest, mis al

weiffes lambris, kõgi lõrwas seiswad, on tüh-
ja f's warrastud;" ütles herra ja watas terra-
wasta kutsari silma.

"Kuida woi, aus herra," ütles kutsar,
"warras sinna sisse sada? Kus pergel siis koer-
rad ollid?"

"Warras on eest treppi ehk saksa kõgi ukse
lahti teinud, ja koerad on seälsamma kõrwas
wõörkoias magganud."

"Nüüd ma saan aru," wastas Wähter.
Krahwi herra teeb minnoga nalja!"

"Mis paggana nalja!" ütles herra, "ei
mitte nalja! Se nalli maksaks mul mitto tuhhat
rubla! Mis ma ütlen, on terve tõssi."

"Immet, immet!" ütles jälle kutsar. "Siis
on se wargus jo agga pergel! Se
ei woi ka mitte olla. Kas middagi täh-
hendust ei olle siis sadud, ehk jälgi leitud?
Minnetoa redi päwa saddas jo wärsket lund?"

"Due peäl on kül jälga leitud, maante
poolt tulleswad ja siina minneswad; peäle selle
on ka — nüüd wöttis herra rättiko karrika
peält — neist warrastud asiadest se karrikas
üllesleitud. Kas tunned sedda?"

Herra otas kutsarit ärraehmatawad; agga
ei middagi. Wähter watas peefrit iggast kül-
jest, kõngutas pead, ja ütles pärrast:

"Ma ollen kül ka jubba morned herra as-
jadest näinud, agga sedda pakso kõhhoga karris-
kast mitte; se näitab nenda wanna modi kulla-
seppa töö olleswad, nago elleks isja Abraam
jubba temma seest jonud."

„Se minno isäisä peeker, mis mul kui mälestus, wägga kallis on, olli ka ärrawarrastud, ja on sinno kambrist wode ja seina wahhelt ülesleitud.“

„Tagga hullemaks! tagga hullemaks!“ hüdis kutsar. „Kuida se siis kokko sünnib? teiste asjadega ärrawarrastud, ja üksi päinis minno kambri leitud?“

„Sedda teadko monni teine, kui sinna sedda ei tea,“ ütles herra; „agga seält on Sap tedda wälja tonud mis sa sest arwad?“

„Oh ho!“ hüdis Wächter, „nüüd mo filmad hakkawad lahti minnema! Ma tahhaks omma pea pandiks anda, et se wargus noh olgo peäle; agga ni palju ma moistan nüüd selgeste, et mind on wargaks tehha tahhetud; no noh! Agga kas herra on nenda hea, ja lubbab mulle wadata, kust wargad sisse tulnud, kust nad wäljaläinud, kus kappi seisab ja kus koerad maganud?“

„Mikspärrast mitte?“ waetas herra, „minne, minne!“ Wächter ruttas wälja. Pärrast kutsari wäljaminnemist pommises herra weel üksi päine: „Se on imne asi, mis suurt wahhet minna igga pääw ifka ennam Wächteri ja Sappi wahhel leian ollewad. Sap on nago leige wessi suus, mis ofsele aiab, Wächter jälle nago kibbe kõhho rohhi mis sissefonda terweks ja süddant rõõmsaks teeb. Sappi ma woiks pea jalgega tallata, ja Wächtrile ei ütle ma alwa sanna. Ülleks Sappi kambri peeker nenda

leitud, ma olleks tedda wiisist pakko ja rauda panna lastnuud; agga Wähterit lasen ma joofta, kuhho tahhab. Senni kui tedda koddo ei oluud, waewasin minna ennast mitmesugguse möttetega, kes peaks warras ollema; nüüd ma ei kardagi enam, et wargus kaddunuks jääb.

Nenda mötteldes ja üffi räkides läks hädaste pool tundi möda, kui jubba jälle kutsari waljo saapa kabbinat herra wöörkoias kuulda olli. Üks läks lahti, Wähter astus sisse; agga ta palled lökkendasid, mis ni paljo tähhendas, et rөөm ja wihha korraga ta süddant täitsid.

"Aus herra!" hüdis Wähter sisse astudes. "Kui ma wihha pärrast mitte omma mõistust ei olle ärrakautanud, siis ma arwan ennast warga jälgede peäl ollewad!"

"Kuida nenda rutto?" küsis herra. "Meie ei olle pea terve näddaliga middagi arwo sanud, ja sinna arwad jubba pole tunniga otsa lääse ollewad? Andko Summal et se tössi olleks!"

"Se pea-warras," ütles kutsar, "peab siit sammast loosfi peält ollema; sest üht woöraft ei olleks meie wanna tru Waldmann, kes seäl kõrwas teiste koertega maggas, elladesgi sisse lastnuud. Dnneks ei olle sest sadik enam lund saddanud, ning need jäljed alles ees-oue peäl selgeste tunda: agga keif jäljed mis seält edasi taggasi lähwad, on kahhe ainsa jalla tehtud. Üks herra omma teenrittest on asjad maante peäle kannud ja omma sõbradele ärra annud; sedda wanna peekrit agga minno sängi wahhele

pistnud, et warga nimme ning palk minno osfaks jääks."

"Sa loed nago piiblist; kust sa sedda feif tead?"

"Mis seäl teäda, aus herra," wastas kut-
sar, "sedda woib laps ärramoista; sest
Agga mis ma äega widan, ma pidin herrat
palluma, et herra nenda hea on, ja feif mees-
terahwast mis agga lossi peäl on, warfi kokko
tulla lasseb, ja siis peab iggaüks neist herra
filma al omma jalga warga jälgede sisse passima
ja kelle jalg sinna sisse passib, se on
töeste warras."

"Ja muidogi! muidogi!" — hüdis herra,
ja kargas toli peält köps üllesse. "Se on jo
käppaga katsuda, et se warras on! Kaddugo
luggu, miks minna ei moistnud sedda arwata?
Agga nüüd olle ka ussin! Mole tunni pärrast
peawad feif kous ollema; ma tullen isse ka.
Soofse ja lasse feif ette treppi peäle kokko tulla!"
Wächter läks.

Pärrast sedda tulli Sap herra kambri omma
tallitamist tallitama, ning warfi andis herra
temmale teada, mis head nou Wächter olli an-
nud. Sap fitis kül suga Wächteri nou wägga,
agga ta südda wärrises, nago hundil aufus,
kui rahwas tedda tulleswad wälja tombama;
aeg aialt hakkas ta ka kõhho wallo kaebama,
ja ütles pea ümber käiwad.

Kella 10 aego ollid feif meesterahwas sure
treppi peäl kous. Rahwa rõmuks seadis herra
isse omma jalga feige esmalt ühhe jälje sisse;

agga herra pöid olli pitkem kui jälg. Pärrast herrat tulli kutsar, agga temma jalg olli ka hopis surem kui warga jälg. Nenda katsusid igga üks omma jalga; agga ühhel lai, teisel kitsas; ühhel pitk, teisel lühhikenne; ükski ei passind.

"Agga kus Sap on?" küsis Wähter. Warsi jooksid mehed otsima ning leidsid tedda omma kambri rinnuli toli peält, kus ta süddame ütles wallo pärrast tahtwad lõhki minna.

"Neil on agga sabast tarwis;" hüdis üks moisa pois; "egga sabastel kõhhowallo ei olle. Tommake saapad mahha, ja toge sia!"

Nattukesse aia pärrast tullid poisid kahhe pari sabastega. Agga olleks teie nüüd näinud, kuidas meestehulk ruskisid õrus, kui mollemad parid nenda jälgede sisse passisid, nago wallatud! Herra ees, mehed tagga, läksid nüüd keik Sappi kambri, kus Sap, kõwteras nago jouloworst, toli äres maas olli ja seestwallo karjus. Weel enne kui herra omma su lahti teggi, ronnis ta herra jalge ette ja hakkas kiskendama: "Oh, mo aus armolinne herra! minna meie ei olle mitte warrastada tahtnud! Keik asjad on illusaste ärrapandud ja ma tahtsin keik jälle omma endise kōhha peäle panna, ni pea kui herra olleks Wähterit ärrasaatnud, kellest ma lahti tahtsin sada ja teist nou ei teadnud! Andke andeks!"

"Appi! appi! tulge watama," karjus korraga üks sassispeäga korwipois; "Tilla, woi Pilla, woi Plikka woi mis ta nimme on,

ta on jo no jah! eks ta olle jo perre neitsit woi mamsel tulge watage, nüüd ta on jo siin nurgal sellile maas, su watto täis!"

Kuida jubba temma juttust moista on, ei woinud selle poisi sassind juukse sees mitte paljo moistust olla; agga mis ta praego fuust wälja totterdas, se olli tössi. Pillakenne, se auwäärt Sappi söbrakenne, olli ka suurt kárra jooksnud nurgalt waatma, ja kui ta kulis mis sündis, ehmatas ta nenda árra, et ta minnes tades mahhakuffus, ja nüüd kui kirjo pösaallunne, kel piko piggi suhhu pandud, tea nurgal maas olli.

"Mis Judas sel peaks wigga ollema?" küsis herra, laskis Pillat ülestösta ja neitsi kambri wia.

"Oh Summal!" öhkas Sap, "meie ollime ühhes nous selle asja polest. Temma sowis Wähterist nisamma lahti sada kui minna."

K. wötko sind ja sinno Pillat!" káristas herra. Warga náud! Kõwli seme! Sinna olled se isfane sadan, temma se emmane! Pakko ja rauda lassen ma teid panna ja mollemid ühte auko wissata! Sinna wimane pea lurjus! Minno hõbbe asjo tahtsid sinna árrawarrastada, ja üht diget innimest weel peäle kauba wangi hone sata. Agga ota, ota! Siinna sammasse loufoeraauko, kus sa Wähterit ülle kohto tahtsid lükkata, sinna peate teie nüüd mollemad Pillaga langema."

Sappi käed said nüüd selja peäle seutud, wahhed tahha pandud ja nenda finni seutud kättega pididi ta herrale näitama, kus ta need

warrastud asjad olli matnud. Ühhe tunniga ollid keif hõbbe asjad jälle endises kappis, igga üks omma kohha peäl.

Külma wee ja liikwari õlliga toufis ka wi maks Pilla jälle ellama; agga pea teist forda olleks ta jälle ärraminnestanud, kui ta omma maggust Sappi finni seutud kättega kahhe teo mehhe wahhel kohto toas näggi istuwad. Et neitsikesse piisokesed kääkesed olleksid ka õigusse järrel pidand seutud sama, on kül tössi; siiski ei lastnud herra sedda mitte tehha, waid panni tedda muido wahhi alla. Teisel hommikul ollid Sap ja Pilla wahhe al liina kohto pole kōndimas; agga mis kohhus nendega on teinud, sedda Sannumetoja mitte ei tea. Nenda paljo ta agga tõeste teab, et Krahwi herra lossi peäle nende jalg ellades ennam ei sanud.

Mõnne päwa pärrast, kui herra suur melehaigus ja pahhandus jubba mõdes olli, ütles temma omma teenrite wasto: „Minno südda on wägga rõmus, et tigge Sap omma isse kaewatud auko on langenud! Weel tänna hommiko tõi toa-Katta mulle üht seddelit mis ta Pilla kummeti tagga olli leidnud, ja seäl peäl on nenda kirjotud:

„Kallis Pilla! Kui peeker on kutsari wode tagga leitud, kuhho ma tedda pistnud ollen, siis ma ussun, et herra teiste asjade järrel ennam paljo ei pärr. Sedda parrem. Agga siis ärra unnusta suud pidada! Mailm on lai katsume weel Aeg annab head nou Herra on muidogi rikkas. Ulleme terrased nago fullid, waid nago hired!

So süddame sõbber
Sap.“

"Nüüd woite isse arwata, kuida ma en-
nast römüstan, et nisuggune risuja maiast ärra
on! Need kaks wesfi-rotti olleks mind wimaks
foggoni paljaks teinud: Nüüd nad on agga
mollemad löfjus. Keif nende asjad sawad weel
kohto läbbi järrele wadatud. Andko Summal,
et Sappi többi kellegi teise külge ei olleks jä-
nud! Pühhapääw öhto lasjen ma teile keifile
paar wati öllut anda ja ühhe hea sömaaea
tehha. Tehke öigust ja kartke Summalat, siis
käib teie käsfi ikka hästi, ja öppige Sappi
önnetussest sedda wanna sanna melespiddama;
"„üllekohhus ei seisa mitte kottis.""

Keif rahwas tännasid herrat, ning lubbasid
Summala abbiga öiget teed käia.

"Agga kule, sinna Wähter?" ütles herra
kutsari wasto, kes ka teiste seas seisfis, "hobboste
tallitamisse peäle olled sinna liaks heä; ma
tahhan siud tännasest päwast sadik Sappi en-
dise ammeti peäle panna."

"Minna tännan herrat keigest süddamest,"
wastas kutsar, "et herra minnule sedda armo
näitab; agga kammerteenri ammetit ei tahhaks
minna mitte wasto wötta! Selle peäle on minno
käed jajallad liaks sured."

"No efs ma üttele ikka;" wastas herra.
Kui sinnule ka kingitust pakkutakse, egga siiski
ei tea ütelda, kas sa ka wasto wöttad. Im-
melik mees!"

"Aus herra! minna wöttan Teie armo
allati tännoga wasto; agga minna ei kölba

kammerteenriks. Kutsari ammetis ei karda ma mitte wälja astudes; agga kammerteenri assemel teeks ma herrale igga pä häbbi ja melehaigust. Kammeriener peab libbe ja pehme, ussin ja wiiks nago kirj ühhest kohhast teisi kargama: ei minna sedda sa tehtud! Ma ollen omma palga ja ammetiga wägga rahhul; jääb herra minno wasto heaks, ja lubbab mulle ka monni ford üks sanna räkida, kus ma arwan hea ollewad: muud minna ennam ei sowi."

"Olgo siis nenda," wastas herra; jä seks mis sa olled; se on: mitte ükspäinis kutsariks, waid muido ka truiks ja uetawaks, kuida tänini. Sa mis sa ial tarwis ja tullolikko arwad ollewad sedda anna mulle teada. Agga kammerteenrit ja perremamselli on mul jo wägga tarwis: kust ma neid saan?"

"Kül herra seäl ka nou leiab;" üttes Kutsar, "fui ma julgeks herrale nou anda, siis ma arwan, et meie koolmeisteri tüttar, minno melest üks tassane ja wagga tüttarlaps, kes Sögedarro moisas kolm aastat perremamseliks olli, haigusse pärrast koidi tulli ning praego isä jures on: selle ammeti peäle wägga immeliinne olleks. Kammerteenri assemele woiks herra eestotsa toa Tomast wötta, ja Toma assemele jälle wallast üht terrast poissi, siis lähhäks assi jubba jälle eddasi."

"Hea kül!" ütles herra, "otfi Toma assemele üht wiiski poissi, ning wi koolmeisterile minno polest paljo terwist, ja küssi, kas ta tahhab omma tüttart sia anda, ja mis ta palga

küüsi? Kui innimenne tru ning tössine on, siis ei wata minna mitte pari rubla peäle."

Monne päwa pärrast olli koolmeistri tüttar Pilla assemel; tassane ja tössine naesterahwas; ussin omma töö ja tallitamise peäl ning lahke keikide wasto, kel temmaga teggemist ja räkimist olli. Endine toa Tomas olli Sappi assemel ka terrasem, kui herra eestotsa olli lootnud. Keik asjad läksid jälle wägga häste eddasi; igga üks teggi mis ta kohhus olli; keik moisa ello olli koggoni teiseks läinud. Agga Wähter ei olnud siiski mitte weel üsna rahhul. Temma melest olli üht wägga tarwilist asja waia. Mis se küll pididi ollema? Küll me kuleme. Ühhel hommikul, kui kutsari tallitamine tallitud olli, läks ta mäele ning pallus herraga kofko sada. Kui wanna Wähter tulli, olli herra üks ifka lahti.

"No Wähter, mis head sa tood?" küüsis herra.

"Kas head woi kurja," wastas kutsar, "sedda ma ei tea issegi weel; agga ma tahtsin herra juttule tulla ja küüsi: "Kas Sap on ka monni ford koli asjade pärrast herraga räkinnud?"

"Minna ei mäalleta küll mitte paljo; — agga sedda ma tean, et kui monniford sest jut olli, siis olli Sap ifka kätte ning jalgega siina wasto, ja söimas keiki rummalaks ja narriks, kes tallokolide eest murret tahtsid piddada ja neid parrema korra peäle sata.

"Tänno Jummalale!" wastas kutsar, "et herral nüüd ennesel filmad ja förwad on ja

feif järrel fulata ning järrel wadata woib :
sepärrast tahhan siis herraga julgest kõnneleda.

Monne aia eest, fui herra mind perreneitsite
pärrast foolmeistri jure käs kis miäna, ollen ma
selle auwäärt mehhega ka mitme mu asja pär-
rast rāfinud. Issēārranis armas olli se mulle,
et temma minno õnsa foolmeistri sõbber on. —
Ta rākis mulle paljo nende nore põllisest ellust,
ja fuida neil isse üks tark ning jummalakartlik
foolmeister olnud. Ta juuksed cu jubba wan-
nadusse lumme al, ning ta kõnne armas ja
maggus, kust noor innimenne paljo elloõppe-
tusfēs woib tähhele panna; ja ta on foggoni
teine fui mitto noort kes siin ning maial koh-
has foolmeistri nimme ja ninna kandwad, agga
ennesel weel moistlikko kolilapse tarkust ei olle.
Siiski minna pannin wägga immeks, et temma
näggo ni kurw olli, ning küssisin: „Armas
foolmeister, Teie tete omma tööd siin waldas,
kus tännini mitto asja weel wägga woõriti
ollid, wisstist õhtaves ja leinades?“

„Se on kül tõssi;“ wastas temma. „Minna
ellasin enne ühhes kihhelfondes ja waldas kus
iggapiddi wägga pimme luggu olli. Kolide
eest ei piddand ihho: egga hingekarjatsed murret.
Ma püüdsin teha mis ial moistsin ja joudsin;
agga mo pall olli iggapäine pahhandus ja
taggatusaminne. Et teo: pulk igga Türripä
must ja firriko kümnes igga Mardipä maksetud
olli — muud rahwa käest ei noutud! Rahwas
āggas raske ikke al ehk rōbbeles patto porri
fees. Laste kolitamist peti wannaks laste wae-

waks, ja ilma asjata fulluks! Et minno luggu sel kombel igga pääw waesemaks läks, on isse- ennesest ärramoista. Ee maia, kus ma ellasin ja se leib, mis ma söin, arwati rahwa armo- andeks, mis minna ilmaasjata kui ärraraiskasin. Kuida woisin minna siina kauemaks jada? Ma tullin ärra. Siin lootsin minna nüüd omma elleforda parremaks minnewad; agga walle keif. Gestotsa olli ka nattuke teisem, agga pea läks keif saddasamma modi. Laste kolitamine wannast sadik holetusse sisse jäetud, ja foolmeistril abbi kussagil”

„Eks siis meie õppetaja,“ küsisin minna, „kes mitte karjaniitja waid karjatoitja näitab ollewad, Teie abbiks ja nouks ei olle?“

„„Sedda ei woi ma mitte kaebada;““ was- tas temma, „„mis ta on woinud, sedda ta on teinud; agga se ei aita middagi!““

„Agga miks Teie siis omma hädda meie austud Krahwi herrale ei olle kaebanud?“

„„Dllen ka sedda mitto furd teinud;““ olli wastus, „„ja seeb mo murre on, et sest mid- dagi ei olle wälja tulnud. Herra jure fegi isse ei peäse, ja keige minno allandlikko kirjade peäle ei olle ma tännini muud wastust sanud, kui monne näddali eest endise kammerteenri Sappi käest herra nimuel üht head pea täit alwo sanno, et ma ni kartmata ja häbbematta pean ollema, herrat omma tühja koli lobbisi- mistega waewama.““

Wihhaga fargas herra üllesse: „Mitte poolt fanna ei olle Sap mulle keigest neist kirjadest

näitnud! Kui ta mo käes olleks, ma katsuksin ta farwad peast ärra. Agga nüüd olle mulle, Wähter, abbiks, et ma sedda kurja mis ma teadmatta ollen teinud, jälle woin heaks teha. Tännajest päwast peab koolmeister keif sama, mis tal tarwis on; peäle sedda tahhan ma isse hoolt kanda, et holetusse jänud koli asjadega parrem järg peab tulles. Agga se on kahjo, et mul need asjad wägga tundmatta on. Seäl on paljo waesid wannemaid, ja paljo kel midagi ei olle: mis nende lastega teha? kust sedda toito wotta, misga nad kolis ellawad?"

"Kui herra head asja armastab," ütles kutsar, "ehk herra siis ka ommast jorist waestele sedda koormat wähhä kergitada aitab?"

"Miks sa ei ütle parrem: sedda koormat üksi kannab. Kus sa selle arroga lähhäd? Egga ma ommeti keif walla waesid ei jowa ommast taskust toita ja kolitada?"

"—Kas mo kutsar Wähter" ütles hetra naerdes, "tahhab ka middagi ommast warrast sinna jure anda, ehk kes sedda peab teggema?"

"Kui Teie kutsar rikkas mees olleks, teeks ta sedda römoga; agga se mis minna anda woin, on nago weetik ämbri külges, herra rikkusse kõrwas. Siiski, kui herra lubbab, tahhan ma räkida, fuida minno sündimisse paikas kolibega luggu olli. Seäl olli enne üks wägga tru ning kallis herra — Summal üllendago temma hinge ja allandago temma patto! — nüüd on ta jubba Summala ees. Kül se herra katsus igga wisi, kül kirjotse, kül walla-

folidega, fullutas omma rahha ja wilja, näggi waewa ja murret: agga ei tahtnud süski asfi hästi forda miina; ehk kül luggu paljo parrem olli kui niu waldade sees. Wimaks nähti ärra, et asfi nenda forda ei läinud, ja piddasid isse nou. Keik lapsed, kes koddo ehk kolis selgeste jubba luggema ning katekismusse 5 peatükki pähhä öppinud ja 12 ehk 13 aastased ollid, wallitsedi wälja ja pandi isseärranis koli, kus nemmad mõistusfega, kirjawahhetähtede järrele luggema, katekismuste selletust arrosama, notide järrele ühhe ja nelja heälega laulma, kirjotama ja rehhendama, ning peäle sedda ka piiblisündinud asjad Wanna ja lle Testamenti seest tundma öppiwad."

"Agga Wähter," küsis herra, "se on muido keik wägga illus —: agga kust laste leiwa-
kot tulleb?"

"Sedda saab ka herra teada;" wastas kutsar. "Minno kassokoddo ollid rahwas ni hästi waesuse kui ennamiste rummalusse pärrast nisamma laste kolitamisse wasto kui iggas paikas. "Öppetus lähhäks kül tarwis;" ütlesid monned, "agga meie ei joua neid kolis üsna muido mitte sõta." Et se hädda mitte koli öppetust ei kelaks, siis wötsid auwäärt moisa ja koliwannemad fullo, mis laste üllespidamis-
misse ja kolitarwiduste peäle tulleb, kolmeks jäuks jaggada: üks kolmandik annab wald, teine kolmandik annab moisa ja kolmas kolmandik annawad laste wannemad. Sedda ei woi ükski wannem ennam raskest panna.

Kes näüd laisad on koddõ öppima, need peawad trahwi koli minnema, kus wannemad neid isse peawad toitma, ja peawad seäl senni kaua kääma kui nad lüggeda moistwad; agga kes ussinad on, et nad 12 ehk 13ne aastani lüggeda ja wiis peatüffi moistwad, sawad teises kolis keigel wiisil parremat õppetust. Kui herra sedda asja selgeminne teäda ja omma silmaga nähha tahhab, siis ma pallun herrat waewa wötta ja isse watama sõita. Ma arwan, herra ei sa sedda waewa mitte kahetsema. Annaks Jummal, et iggas paikas tallorahwal käsfi nenda käiks kui minno käsfofoddo.

„Agga Wähter,“ käsfis herra, „ma näen ärra, et sinno käsfofokohha pruuk wägga tullosinne woib olla; siiski ma pean jo ka teadma, kuidas siis koli üllespiddamisega teha: egga ommeti sedda ossa, mis wald ja moisa kolilaste üllespiddamise abbiks annab, ei woi wannematte kätte anda: Waesed wannemad sõwad keif teiste lastega kokko ärra, — siis woib kolilaps hambad warna panna, ja asfi on jälle tühjas?“

„Sedda ei tehta ka minno koddõ mitte;“ wastas kutsar, „waid talwe hakkatukses wallitseb õppetaja foolmeistride abbiga need lapsed wälja, kes nenda wannad ja targad on, et peakoli woiwad wasto woetud sada, sadab sedda kirja moisawallitsusse kätte: kes siis ommalt poolt murret kannab, et laste hulga järrele nende moon walmis arwatud ja talline jäggo weel enne koli hakkatust foolmeistri kätte

saab. . . . Mis nad foolmeistrile se tülli ja waewa eest tasuwad, sedda minna ei tea; küll herra saab isegi teada; agga koli asfi on se läbbi paljo parremaks sanud;"

Mis hea süddamega herra kord ette wöttis, sedda temma ka teggi. Keif asfi läks parremaks. Wannemad ollid herra seadmiste pärrast röömsad ning rahhul. Peakoli õppetus olli oddaw ja hea Nummala laste wannemad aiasid omma lapsi nüüd hõlega tagga, et nad agga rutto trahwikolist peäseksid ja peakoli wasto woetud saaksid Enne aeti keppi ja witsa warral lapsi koli, ja jäid mitto õumeti tullemata; nüüd tullit igga süggise ennana lapsi, kui koli kirjast olli. Wie, kwe aasta pärrast olli arwa monni noor mees leida, kes seäl waldas mitte kirjotada ja rehhendada ja laulda ei moistnud. Ja mitto korda tullit wanna talloperremeeistel wessi filma, kui nad näggid, kuida herra nende ja nende laste eest murrekses; isse kolis laste järrel kulas ja neid katsus, foolmeistrile head nou andis ja õppetas. Isseärranis armas olli rahwale, kui nad omma lapsi igga pühhapääw kori peäl laulmas näggid"

"Eks need ei olle meie ommad lapsed" ütlesid mitto, "kust neile keif se tarkus tulleb? Oh ja imme! nago orrilad laulwad." Mitto korda, kui külla naesed foolmeistri mammaga kofko said, tänna sid nemmad sure suga, et neil nit hea perremamsel on."

„Nüüd lähme, kui me isse moistlikkud ja kassid nad olleme, nago omma õe jure: mis ta ial

woib, sedda ta teeb Pilla olli jo pär-
 ris tulleänd: — Kui wanna fohli pappu kül-
 lameestega jutto aias, ütles ta mitto fohd nende
 waste, kes herrat ja keif temma uut ello kiitsid:
 „Waatge söbrad, ja sage arro, et innimesjel,
 kes Summalat kardab, liggemist armastab ja
 head tehha tahhab: sel ei olle mitte just tarwis
 funningas ehk kubbernör, — moishnik ehk möl-
 der, — kohtomees ehk kammertener olla. —
 Kes teggi herrat teiseks? — kes satis Sappi
 minnema? — kes töi parremat fohli öppetust?

Agga meie wanna Wähteri läbbi, kes weel
 tänna pääw omma hobbosid ja talli puhhastab,
 on Summal sedda keif teinud! — Sage arro:
 Sured ja rikkad, kui neil Summal süddames
 on, woivad kül enna m head tehha kui waesed;
 agga kes head tehha tahhab, se ärge odako
 mitte funni ta rikkaks saab ja tedda sureks
 töstetaks, — waid tehko nago meie herra kutsar.“

Wähter olli armastud ja auustud herrast
 ja wallast. Keif moisa perre piddas tedda om-
 maks peaks. Kutsari kuuldes ei üttelnud kegi
 üht kurja ehk roppo sanna. Uega möda kad-
 dus keif prassiminne ja möllaminne moisast. —
 Igga keshommiko aego lugges kutsar üht peä-
 tükki piibli ramatust ette ja laulis monne salmi,
 ja igga pühhapääw enne lounat lugges kutsar
 sures tö-toas perrele jutlust ja nored mehhed
 laulsid nenda, et südda röömsaks läks sedda
 kuuldes. — Olleks Wähteri Summala kartus
 wäljaspiddine kombe olnud, siis olleks temma
 ninna ahkusse pärrast ammo pitkaks lainud;

agga Wähter olli omma Issanda laps, ja seisis se sanna süddames: „Kui teie keik ollete teinud, mis ollete woinud, siis üttelge: Meie olleme kõlbatumad sullased; sest meie olleme agga teinud mis meie kohhus olli.“

Ma teaksin sedda kõnnet kül weel paljo pitsemaks teha, ja woiksin monni hea assti Wähterist ja temma herrast weel räkida; agga ma kardan, et monni halliwattiga koolmeister ehk punnase nõridega kohtomees pahhandades ütleb: „Kas Sannumetoja tahhab meid õppetada? Eks meie isse kül targad ei olle?“ No olgo siis, aus koolmeister, olgo siis Teie tahtminne! — Ma jään wait.

Klarus ja Maria.

(Mis minnewal aastal polele jäi.)

VII.

Mitmed Sannumetoja sõbrad on wisst jubba pahha melega üttelnud: „Olgo ramat muido mis on; mis meie sest paljo teame;... agga se on pahha wiis, et juttustamissed mis õige parrajalt maggusaks läinud ja innimenne ni hea melega otsani kuulda tahhaks: ... ühhe forraga nago pulma pil otsa lõpwad ja luggejal muud troosti ei jä, kui su wet täis, sedda

pahhandajat sanna luggeda: " "Jääb polele." " ...
Säh nüüd; wahhi, ota ja warritse jälle liggi
aasta otsa, enne kui kuulda saad!"

Ärge firroge, ärge firroge! pallub Sannu-
metoja; kui ta on efsinud, siis olli se kogge-
matta: temma on sedda mustafueliste ja pitka
juufseliste kufro pärrast teinud, ... kus ka
monni ford middagi polele jääb; agga ta
lubbab omma musta ja halli wattiga, pitka ja
lühhikesse juufstega söbradele, eddespidi pah-
handaja polelejätmissse eest ennast hoida. ...
Kas leppite sellega? ... Ta lodab ommeti. ...

Meie jättime weikest Klarust minnewal aas-
tal ühte heinaküene maggama. Ta on jubba
ammo üllestousnud ja ma tahhan teile nüüd
rääkida, kuidas temma luggu eddaspidi läks.

Teisel hommikul, kui Klarus üllesärkas, olli
päike jubba kõrgesse metsa ladwa peäle tousnud.
Temma neljajalgne söbber, kes öse ta kõwwe-
tusses magganud, tuli nüüd ka Klarussega
hobilt künest wälja. Ilmake olli soe, selge ja
wagga. ... Klarus läks omma teed, jälle
eddasi. ... Kuhho ta siis minna tahtis? ...
Sedda ta ei teadnud isse ka mitte. ... Kes
hommik tuli kätte ning kõht hakkas süa küs-
sima; agga kõhho warjaks ep olnud middagi
wõtta. "Küllap ma pean jälle nisamma kui
eile, monda head innimest palluma, kes mulle
täkkikesse leiba annab," ütles temma, ning selle
trööstimisega pididi kõht weel kannatama ja
Klarus astus omma teed eddasi. Suur maante,

innimesesi tulli wasta ja läks möda, tedda ei pannud fegi tähhele. Kus ferjaja poiste pudust on? ... Päike toufis jubba nore lounesse; agga Klarus tahtis fenni kaua käia, funni üht maia te äres pididi leidma, kust ta leiba tahtis palluda. Eddasi miines tulli temmal üks laulo salm mele, mis ta pähhä olli õppinud ja mõtles: üks ma woi ka fuffkolindo aidata, ja hakkas:

„Kui suur on sinno armo-tõ,
Mo taewa Jõsa! uest
Küüd jälle mödas pimme õ,
Ja minna ärkan unnest,
Käin teed ning lodan murreta;
Mo tühja kõhto täitad ka:
Sa olled minno Jõsa!...“

Klarus pididi õige parrajalt teist salmi hak-
kama, kui ta forraga selja tagga suurt müddinat
kuljs, taggasi watas ja üht suurt tõlda kue hob-
bose, kutsari ja rüütliga näggi järrel tulleswad.
Koer hakkas libbedaste haukoma; Klarus wõttis
mütsi peast ja põris allandlikkult te kõrwa. ...
Kül need woiwad sured saksad olla: ... tõld olli
kulla ja hõbedaga ehitud, mis säras, ...
hobboseid hõbbe kilpidega kaetud, ja kutsaridel
taewa karwa sidi kued selgas ja rohkelised nahk
kindad käes; ... ja toapois ... oh sa perdit!
nago monni major istus tõlla tagga: fultdressid
trae külges, farratud kübar peas, tutsparrid
ninna al, ... mis imme wadates! Tõlla sees
istusid sure klaasakkende tagga nelli naesterah-
wast: üks wanna ja kolm noort. Kes need
pididid ollema? ... Mis minna tean! ... Kla-

rus ei teadnud ka mitte. Temma wahtis keige ennamiste nende illosa hobbooste peäle, mis rammosad nago ülged ollid. — Eht kül Klaruse melest keif kenna olli, siiski auvus temma seltsimees wägga furjaste woõraste peäle, ja weel immelikkum olli se, et koer fibbeda auvomisse peäle äkkiste tõlla ukse naale püsti kargas, niitsus, kirkas, karjus, et arwo egga otsa ei olnud.

Woib olla et saksad weikest koera nähha tahtsid: üks näo järrele keige noorem preili pistis pea tõlla aknast wälja ja watas mahha. Agga wata! häddaste olli ta pea wäljas, kui ta korraga hүүüdma hakkas: „Pelli! Pelli! minno Pelli! ... Tulle sia, Pelli! tulle sia! ...“ Pea hүүüdsid keif saksad nisamma, ja Pelli olleks rõmo pärrast wist ratta alla jänud, kui mitte kutsar ei olleks kinni pidanud. Tutsparridega kammertener kargas tõlla takka mahha, hakkas Pelli kaela kinni ja tõstis tedda tõlda, kus saksad tedda rõmoga sillitasid. Ni pea kui Pelli tõldes ja tener tõlla tagga olli, hakkasid hobboosed jälle omma sodo eddesi sõitma.

Nүүüd olli waene Klarus jälle üksi. . . Et need saksad, enne sedda kui Pelli wanna Dunbi kätte olli sattunud, temma leiwa wannemad olnud — sedda mõistis Klarus kül ärra: sest egga ta woõraste jure polleks läinud. — Temma ei woinud sedda mitte immeks panna; agga ommeti olli tal ommast truißt koerast ni kahjo, et nut peäle kippus. Klarus istus te kõrwa silla kässipu peäle mahha, nuttis ja ohkas: „Oh Summal, mis peab minnußt ärratõugatud lapsesst

sama! Polle mul isfa egga emma, ei ödde egga wenda, ei suggulaft egga söbra! ... Köht tühhi, — feif woörad, .. foer läfs fa weel ärra. "

Mattufesse aia pärrast kuleb Klarus jookso müddinat, töstab pea üllesse ja — näab omma söbra tuhhat nelja jälle taggasi tulleswad. — Olli ta esmalt kurbdusse pärrast nutnud, siis nuttis ta nüüd römo pärrast ja sillitas Pellit. "Efs foer ep olle kümme ferd tännolikkum ja truim kui innimesed," ütles Klarus. "Arabella, kellele minna kümme ferd ennam head teggin, kui Pellile, unnustas mind, ni pea kui ta jälle koddo olli, kohhe ärra, ... Pelli agga jättis illust tölda, head roga, preili rüppet ja feif mahha, ja tulli minno waese jure jälle taggasi." — Klarus räkis alles omma foeraga, kui jubba uest üht suurt tölda ennese wasto näggi tulleswad ni fangeste söites, et rattad wurrasid ja te tolmas. Klarus töstab filmad ülles: sesamma töld kus Pelli esmalt sees istus. ...

"Efs ma arwanud," öhfäs Klarus, "fes Pelli minnule jättab!" — Nenda fa olli. Klarus pididi töist forda mütsi peast ärra wõtma. Töld piddas finni ning uhke tener pididi tölla takka jälle mahha astuma ja Pellit finni püüdma. — "Kas sa lurjus olled selle foera ärranöidnud?" urrises wihhane toapois, "temma nago hul hüppab preili rüppest ja töllast wälja ja tuhhat nelja taggasi sind narrokaela armas tama. ... Täanna Summalat, foerawarras, et ja foerapiitsa ei sa. ... Säb, wötta se kolme

foppiko tül saiarahhaks ja nüüd aita mulle tedda jälle finni püda."

Klarusse palled läksid kaunis punnaseks; sest se janna "koerawarras" ei te ilmasüta innimesse süddant mitte just röömsaks. Julge healega wastas Klarus: "Kes on mind näind sedda koera warrastawad? ... Minna ei wötta Teie rahha mitte. Mis ma öigel wisil ja heast süddamest ei sa, sedda ma ei tahha."

"Di, oi," wastas toapois; "ennä immet! käsfi puuskas ja täi pungas. ... Marrud kaelas ja uhkus süddames. ... Olle weel teine fordinisugguse kärnase wasto helde. ..."

"Olgo minna mis ma ollen," wastas jälle Klarus; "agga koerawarras ma mitte ei olle. Sepärrast et ma waene ja maddal ollen, ei olle ma mitte koer, waid innimenne. Mo armas emma ütles kül öiete: "Poeg hoia moisa perre eest. Surem hulk neist on halbid ja jölledad. Mi pea kui saksa s. ... hais ninnas, siis on issa, emma, öed ja wennad, tallo keel ja kes teab mis keif unnund. Moisa koerad ja moisa teenrid on üks: nad aukowad mollemad rahwa peäle.""

"Dot', oot' sa kutsikas!" — firritas toapais hambid — ja pididi jubba Klarusse karwo finni hakkama, kui wanna proua teine poolt silda ninna tölla afnast wälja pistis ja hüdis: "Kule, Hans! mis sa tuffud seäl poisi jures? to koer üksford ärra!" — Nüüd Hansul jälle mele koera püda. Jah, agga kust wötta! Koerakenne olli nago haisust tunnuud, mis temmaga tehha tahheti — ei annud enam kellegi liggi.

Mis nüüd? ... Nüüd ei olnud muud nou, kui uhked saksad pidid waese kerjaja poisi käest nou küsima. Klarus pidid tolla ukse liggi astuma ning arro andma, miks koer tedda nenda taggahoidis? — Klarus rätis keif allandlikkult, agga julgeste ütles, — mitte üksi koera, waid keif omma ello luggu. Se olli sakste melepärast, ning isseärranis nore preilil tulli wessi silma. „Terrane pois!“ ütles proua. „Agga mis hea nou nüüd koeraga?“

„Seäl ei olle muud nou,“ ütles norem preili, „tahhame Pellit kätte sada, siis peame temma uut perremest senni kaua tõlda wõtma, funni foio same.“

„Üht? sandipoisi meie tõlda! ... woi mis rummal!“ ütles teine preili. „Pea selle polest su; ei se lähhä forda.“

„Miks mitte?“ wastas norem. „Minna arwan, kui meie ühhe koeraga fous woime istuda, et meie sedda ühhe innimesse lapsega weel ennau woime tehha?“

Teine ödde pidid pahha melega wastama, agga emma kelis ärra, ja ütles: „Meie peame poisfi kül liggi wõtina; agga temmal on fut-sari kõrwas ka rumi istuda.“

„Beife pois, mis so nimme on?“

„Hinref Klarus.“

„No Hinref, kas tahhad pukka peäle fut-sari kõrwa istuda? Ma annan ka pärrast sulle nattuke saiarahha.“

„Mikspärrast mitte, — proua? — on ilka parrem kui jalla käia.“

Klarus tikkus nüüd pufki peäle ja Pelli hüppas hea melega järrel ning ictus temma rüppe. Sidi kuega kutsaril olli sest wägga pahha meel; agga ta ei tohtnud wastopanna. Klarusse wasto ei teinud ta suud lahti, waid andis hobhostele pihta, ja töld läks eddasi. Eht nüüd Klarus kül uhke tölla pufki peäl istus, siiski ei sanud sest weel kõht täis. Resklouna olli pea mödas, agga kõht alles eilse leiwaga. Suur hea meel olli sepärrast Klarussel, kui pari tunni pärrast töld kõrtsi ukse ees finni piddas, kutsarid hobbosed söötšid, toapois sakstele toito murretses ja noorem preili temmale ja Pellile ka sured tükkid saialeiba ja lihha andis. Pärrast lounat läks töld jälle eddasi ja eddesi, funni ta wasto õhtut ühhest surest moisa ouewärrawast siise sõitis ja uhke treppi ees finni piddas. Teenrid nago sippelgaid tulli wasto: üks aitas eest teine takka, ... sakšad wälja ja tuppa, ... toapois Pelli kaela finni ja ka tuppa, ja töld hobhostega talli ette, kus Klarus pufki peält ka mahha tulli ja nüüd issegi ei teadnud, mis ta piddi teggema. Kutsarid hakkasid hobbosid lahti wõtma. „No pois,“ ütles wannem torreda heälega Klarusse wasto, „mis sa weel siin norrotad? Kas sa miina ei moista, woi pean ma sind karwopiddi aitama?“

Klarus hakkas minnema. Kui ta agga jubba oue wärrawa liggi sai, läks üks mäelt moisa affen lahti ja noor preili sure heälega hüdis: „Sinref! kuhho sa rot jookšed? Ets sa ei tahha omma Pelli jure jada?“

Mis ma ey tahha, mötles Klarus; agga fas ma tohhi? — Agga enne kui ta wastatud sai, sadeti jubba teine toapois järrele, ja koera perremees widi mäele, kus Pelli leppitsedes ta wasto tulli. Siin pididi nüüd Klarus omma luggu weel üksford üllesrākima ning sai siis moisa tentsifuks wasto woetud. . . . "Ma wõt-
tan sind moisa poisiks," ütles wanna proua,
"ja annan sind norema preili kae alla; agga olle wiis ja terrane pois, et preili sinno peäle mitte ei kaeba. Home saad sa ued rided. . ."

Mis Klarus parremat ennam tahtis? Teisel hommikul ollid Klarusel jubba sandi hilbud sel-
jast ärra ja saksa rided selgas. Hea roog ninna ees, illusad rided selgas, — mis nüüd wigga ellades. . . . Rahhapalka ka nattuke. No tänno Summalale! Klarusel tulli mitto ferd Issanda fanna mele, mis ta lilledest ja warblastest olli rākinud ja öhkas: "Oh, meie Summal on tru Summal, . . . kes agga lapselikult tedda kardab ja temma peäle lodab."

Endine kerjajatte seltsimees, Dunbi tener ja põlgtud laps, olli nüüd moisa preili toapois. Agga wägga immeks panni temma, et ta kui-
dagi wiisi omma üllematte nimme teada ei sanud. Menda paljo ta teadis, et wanna prouat nimi-
metadi "aus proua," wannemat preili "Rosi preili," kestmist "Lisa preili," ja keige noremat, kedda Klarus tenis, "Maria preili." Proua olli üks tõssine ja waike saksa, kedda keif perre auustas ja armastas; Rosi preili üks foggoni tuulse melega naesterahwas, kes ferd nuttis

ford naeris, ford taples ford sillitses, — kust
 tuul seält meel; — Lisa preili, muido tark ja
 fenna preili, agga liaks uhke ja kõrge melega,
 kes perrest suremat luggu ei piddand kui koertest:
 „eks nad olle keif ühhesuggused moisa leirwa
 raiskajad“ . . . ütles ta mitto ford; . . . wimaks
 Maria preili, kedda keif perre nago inglit ar-
 mastasid: sest temma räkis ifka lahkeste, ja
 teggi head, waigistas keif tülli ja pallus keifide
 eest, kes ollid juhtunud eksima, ehk tal ennesel
 küll kahwatand palled ja murrelinne näggo olli.
 Tal olli wist waene terwis. . . . Ta näost olli
 nähha, et se mitte kauaks sia ilma ei jä. Ta
 naeratas wägga arwa, ja üksi siis kui ta monda
 waest surest häddast olli peästinud. Dikka poisi
 Klarusse wasto olli ta nenda hea, et pois par-
 remat ial ei sowind, ning keigest süddamest
 preili fanna kulis ja tedda auustas.

VIII.

Mitto forda mötles ja räkis Klarus isse-
 enneses: „Sedda minna mitte ei moista, miks
 minno armas preili ifka ni kurw on. Temmal
 on jo rikkust ja warra, au ja illo, paljo teenrid,
 uhked honed, kallid rided, . . . ja näitab näost
 wälja nago . . . waene laps, kellel isä egga
 emma ei olle.“

Ühhel hommikul läks Klarus, mis ta kohhus
 olli, sakste tuppä preili käest küsüma, kas ta
 puri-lindudele jubba wois süa anda. Wanna
 proua lugges üht postiga tulnud kirja preilidele

ette, ja keif nelli ei pannud tähhele, et Klarus fisse astus. Pois jäi ukse kõrwa seisma ja otas kunni tedda piddi nähtama. Kui pois fisse astus, legges proua parrajalt neid fanno: „Sul saab wiisist hea meel ollema, kui sa kuled, et ärrawarrastud Urabella jälle ülles on leitud. üks weike pois on tedda lossi silla peäle tonud, kus lapsehoidja last näinud, — agga pois on isse ärrakaddunud. Se on lapsewarga õnneks, muido olleks tal kõis kaelas olnud. Selsammal päwal on Kaarli kolm ministrid ka sanud mis nad tahtsid — surma kirwe terra al, ja“

„Maria! Maria!“ hüdis proua äkkiste ja firri kullus käest mahha, „Maria! mis sul wigga on? — Toge külma wet! toge ädikast! — Maria on ärraminnestanud!“

Emma hoidis nõrkend Mariat kätte wahhel, Rosi preili jooksis ädikast toma, uhke ja tigge Lisa põssises tassaksi: „Oh, oh sedda halpust! Kui surmast, kirwest, werrest agga rägitakse — jubba temma nõrkend!“

Ädikas ja wessi olli silmapilk seäl. Aega möda teggi Maria filmad jälle lahti ja hakkas räkima. „Urta karda, mo kallis emma;“ ütles temma, „jubba keif jälle mödas. Mo südda hakkas äkkiste wallotama ja pistma.“

„Niisparrast siis, mo armas laps?“ küsis emma ja andis Mariale suud.

„Ma issege ei tea; — agga se tulli äkkiste.“

„Sedda on wiist pappa firri teinud.“ ütles Rosi. Peaks pappa meile ka üks lord muist

asjust kirjotama, kui ikka pomisest ja tapmisest, werrewallamisest ja wangikoddadest!"

"Dot' oot', ninnatarf!" ütles tigege Lisa.
"Las papa foio tulla; kül ma ütlen, kuidas sinna papa kirja pärrast pahhandad!"

"Ütte peäle; wanna tigege kül!" wastas Kofi; "egga se walle ei olle."

Lisa pididi wastama, agga näggi äffiste Hinreko ufse kõrwas ja küssis wihhaga: "Pois! mis sinna lurjus seäl wahhid? Ilma asjata leiwa raiskaja — kassi wälja!"

Klarus pididi jubba minnema, kui Maria preili hüdis: "Hinrek, jä paigale! Sa pead minnoga kasa tulles; ma tahhan wälja käima minna."

Preili läks wälja, Klarus järrele. Eggast sammust weis nähha, et waesel Marial hädda sees olli. Kui nad jubba moisa uest wälja said, küssis Maria: "Hinrek! kas sa olled ka piibli ramatut luggenud? kas tead mis seäl sees seisab?"

"Ma ussun kül," wastas Klarus; "ilma piibli ramato tundmisfeta on nisamma pahha, kui ilma silmeta ehk sõmata. Piibli ramat on jo hinge ainus roog.... Ma olleks....."

"Hea kül," ütles Maria wahhele; "kas tead, mis wagga Sob teggi, kui ta kartis, et temma poiad ehk on patto teinud, ja Jehowat, ommas süddames mahhajätnud?"

"Temma ohwerdas ja pallus nende eest!" wastas Klarus.

"Tõssi kül; agga kas arwad, et laste koh-
hus sedda wannematte eest ka on tehha?"

Mikspärrast mitte? Minna pallun igga
pääw omma emma ja woõra isä eest, ehk ta
mind kül on ärratoukanud."

"Ee sedda ikka, armas Hinrek;" ütles
Maria. "Se on ristiinnimesse keige õnsam tö,
seält tulleb keige surem rõõm ning kasso. Ma-
ilm ja temma lapsed kauwad; agga kes
Issanda sanna armastawad, jäwad ig-
gaweste."

Nenda kõnneledes said nemmad firriko ukse
ette. Siin käs kis nüüd Maria Klarust firriko
treppi peäl odata ja läks isse sisse. (Wõtti
olli tal ikka taskus.) — Lääbi wõtmeaugo näggi
Klarus nüüd kuida Maria preili altari ees põl-
wili mahha heitis, ommad käed taewa pole
wälja sirrutas, kaua ning süddamest pallus, ja
monni ford õige waljuste ommas palwes isä
nimme nimmetas.

Klarusse silmad jooksid rõõm ning halle-
dusse pärrast wet, kui ta sedda näggi: sest
tännini olli temma ennamiste arwanud, et
Summala kartus üffi waeste innimeste asfi
pidi ollema. Et Klarus nüüd omma wagga
preili kümme forda weel ennam armastas, kui
enne, on isseennest jubba moista.

Tüffi aia pärrast tulli preili wälja, ning
hakkas Klarusega jälle koio pole minnema.
Ehk kül Klarus weel ei moistnud mis temma
preili ni kurwastas; agga sedda ta tundis kül
ärä, et raske murre temma süddant koormas,

ja õhkas ilma preili teadmatta monda forda se pärrast Summala pole.

IX.

"Kule, Hinrek, kas sa olled kirjotanud?" küsis preili ühhel hommikul Klarusse käest, kel ilma ennese teadmatta tindi plekkid kestmisse sõrme külges ollid.

"Jah, aus preili;" vastas Klarus ja läks isse näost punnaseks.

"Kas sa mulle ka näitad, Hinrek?"

Klarus läks weel punnasemaks. "Aus preili — minnno firri — on wägga ruminal — keit seggane — kirjutasin emmale — on hirmus pits — preili wärsib ärra — sedda luggedes."

"Kui sinno firja sees mitte salladusfi ei olle, mis sa näidata ei tahha, siis näita ikka peäle. Ma tahhaksin kül sinno firja nähha."

Klarus tõi nüüd firja wälja, mis ennam ramat kui firri olli; sest ta olli mitto lehti paks, ja andis preili kätte. Hea kül; jäi nisammoti.

Pärrast lounat tahtis preili wälja peäle miäna lilled noppima ja Klarus pididi kasa tullemä. Enne kui preili hakkas lilled noppima wöttis ta Klarusse firja pouest wälja, andis temma kätte ja ütles: "Dlle terwe näitamast; firri olli wägga mo mele pärrast: sest sinno firja läbbi saan ma teäda, et sa üks armastaja poeg olled omma emma wasto. Se on wägga fido wäärt. Ugga üks asfi on sinno firja

fees laido wäärt: sinna fidad mind omma emma wasto paljo parremaks kui ma ollen."

Klarus piddi wastama, agga preili ei lastnud, waid ütles: "Olle agga wait; minna ei olle ammogi ni hea kui sinna fidad. Minno suggu rahwas on tänna päwal ni Summala kartmatta, et kui monnel arwa nende seast mele tulleb: Summal ei pea luggu, mis suggusest suggu st innimenne on, — siis rägitakse sest kui immeasjast. Mailm on Summal parrago ni kurri, ja Summala kartus ni arro assi, et sedda jubba sureks immeks pannakse, kui tegi mitte awwalik kurjateggia ei olle; agga se käst: "Teie peate täieste waggad ollema, nenda kui teie Issa taewas täieste wagga on," — saab nüüd ennamiste muitseks juttuks petud."

"Ah ja! ma tahtsin jo küsida: kas sa sedda rahha, mis omma firja fees emmale lubbad sata, mitte minno sata ei anna? Ma panneksin weel nattuke ommast käest jure, muido ei maksa saatmist?"

Klarus sel tulli süddamest tännades wessi filma; ta piddi preili käele suud andma, agga preili ei lastnud, waid ütles jälle: "Woi sinna olled siis Lindingi Arabellat taggasi tonud? . . . Sedda ei tea tännini weel tegi. Agga miks pärrast ei jänud sinna lossi silla peäle otama ehk läinud sisse, kui Arabella ärrawidi?"

"Ei! kulla preili," wastas Klarus; "kas minna sinna loukoera pessasse piddin minnema? Mul olli hea meel, et laps ärrawöeti ja minna agga paggema sain! muido oleks ma jälle wan-

na loukoera wasto juhtunud. Peäle sedda auras wärske innimesse werri alles lossi howis — seäna pidin minna süsse minnema? Mitte foggoni!”

Preili südda hakkas jubba wärrisema. „Kedda sa süs loukoeraks pead?” — küsis temma.

„Kedda muud kui wanna funninga mõrtsukast — Cromwelli? . . . Summala ristike olgo minno jures, ma ei olle kül wanna sarwist ennast mitte weel näinud; agga mia ussun: kes Cromwelli on näinud se on ka Agga Summal hoidko! Preili! preili! mis Teil wigga on? Teie näggo lähhäbjo ni walgeks nago lummi! Teie käed ja kehha wärrisewad. Mis asji Teid ehmatas?”

Maria preili langes sure kiwwi kõrwa istuli mahha; kahwatand ja wärrisedes likus ta su, ja monni arwa sanna olli kuulda: „Kuninga mõrtsukas! wanna sadana sarnane ja temma laps!!! huuuu!! ja süski on ta oh! oh! oh!! Klarussel olli faks nouks: sest sanna kaupapreili kõnnest ei moistnud ta middagi; mißpärrast preili ärra ehmatas, ei teadnud temma ka mitte. Kül ta hüdis, pallus, nuttis, ei aitnud middagi. Wimaxs aega möda hakkas preili jälle toigoma. Pitkalt pöris ta ommad filmad ümberringi, nago ta olleks fartnud monda warrisewad, ja ütles pärrast:

"Snneto, rummal laps! ellades ärrawötta sedda nimme — Kromwell — ennam omma juhhe! Kas fuled? ellades, mitte ellades egga kuskil — ja feige wähhem weel siin Elli moisa. Mitte unnes egga ilmsi ärgo tulgo nisuggused fannad ennam sinno fele peäle, kui sa omma ello ja mind wähhä armsaks pead!"

Klarus pididi preilile wastama, agga ätiste olli sure maante peäl, metsa nurga tagga, ratsa hobbošte söitmist kuulda. Mollemad watasid ühhe korraga seäna pole. Ühheksa ehk kümme ratsa hobbose meest tullid söites liäna poolt moisa pole. Te tolmas, hobbošed hirnusid meeste raudrided hiilgasid ja läikisid wastopäwa Preili wahtis, wahtis, "minno isä!" karjatas korraga, ja hakkas foio pole jookšma; — pöris agga weel ferd ümber ja ütles: "Kule Hinrek! wi sa mo asjad foio, ja siis minne omma tuppä; agga fule pois! ärra sa pista omma jalga enne toast wälja, kui ma sind isse kutsuda lassen ehk woörad ärra on läinud Mis sa ial fuled ja näed olle wait olle wait nago tum. . . ."

Nüüd jookšis preili ueste foio pole.

"Paggan moistab," ütles Klarus isse enneses — "mis selle preilil tänna peas on. Ford ta ehmatab, ferd ta jookšeb; ferd ta nuttab, ferd ta naerab. Kärwago luggu! Kes mo su lahti fiskus? . . . Temma wihtab Kromwelli weel ennam kui minna: Kui ta sedda nimme fuleb — jubba nörkeb."

Koddo ommast toast näggi Klarus kuida

sakjad woõrastega rohtaedas patserisid; agga wälja ei tohtnud ta mitte miäna. Kes need woõrad piddid ollema, sedda Klarus ei teadnud. Öhto tuli kätte, söök sadeti Klarussele ka kätte, agga mitte wälja „Nüüd on asjad kordes,“ mötles Klarus, „nüüd ollen pärris wang. Se on mo lorrisemisse palk! Istu nüüd nago hiir löksus. Kes teab millal ma siit peäsen?“ Nenda läks öhto ja ö möda. Teisel hommikul oli kuulda, et woõrad hakkawad ärraminnima. Tänno Summalale! Ni pea kui Klarus hobbosed moisa wärrawast kulis wälja minnewad, römustas temma ja mötles: „egga preili wist ennem kela!“ ja läks toast wälja, rohtaia wärrawa kõrwa üht haiget kassi söötma. Parrajalt kui temma haiget loma södab ja fillitseb, tulleb üks musta habbemega, hülgwa wastriettega ja sulle-kübaraga üllem treppist mahha, proua ja preilid temma ümber. Klarus tõstab silmad ülles — oh minno Summal! wanna Kromwell! Klarus ehmatas ni ärra, et ta mitte fanna suust wälja ei sanud. Keif ta kehha wärrises. Mattuke aega wahtis Kromwell nago kul poisi filma ja ütles: „Pois! kes sa olled? mis sa wärrised? Kes wärriseb, selle südda ei olle puhhas.“

Kas temmal ennesel, funninga mõrtsufal ja rahwa nülgiäl, puhhas südda oli? Miks ei piddand Klarus wärrisema, kui ta sedda hirmust loma ni liggidalt näggi, kelle pärrast ta muido risti ette heitis . . . ?

„No pois!“ ütles jälle raudride mees,
„kus so su on? kas sa ei moista wastata?“

Klarus seisis wait nago tum ehk furnud.

„Temma on ennast wist, nago Sakarias,
tummaks ehmatanud,“ ütles wanna proua;
„lass’ ta seista.“

„Armas papp!“ pallus ka Maria, „minno
weike Hinrek on wägga kohkund; lähme eddasi!“

Pool wäggise läks Kromwell eddasi; sest
temma melest paistis aega möda enam wihha
kui hirm Klarusse filmist wälja. . . . Nenda olli
ka. Klarus ei seisnud mitte wait Kromwelli
pärrast, waid Maria kässo pärrast. — Kes
sure ussi äkkiste omma jalge al näeb, kohkub
ka ärwa, agga pärrast otsib malka. Nenda
Klarus ka; jällestussega watas ta funninga
mörtstuka filma, ja seisis wait.

Saksad läksid eddasi. Gesoue peäl otas
jubba uhkeste ehhitut ratsaruun, teine futsar
hoidis teine poolt su kõrwa. Kromwell jättis
omma proua ja lastega Summalega, astus hob-
bose selga ja aias teiste järrele linna pole.
Saksad pöörsid jälle taggasi; teised läksid trep-
pist ülles, Maria läks roht-aeda.

„Nüüd ma tean“ — ütles Klarus ommas
kambris — „mikspärrast ma piddin wait ja
wangis ollema: Oli mõisa on jo Kromwelli
pessa!“ Agga ommaht lahtisest aknast kulis Klarus
nuttokiunomist roht-aedas, läks akna alla ja
näggi immekspannes, kuidas temma preili pude al
käis, käed taewa pole sirutas, nuttis ja pool
waljo heälega hüdis: „Oh, isfa! isfa! . . .

ollesfid ja kuulda wötnud, kui ma sind põlwili maas pallusin! ... Oh, isä! isä! ... Mitto tuhhat kaetsewad sind, ... mitto tuhhat wär-risewad sinno ees, ... mitto tuhhat lippitsewad sinno ümber; ... agga keif wihkawad sind, keif oot'wad ning ots'wad sulle — surma! Ja ommeti pean ma sind kui isä armastama, ja armastan sind keigest süddamest! — Oh Summal! Summal!”

Klarus, kes sedda afna peäl kulis, nuttis halledusse pärrast, ja ütles: „Ssanda teed on immelissed: Wanna kunninga mõrtsukal Cromwellil on ingel tüttreks, ja minno armsa ja wagga preili Marial on wanna paggan isäks ja .. möllemad armastawad teine teist süddamest!”

X.

Keif selle päwa ning tullewase ö olli Klaruse südda täis kurbdust, ja kahtlane meel waewas tedda. Ta nuttis, pallus Summalat, lugges ramatut ja ei pannud ö otsa mitte silma kiäni. Teisel hommikul, kui preili olli üllestoušnud, olli poisil nou petud. Ta otsis ommad wannad narrud jälle ülles, wöttis moisa rided seljast ärra ja panni kimpotoli peäle, ommad endised hilbud ümber, ja läks preili jure. Preili olli jubba rides, istus laua äres ja lugges piibli ramatut.

„No Hinrek,” küsis preili, „mis kometit sinna warra hommiko hakkad teggema? Mis sul selgas on? kus so pärris rided?”

Hinrek astus liggemale, panni käed kokko ja ütles: „Armolinne suur preili, Teie ollete mind ni kui aia ärest ülestõstnud, mind tänna-päwani toitnud ja katnud, ja mulle keikpiddi palju head teinud. Summal õnnistago ja rõmusa-gago Teid selle eest; ma tännan keigest süddamest. Agga Teie teenriks ei woi minna mitte ennam jada: sest ma tean nüüd kes Teie ollete. Ma ollen Teid ülleile wäljal teadmatta pah-handanud, ja Teie issa kunninga mõrtsufaks ja kurrati sarnaseks nimmetanud; — agga ka tän-näpaaw ja Teie ees ei woi ma teist wisi räkida: sest kunninga ilma süta werri küssendab temma wasto taewa pole. Ma tunnen ärra, kui ma kauemaks sia jään, se on mulle õnnetuseks. Säge Summalaga; Summal tasfugo Teile keik head, mis Teie ühhe waese poisile ollete teinud. Ma ei wõtta Teie asjadest ja andidest middagi liggi, kui ommad wannad rided, omma õnsa issa kirjutusse topsi ja mis Teie mo emmale ollete kinkinud, ja mo uut Testamenti, kui lubbate.“

Klarusse heäl jäi nutto halledusse pärrast kiäni. Ka preili silmad jooksid wet.

„Oh Hinrek! Hinrek!“ ütles temma, „kas saad nüüd arro, mikspärrast minna keige külla ja hea põlwe peäl, ommeti ni kurw ja kahwa-tand ollen? Sä, minna ollen wanna kunninga mõrtsuka Kromwelli lihane laps: Mo issa armastab mind; omma issa pean ma süddamest armastama ja . . . mõrtsukast wõhkama. Kuida woin ma sedda forraga tehha? Mo issa ar-

maastus tomwab mind temma pole; ta werrised teud lüffawad mind temmast ärra. Ma wär-risen temma furjusse pärrast, kui ma tedda nään, ja nuttan temma armastusse pärrast, kui ma tedda ei nä. So isfa maggab haudas, legi ei nea egga wannu tedda; so emma ei te kellegile pahha. — Mo ainus troost olli, et sinna üks Jummalat kartlik laps olled ... ja ... nüüd tahhat sinna ühhe ülleannetoma isfa ilmasüta tüttre jurest ka weel ärrajooksta? Uus Testament on sinno paunas; sa tead mis seal sees seisab. Kas sinno tännane temp sünnib sega kokko: rutke nutjatega?“ Eht jälle: Egga üks teie seast wadago se peäle, mis teiste kas-suks tulleb? Kui minna armo pärrast waesid poisikeisi tahhaksin wasto wötta, sa tead, ma saaksin sadda tükki tänna päwal. Sul on mind ennam tarwis, kui minnul sind. Ütle mulle, kus pole sa tahtsid ennast pöördä, kui sa siit lähäd?“

„Ma ei tea isfegi;“ totterdas Klarus hirmo ja häbbiga, „agga ma arwasin, et se mitte öige ei olle, kui ma omma kunninga mõrtsuka tru tener ollen; peäle sedda ollen ma se läbbi, et keik mis suhho tulleb, wälja ütlen, Teile tülliks ja pahhandussiks.“

„Sinret!“ ütles Maria, „ma lodan, sa lähäd wannemaks ja targemaks. Sä sia! Peälegi, mötle isse, kui keik need, kes Jummalat kartwad ja õigust armastawad, minno isfa jurest ärrajookswad, ... siis jäwad jo furjad üksi

järrele, ja temma werrised käsjud sawad weel usšinaminne täidetud?

Klarus lubbas paigal jada, pallus andeks, läks omma kambri ja ütles seal isseenneses: Nüüd ma tean, et need matsud ja lopsud mis mo wooras isja mulle andis, ei olle middagi, selle murre ja risti wasto mis preili omma isja pärrast peab kannatama!

Nelli aastat läksid nüüd möda. Igga talwe ollid safsad Londonis, igga sui Elli mõisas. Klarus olli 16 aastat wanna ja ifka alles preili pois. Kromwelli eest läks ta, kus ial weis, rutto kõrwa. Kus ta ellas ja olli, sest ei teadnud temma emma ning wooras isja midagi. Emmale kirjotas ta tihti, ning satis aeg aialt ka monne rahha koppiko; agga kus ta ellas, sedda ta ei nimmetand ial. Miks mitte? Woora isja kadedusse ja tiggedusse läbbi olleks Kromwell omma tütre poisfi ennam tundma õppinud ja siis ... ja siis olleks Klarusse peakenne wist hõlpsaste otsast kaddund.

Sel aastal 1655 käis Klarus ühhel willul tallisel päwal Londoni liina ulitse peäl. Mitte temma emma, mitte Todwel egga wanna meistter Dunbi, mitte ükski ei olleks moistnud arwata, et se uhkeste ehitud noor mees, Mawallitseja Kromwelli maiast — endine Wüldingi wooras poeg pididi ollema. Sepärrast julges Klarus igga mehhe silma watama: mitte wanna Towson, Elfini kerjajatte pessast, ei ollekski

tedda ennam tunnud. Nenda möda ullitsat eddasi minnes, kulis Klarus ühhe pool laggund maia feldri afnast laste nutto heält wälja tul- lewad. Kes isse häddas on olnud, tunneb häd- daliste heält. Klarus watas fummarkülle afnast sisse ning näggi feldri aukus kolm tahmast musta last; faks nutsid, kolmas pallus läbbi augo: „Aus herra, olge nenda head, ja hallastage meie peäle! Gile hommiko saime wimaks kuind leiwa korofessi süa. Oleks üks latre puhastaja meid sia mitte sisse lastnud, külm oleks meid öse ulitse peäl wist ärrawötnud. Wobras issa töi weld kotto kaugele ärra, jättis ulitse äre ning lubbas emma ka järrele tua; agga ei tul- nud issa egga emma. Meie käisime eddasi tag- gasi, ei moistnud ennam koiu miina . . . siin me' nüüd olleme.“

Laste palwe ning nutto heäl ligotas wägga Klarusse süddant. Peäle selle ütlesid nemmad endil woõra issa ollewad . . . terrawaste wah- tis ta laste filma, kes weel ennam nutsid ja pallusid. . . .

„Meil on weel üks wend, tedda issa mit- me aasta eest ärraaias, kes nüüd agga rikkaks on sanud ja emmale monnikord paljo rahha sadab . . . Selle wenna jure lubbas issa meid wia, agga ei wiind.“

Klarusse südda tuksus römo pärrast.

„Mis teie woõra issa nimme on?“ küsis temma. —

„Wülding“.

„Ja teie wenna nimme?“

„Hinrek,“ — wastasid lapsed ühhe fuga. —
 „Peaks ta teadma, kuidas isä wimase koppiko
 ärrawõttab, mis ta emmale sadab, ja wiib keif
 kõrtsi! Emma saab weel peksa peäle; meie ka.“

„Minna ollen Hinrek, teie wend,“ hüdis
 Klarus läbbi afna, „kedda woõras isä ärra-
 aias! Kas mo emma ellab alles? . . . Tänno
 Summalale, et ma teid, waesed lapsed, ollen
 leidnud! Tulge wälja!“

Wäljas tundis nüüd Klarus selgeste, et
 nad temma õed wennad ollid, kedda ennam
 kui nelja aasta eest wimate olli näinud. Rõ-
 moga wõttis temma neid, ni mustad kui nad
 ollid, liggi, ning wiis omma tuppa.

Koddo räkis ta luggu omma armsa preilile
 ülles, kes rõmoga murret pidadas, et lapsed süa
 jua said, ja monne päwa pärrast ühte waeste
 laste maiasse wasto wõeti, kus Summala kart-
 likud innimesed nende ihho ning hinge eest
 murret kandsid, ja neid kaswatasid.

XI.

Ni faua kui preili Maria ellas, jäi Klarus
 Kromwelli maiasse; agga Maria ei elland mitte
 faua. Kromwell läks aast' aastalt wäggewa-
 maks, agga hullemaks ja furjemaks. Kes üht
 fanna julges üttelda, mis mitte temma mele
 pärrast ei olnud, sel olli kõis faelas ja kõlfus
 wõllas. Ilma armota hukkati ja tappeti, kes
 funningast Kaarlišt ehk temma poiašt julges

rävida. Kromwelli kaks poega, Hinrek ja Rihhart, ollid kül koggoni teist modi kui isä; agga mis nad woisid parata? Kromwell walkitfes seäl maal nago hunt lammaste lautas. Et tedda legi ei armastanud, waid keit kartsid ja wihkasid, on isseennest moista. Mitto ja mitto forda olli tedda Maria põlwili maas pallunud, et Summala kartusse pole taggasi kånaks; agga keit olli ilma asjata. Se rõhhus agga Mariat ni mahha, et tal aega möda tiiskusse többi tulli, ning tedda pole aasta pärrast jubba furnoaeda kanti. Kromwell armastas agga omma tüttart, nago karmo omma poega, keigest süddamest. Agga ta olli jo metsalime, kes omma poia surma pärrast mitte tassasemaks egga waggasemaks ei lähhä, waid tiggendamaks ja kiskjamaks.

Maria olli jubba ammogi werd süllitanud, agga temma surma päwal aias ta äkkiste suust ja uinnast werd wälja, kunnii ta waaks jäi. Kromwell kiskendas ja rökis nago karmo raudas; agga mis surnud se surnud! Pärrast preili surma wöttis Klarus kui legi tähhele ei pannud, omma kunninga werri se rättiko pouest wälja, mis ta järgest poues kandis, ja kastas sedda ka preili werre sisse mällestusseks. „Sinno werri on,“ ütles temma, „ükki wäärt mo kunninga werre kõrwas olla.“

Ki pea kui Maria mattusjed mödas ollid, wöttis Klarus ennast Kromwelli tenistussest lahti ja läks Elli moisast ärra. Londonis olli tal jälle ön, et ühhe sure sikkertäri herra jures kirjotaja anmetit sai, kus ta omma wenna ning

Kahhe öega röömsaste ning rahhulikult ellas, kel nüüd pärrast Maria surma ka enam teist hõle kandjat ei olnud, kui wend Hinrek.

Kus woõras isfa emmaga ellas, sest ei teadnud Klarus egga teised lapsed middagi.

Hinrek Klarus olli 29 aastat wannaks sanud. Omma õed ja wennad laskis temma ni paljo kui ial wõis, kolitada. Agga Klarus sel piddi ifka üks õnnetus teise peäle ollema: Se fuur sikkertäri herra, fedda Klarus tenis, olli ... Kromwelli sikkertär. Klarus näggi tedda omma ammeti läbbi pea nisamma tihti jälle kui enne. Sikkertäri herra olli Kromwelli parram käsfi, agga Klarus jälle sikkertäri parram käsfi, fedda sikkertär temma truusse ja ussinusse pärrast armastas ja auustas.

Ühhel päwal tulli Kromwell ruttoga sikkertäri tuppja ja hüdis jubba emalt: „Kas tead, Tintson,“ se olli sikkertäri nimme, „mis hullu luggu ma praego ollen kuulda sanud?“

„Kes fedda woib teada, mis suur funningrigi wallitseja herra on teada sanud;“ wastas Tintson. —

„Mõttele ommeti, wäefinralid, Kanon, Püfser, Pulwer ja mitto teisi ... need kurrati kaarnad! ... on sallaja nou piddanud mind ärrahuffata ja Agga mis tuhhat Tintson! mis sa ei olle mitte üttelnud et siin lambris üks kolmas weel on?“

„Andke andeks, aus Mawallitseja herra!“
pallus Tintson, „esimesse ehmatusega ei tul-
nud mul suggu mele, et minno kirjotaja siin on.“

„Temma peab surrema,“ ütles Kromwell,
„sest ta on kuulnud, mis ta ei piddand kuulma.
... Dh sa kurri waim! Kas nä mis karwal, nüüd
ta teeb ennast maggama, et sedda parreminne
woib kuulda, mis meie rägime. Agga ota, ota.“

„Armolinne Mawallitseja!“ pallus Tintson,
„andke temmale armo! Selle nore innimesse
truus on puhhas nago fuld. Kolm ööd on ta
jubba ilma unneta ja on nüüd, pea laua peäl
maggama jänud.“

„Ma tunnen innimeste karwalust parram
fui sinna;“ wastas Kromwell ja hüdis mag-
gajat: „Touse ülles, tööbras! muido ma tappan
sind maggades.“ Nende sannadega panni ta
halja mooga otsa maggaja ninna äre ja ähwardas.

Maggaja kirjotaja ei ligotänd mitte ripse
karwa, waid noorskas ifka peäle.

„Dh sa pörgolinne!“ kiskendas Krom-
well. „Sind on kurrat isse patma õppetand.
Mooga terra ees ei pilguta temma mitte silma
ripsid! ... Touse ülles, lutjus!“ hüdis temma
ning rappotas maggajat öllast, „et sa ka om-
ma filmaga nääd, kuida ma sind koera kutsikast
mahha lõön.“

„Jätta mind rahhule!“ unnistas maggaja,
„mis sa siin karrad;“ ilma et ta olleks pead
tõstnud ehk filmi lahti teinud.

„Wimast korda hakkas ma sinno karwust finni,“ ütles Kromwell, ja rapputas maggajat karwopiddi, „kui sa müüd weel ei tahha filmi lahti tehha, siis ma löön so pea nago kapsa pea otsast mahha ja wiskan afnast wälja.“

Ki pea kui maggaja ärkas ja Kromwelli palja möögaga ennese ees näggi, panni ta käed risti, heitis põlwili mahha ja otas hoopi; ehk ta ennesel kül muud südi ei teadnud ollewad, kui et Kromwelli nähhes omma tö jures olli julgend maggama jada.

„Ah, kas sinna olled Hinrek Klarus!“ ütles Kromwell ja pistis mööga tuppe. „Ei; sind ma ei woi mitte surmata; muido ma teen omma armsa Mariale weel taewas haiget. Ugga kas sa moistad ka wait olla? ja sest mis sa kuulsid, middagi räkida?“

„Minna woin wait olla,“ wastas Klarus, „sest ma ei olle middagi kuulnud.“

„Kui se tõssi on,“ ütles Kromwell, „siis ollen ma sind ilma asjata hirmotanud. Säh, wõtta nattuke tubbaka rahha ja minne heida maggama, kui sa wärsind olled.“ . . . Kromwell andis Klarussele hea peo täie fuld pennin- gid, Klarus tännas ja läks uksest wälja. . . .

Dues ulitsa peäl hakkas Klarus alles jär- rele arwama, mis ta selle kingitud fuld rah- haga pididi teggema. Mis Kromwell olli kinki- nud, olli temma melest, nago wanna paggan isse olleks annud. „Egga se oximeti õnne ei sada;“ mõtles temma. „Kui wanna Towson alles ellaks, ma annaksin terwelt temma kätte.“ . .

Unni olli Klarusse filmist keif seks päwaks kad-
dud, ning ta iggatjes sest üllekohtosest kullast
pea lahti sada.

Nenda mötteldes läks Klarus eddasi.

Teises kolmandas ulitses näggi ta emalt
üht wangi nelja soldati wahhel ennese wasto
tullewad; wangi foia üllem käis ees ja üks
wanna naesterahwas nuttes tagga. Klarus
watas, watas: „Mis pergel, wanna Dunbi!
Jah, temma isse! wanna abdikasa ka tagga. . .“
Wangi weddajad tullid lähemale.

„Mis kurja se wanna halli peaga wang
on teinud?“ küssis Klarus. —

„Wanna mehhikesel podis 28 Rub. 15 kop.
höbb. r. wölgo, ei joua maksä, wime aiawiteks
wangi; woib seäl wet leiba süa ja pähhä öp-
pida: „Ärra te mitte ennam wölgo, kui
sa maksä jouad.“

„Sähke,“ wastas Klarus, „siin on 38 Rub.
Mis wöllast ülle jääb, wötke omma waewa eest;
agga laske wanna lahti. . . Waatke, kuidä ta
teisepole filmad tilkwäd. Wanna meister Dunbi,
— egga sinna mind kül ennam ei tunne: agga
nüüd ma pallun andeks, et so öppipois 7 aasta
eest sinno koerad, kassid, linnud üht last ja
muud lomad lahti laskis.“

Wanna Dunbi pididi omma wannamoriga
pölwili mahha heitma; agga Klarus ütles:
„Olgo peäle; laske olla;“ . . . ning läks ed-
dasi. — Agga weel olli tal Kromwelli patto
rahvast paljo järrele, ning ta otsis üht innimest,
kel sedda sünniks anda.

Sefinnane sündsä mees olli agga . . .
Wiilding, Klarusse woõras isä, kes sure pär-
risorja turro peäl seisis ja . . . omma naest,
Klarusse emma, kõie otsas müä pakkus!

„Pea! pea,“ ütleb monni luggeja, „se on
walle! Kes woib omma laulatud naest müä?“

Tõssi küll; kui se assi olleks 1855 jündinud,
siis olleks ta walle; agga et se 1655 on sün-
dinud, siis ei olle ta mitte walle, kus Inglis-
maal se paggana seädus weel olli. . . Müüd
on ristiusst 200 aastat wannemaks sanud; agga
ristitud innimeste häbbiks pean ma küssima:
Kui tänna pääw se seädus wälja tulleks, et
igga mees omma naest ärraaiada, ehk ärramüä
woiks: kas siis kaup jofeks woi mitte? . . .
Ristikogodusse waimolif kärna többi on küll
wäljas poolt aega möda parranenud, agga seest
on ta weel kurri küllalt! Ma ollen üht rama-
tut luggenud, kus sees seisab: „„Kedda Sum-
mala Waim aiab, üffi need on Summala lap-
sed;““ . . . agga paljo on neid, kes ennast
Summala waimust aiada lastwad?

Klarusse emma seisis kõie otsas ning temma
mees, Wiilding, olli jubba mitto forda hüüd-
nud: „Kes ostab? tulge ostte!“ . . . agga
kegi ei tulnud. Mitto pilkafid ja naersid Wiil-
dingi: „Kes sedda wanna naese roiot ennam
ostab? Parrem wanna ellajast, . . . ta'st saab
ommeti middagi; agga wanna häddine naeste-
rahwas polle muud kui üks leiwa raiskaja war-
randus.“ — Wiilding pakkus ja otis ikka peäle.
Naene kõie otsas, nuttis fibbedat silmatwet ja

mötles omma esimesse mehhe peäle, kes tedda armastas; agga kel sellega asja olli.

Suur hull innimesi wahtis Wiildingi ja temma naese ümber. Äkkiste tungis üks noor mees, illusas rides teiste wahhelt läbbi — se olli Hinrek Klarus — ja küsis sure ruttoga: „Mis naene maksab? Selle küsimesse peäle töstis ka müma-naene silmad ülles ning tahtis sedda innimest wadata; ehk ta kül omma poega ennam ei tunnud, siiski noor mees näitas õiglasse näoga ollewad, ja Wiildingi naese südda lotis, et ommeti õiglasse pärris orjaks sattus. Wiilding ei tunnud Klarust koggoni.

Wiilding püdis omma müdud naese eest ni paljo hinda sada, kui ial wois. — Ta kõhhatas ja hakkas siis kiitma: „Naene on aus ja hea; ei olle jodik, ei tühja jutto töstja, (— nago miud naesed: kus kaks kous, seäl kolmas suus —) ei warrasta egga walleta, ei seisa wasto egga sõ paljo; ussin, tru, puhhas oumas maias — ja paljo parrem kui ta peält wälja näitab; moistab pesta, leta, küpsetada ja“

„Paggana luggu!“ hüdis Klarus, „mis aega sa widad: mis ta maksab?“

„Kui ma 25 ehk 30 hõbbe tükki küssin, . . . egga se wist paljo ei olle?“

„Kakskümmend wiis hõbbe tükki!“ hüdis Klarus, ja panni käed kokko „kas se on ristinnimesse hind?! . . . Säh, siin on so Iskarioti palk! Müüd on kaup minno!“ . . . Nende sannadega andis Klarus liggi kolm ford nenda paljo kuld penningid Wiildingi kätte, kui ta

küsinud olli, ja hakkas köit emma kaelast ärra-
wõtma. — Wiilding lugges kui Judas, römoga
omma fuldtükid. Ni pea kui naene lahti olli,
hakkas Klarus omma rahhaga ostetud emma
üumber kaela ja andis temmale suud; ... mol-
lemad nutsid. . .

Wanna Wiilding hakkas kartma, et luggu
pärrast pahhamaks lähhäb, pistis polel loetud
fuld penningid tasko ja pugges minnema. Rah-
was waatsid ni wägga emma ja poia peäle,
et tegi tähhele ei pannud, kus pole wanna
hunt Wiilding läks.

Klaruse emma olli römo pärrast omma
poia kätte wahhel pool nõrkend. Tükki aia pär-
rast hakkas ta jälle toigoma ja ütles: „Nüüd
ma tahhan römoga surra, sest mo silmad on
näinud, et sa alles ellus olled!“

„Mis? ... surra?“ wastas Klarus, „ei
mitte; nüüd hakka alles ellama: sest nüüd on
sinno nutto päwad mödas; nüüd olled sa pri-
ning minno omma.“

„Oh mo nuttopäiwi on kül palju olnud!“
öhtas emma. „Sest päwast sadik, kui woõras
isä sind ka ärra aias, polle minna walget päwa
näinud. Iggapäine peksminne ja tapleminne
on minno roog, ja silmawessi mo joma aeg
olnud ... Oh Zummal, mo armas poeg! ...
ka miuno teised lapsed on mul nago Ma alla
ärrakaddunud! Üks pääw satis woõras isä
mind omma asjo tallitama, ja jäi lastega keio;
agga kui ma taggasi tullin, ei leidnud ma ennant
isä egga lapsi. Wasto öhtut tulli isä kül tag-

gasi, ma räkisin ja küssisin, agga isä ei teadnud midagi; ta hakkas weel söimama: „Se on so laste ellitus . . . nüüd nad on koggoni ärra jooksnud. . .“ Pärast agga sain kuulda, et isä on keige kolme lapsesega fotto wälja läinud; agga kui ma sedda isäle ütlesin, tahtis ta mind surnuks peksa. Oh Summal, Summal! hoia isä igga üht emma last, . . . igga üht tütarlast ja leiknaest nisugguse ello eest, kui minul on olnud!”

„Armas emma!“ pallus Klarus, „unnusta nüüd keik ärra mis on olnud: keik mis isä on kurja mõttelnud, on Summal heaks teinud.“

„Jah, keik söimamist ja wandumist, matsud ja hobid, nälga ja hädda woin ma kül ärra unnustada; agga mo teised lapsed! . . . mo lapsed! . . . mo lapsed: . . . uuuu!“ nuttis emma.

„Kallis emma!“ pallus Klarus jälle, „miks sa mind ka wäggise nutma aiad? Minna ei woi sedda nähkä, kui sinna nuttad. Peälegi kui lapste kässi hästi käib ja . . .“

„Mis sa rägid, Hinref? mis sa rägid? ehk sa tead, kus so öed wennad on? . . . Utle rutto!“

„Lähme ikka lähme, emma;“ ütles Klarus ja tombas emma kät piddi eddasi.

Emma ja poeg joudsid wimaks Klarusse maiasse. Toas laua äres istusid kolm last puhtas rides ja luggesid ramatut, ja need ollid — Klarusse emma kaddund lapsed! . . . Nisugguse römoga emma omma lapsi wasto rindo surrus, misugguse römoga lapsed omma emma

terretasid, kuidas nad hüppasid ja kargasid, ja mis nad sel filmapilgul teine teisega rätisid, võib igga üks isse arvata. Hulga aia pärast, kui esimesenne rõmo tuis olli möda läinud, küsis emma: Agga mo armas Hinrek! Se illus tubba, sinno öddede wendade illusad rided, se hull kulda misga mind lahti ostsid ... on se ka keif Summal ja õigusse nimmel? Oled sa weel õige te peäl? On Summal sind õnnis-
tanud woi kurrat petnud?

„Summal, jah emma, Summal on mind õnnistanud!“ wastas poeg, ja rätis nüüd keif ülles, kuidas temma käsfi sest päwast sadif kui isfa tedda ärraaianud, olli käinud. Kui keif olli rägitud, panni emma käed kokko ja ütles: Tru Summal taewas, sinno teed on immelised, agga sa toimetad keif hästi. Minna ning mo lapsed, tahhame Jehowat tenida!

XII.

Klarusse emma ellas nüüd omma poia jures, ning tännas Summalat, et ommast pi-
najast olli lahti sanud.

Mitto ja mitto forda ollid Kromwelli wih-
kajad nou pidanud temmale surma teha, agga
ikka läks kurri nou tühja. Kromwell agga ei
julgund mitte ennam muido ellada, kui ööd ja
päwad raud särgi sees, mis ta teiste riete al
kandis, ja mis ni tihhetaste kuiotud olli, et
püüsi kuul egga odda läbbi ei läinud. Urwa

tulli õsel unni temma silma. Kui keif innimesed hingasid, siis käis temma sures funninga maias, kus ta ellas, ühhest toast teise, otsis ja lusis, kas kohhekilt monda pididi leidma, kes temma peäle warritses. Tggas taskus kandis temma üht laetud pistoli ja terrawat odda.

Sel süggisel 1658 kõndis Kromwell jälle ühhel õsel nenda möda lossi tubbasid ning nurke ja läks ka foggematta siina sali, kust funningas Karel ühheksa aasta eest läbbi afna surmakantsi peäle läks. Siin pimmedas salis, kus fegi ej ellanud, kulis Kromwell just selle afna peäl, kust funningas winast korda wälja olli astunud, innimesse unnist ohkamist. Kromwell jäi paigale, wöttis pistoli taskust, tombas wiina ja hüdis: „Tont woi innimenne, kes seäl on?“ Üks must foggo kius afna peäl, hüppas mahha, ... tulli liggemale. „Tont, koddokäia, woi innimenne,“ küssendas Kromwell teist korda; „jä paigale, ... muido ma lassen!“ ... Must foggo jäi paigale. „Armolinne Mawalitseja herra,“ pallus üks wärriseja heäl, — „andke armo ... minna ollen ... Teie sikkertäri firjotaja ... Hinrek Klarus.“

„Mis tuhhat pergel!“ wandus Kromwell, „mis sa teed siin? Kas siin on sinno wode?— ja just selle hirmsa afna peäl?“

„Sikkertäri herra käskis mind siin walmis olla, et ta mind rutto leiab, kui tal tarwis on;“ wastas Klarus. —

„Hea kül; agga kuidas sinno südda ei wärrise, selle afna peäl maggades? Minna ollen

liggi ühheksa aasta pärrast foggematta sia sali tulnud, ja . . . sinna julgud siin maggada?"

"Ma olin wäsfind," wastas Klarus, "ja jäin foggematta maggama; seäl afna peäl olli selja toeks parras paif."

"Ma ussun sinna jääks kesset pörgut ka maggama," ütles Kromwell. "Hul pois! Kas tead ka, mikspärrast se affen jubba ennam kui kahheksa aastat finni seisab?"

"Kül tean;" wastas Klarus, "agga minno südda on selle hirmsa teo pärrast puhhas, mik ma pean kartma?"

Üffiste hakkas Kromwell tuikoma ja wärrisema. Klarus tõi rutto toli; ta istus sinna peäle. Ta käed wabbisesid; higgi tilkus möda näggo mahha. Klarusel tulli õige halle meel, ta wöttis üht rättilut pouest ja pühkis sega herra näggo.

"D oh!" kiffendas Kromwell, "werri tagga? Minna ollen wist hawatud? . . . Siin! siin!" karjus ta sõrmega süddame kohta näitades, "siin on wallo; siin ollen ma hawatud!"

"Teie südda ei woi hawatud olla," ütles Klarus, "seäl näikse raud särk ümber ollewad."

"Agga kust on so rättil siis wärriseks sanud? . . . ütse?"

Müüd olli pois kimpus. "Need werre märgid on wägga wannad . . . jubba ühheksa aastat."

Nägo moögaga pisteti läbbi Kromwelli süddame: "Ühheksa aastat! ühheksa aastat?" kiffendas temma, "Kelle werri se siis on? . . ."

üttele, ehk muido ma lasšen sind nago koera poega mahha!" Klarus lastis põlwili mahha ja ütles: "Ma ollen Teie käes, tehke minnoga mis tahhate; agga se werri mo rättiko peäl... on... kunninga Kaarli ilmasüta werri, mulle mällestusseks."

(Kromwell fahwatas nenda ärra, et pistol käest mahha kukkus.)

"Agga mo kunninga werre kõrwas on ka weel ühhe teise innimesse werre märgid, kedda herra kui silma peas hoidis. Kui preili Maria surri, ja suust ning ninnaast werd wälja aias... siis ollen ma sedda rättikut ka..."

"Wai! wai!... pea su, pörgolinne!... Tahhat sa mind nende meletulletamistega ärra tappa?... Kui sa ni hea melega werretilgad korjad, siis sago so omma werri ka wallatud... Wahhid! wahhid! tulge sia! rutto! rutto!... Bige sedda koera wangi, kes minno hinge tah-tis wötta! Home selle aiaga peab ta mailmast ärra ollema. Pea Pea assemel, kui tedda las-fete ärrafargada!"

Sõamehhed, kes öse wahti piddasid, jooksid kokko ja wötsid Klarust kiäni. Ürramiänes ütles weel Klarus: "Herra! keif se ilmasüta werri, mis Teie ärrawallate, tulleb wimaks Teie pähhä... Minna ei wärrise mitte; ma ollen ilmasüta ja furren römoga... Jummal trööstigo waest emma, kui ta sedda tuleb!"

Sõamehhed weddasid nüüd Klarust ärra.

Tüf aega watas Cromwell takka järrele ja ütles pärrast: "Se pois on näinud kuida

minno südda ka wärriseb, jubba sellepärrast peab ta surrema, . . . ehk tal kül muud südi ei olle. . . .“

Kromwell läks omma kambri ja keif jäi jälle waitseks; siiski mitte Kromwelli südda.

XIII.

Klarus olli nüüd lossi keldris wangis. Ehk tal kül surm käppoga katsu olli, siiski olli temma südda rahhul: sest ta olli ilmasüta. Teisel hommikul olli Klarusse emma alles sedda luggu kuulda sanud. Ta nuttis ja ullus. Keif herrad kedda ta pallus, ütlesid ikka: „Ei meie tohhi sanna lausuda; ei meie woi middagi par-rata; mis Kromwell teeb on õige. . . .“ Wi-maks tulli tal üks nou mele: ta jooksis lossi peäle kommandanti Lindingi jure abbi palluma. Se olli lossi üllem, ning temma kae al ollid keif wangid. Ugga kuida igga mees teab: kui waesed lähwad armo ja abbi palluma, siis ei olle sured herrad ial koddo, ehk neil on siis ikka paljo teggemist. Sel on weel õn, kes paar sanno räkida saab; ennamiste peawad keif, nago Klarusse emma, ärraminnema. Siiski, kes teie seast Summalat fartwad: olge julged! Isfanda filmad on järgest teie ülle walwamas: sepärrast tehke õigust ja olge allandlikkud.

Klarusse emma aeti lossi peält taggasi ja ei lastud mitte kommandanti jure. Ehk ta kül pallus ja nuttis, kes sest holis? — Lossi teen-rid irwitasiid peälegi Klarusse emma nutmisse

peäle, ja aiasid tedda minnema. Ta jäi tüf aega treppi peäle weel seisma ja nutma. Wi maks näggi temma üht noort preili toast wälja tul lewad, ja üks wanna proua hüdis läbbi ukse järrele: „Arabella, ärra jä mitte kauaks. Kella 12^{ne} aego otan sind jälle taggasi.“

Need sannad, mis kül mitte Klarusse emma wasto ei rägitud, römustasid tedda ommite; sest se Arabella ei olnud fegi mu, kui lössi üllema Lindingi tüttar, kedda Klarus 9 aasta eest Dunbi maiast wälja peästis „Armo linne preili!“ pallus temma, „minna ollen üks õnneto emma, kelle poeg lössi keldris wangis on, ja — wangis ilma süta, ja nüüd ei lasta mind ei omma poia egga nende jure, kedda ma temma pärrast palluda tahtsin: hallastage minno ja mo poia peäle, kes teid 9 aasta eest wargade ja rööwlitte käest omma wannematte jure taggasi töi!“

Preili Arabella, kes mitte tännamatta loom ei olnud pöris warfi ümber ning läks omma isfat Klarusse pärrast palluma.

Pole tunni pärrast tulli preili toatüdruf taggasi, andis üht täis toppitud rahha kotti nutja kätte, ning ütles: „Ennam ei woi herra se furdusse pärrast üsna haige, et ta Teie poega mitte ei joudnud lahti palluda. Ta nuttis, pallus ja heitis isfa ette põlwili mahha; agga tännini ep olle weel fegi julgunud Kromwelli tahtmissse wasto teha, ja kommandanti herral on jo fa omma pea armas, sest et tal üksainus

on.... Se kord ei woi middagi parrata. Wõtke rahha wasto ja lootke Summala peäle!"

"Uuuu! — nuttis Klarusse emma. — Kas minno südda peab rahhaga rahhul jäma? Mis poia sõrme küüs on ennam wäärt, kui keik se fotti täis. Wõttan minna sedda rahha, siis ollen ma omma poega kui isse ärramünud. Ei, ei, ei!... Minno Hinrek! minno Hinrek! Sägs keik mailma rahha, kus ta tahhab, peafsin ma agga omma poega kätte sama!"

"Sage ommeti arro, mis ma Teile ütlen," hüdis toatüdruf. "Kuld peästab feige kõwwe-mad riwid, ja teeb feige parramad wahhi silmad tuhniks, et wang monni kord wahhi silma alt punnuma peäseb. Egga ma ommeti selge san-naga ei woi kätte üttelda...." Ah so? meie moistame kül, agga Klarusse emma ei moist-nud ommeti.

Kutja läks nüüd rahhakottiga treppist mahha. Egga ühhele, kes ta wasto tulli, pakkus ta om-ma kuld penningid, kui fegi temma poega lahti peästaks. Keik olleksid kül naese rahhakotti otsas kiinni olnud, agga poega ei woinud fegi peästa.

Päike hakkas wenima, agga emmal ei tul-nud jõök egga jook mele, — ta mõtles järgest omma Hinreko peäle. Wasto pinmedat aeti tedda wäggise lessi wärrawast wälja ja wärra-wad pandi kiinni.... Olleks ta mitte omma Tõsa peäle taewas ja omma laste peäle koddõ möttelnud, siis olleks ta wist Temse silla peält sisse hüppanud. Agga nisuggust tempo ei te

rästiinnimenne; olgo siis et temmal meel on seggaseks läinud.

Koio pole miines ning omma filmapisfarid ärrapühkides, fulis ta mitto teine teisega räkiwad, et Nawallitseja on äkkiste haigeks jänud.

"Oh, olleks ta jubba surnud ollewad!" mötles Klarusse emma. "Mis se aitab, et ta haige on? Minno poia tappab ta ifka weel enne kui ta sureb; agga egga umrohhi isse; ennest ei närtsi!..."

Kolm päwa läksid möda. Klarusse emma ei teadnud weel middagi ommast poiast egga temma surmast. Olleks ta ommeti temma surno kehagi weel nähha sanud!

Keif Londoni lin ei räkinud muust kui Kromwelli haigussest; monned kahhetsefid, teised hästitasid, jurem hull ütles: "Peaks ta käs wama!..."

Kahhetšamal süggise ku päwal 1658 olli forraga Londoni lin kärta täis: "Kromwell on ärrasurnud!"

"Jah, mis kasso mul sest ennam on?" mötles Klarusse emma, ja watas taewa pole. "Siiski, Jummal anna andeks, mis ma patune rāgin. Nad on nüüd mollemad Issanda kothojärje ees!" Kromwell agga olli enne omma surma ka hulluks jänud, ja siis hullust peast surnud....

Selsammal päwal istus Klarusse kurtw emma leinarides (mitte Kromwelli pärrast, waid omma poia pärrast) omma weikeses toas ja

watas afnast wälja, kust innimesesed hulga kaupamöda läksid, ja Kromwelli surmast räkisid.

Üks uhke töld tuli lossi poolt möda ulitset sõites, ning jäi äkkiiste Klarusse emma ukse ees seisma. Soapois kargas kõps tõlla takka mahha ja aitas saksad wälja; essite üht wanna prouat ja pärrast noort preilit; keige wimaks tuli üks noor kennaste ehitud meesterahwas, ja se noor mees olli Hinrek Klarus!

"Minno Issand, ja minno Jummal!" karjatas emma. "Poeg, olled sa hauast jälle taggasi tulnud? Ellad sa töeste, woi nään ma unnes sind? . . ."

"Ma ellan töeste," wastas Klarus, "ja ep olle weel mitte surmas olnud. Emma, tänagem Issat taewas! Et minna Kromwelli küüinde wahhelt ollen peäsnud, on Issanda armo töö: Ta küned jäid külmaks ja fangeks, ja nenda peäsin minna lahti. Issanda nimimele olgo au!

Selle peäle langes Klarus põlwili mahha, ja teggi üht süddamelikko tänno-palwet; Klarusse emma, teised lapsed, Lindingi proua ning preili Arabella, teggid seddasamma. Pärrast räkis Klarus emmale, kuidas Kromwelli äkkilisse haigusse pärrast keif temma werrised noupiddamissed ollid täitmatta jänud; — kuidas temma ning mitto teisi, kedda Kromwell olli surma jäuks pannud, selle läbbi ellama jänud; — kuidas kurja Kromwelli hea poeg Rihhart, warssi pärrast isja surma keif ilmasüta wangid kästnud lahti laska; — kuidas lossi üllem Linding,

temma proua ning isseärranis preili Arabella, wangi põlwes temma eest murret kannud ning temma kurwa põlwe iggapiddi fergitanud, ja wimaks ka sedda waewa wõtnud, tedda isse tõllaga wangi honest foio tua.

„Meie olleme teinud mis meie kohhus olli,“ ütles proua. „Teie poeg on minno tütre eest, kui tedda kurjal kombel ärrawarrastadi ning wangi peti, murret kannud ja tedda pärrast minno ukse ette taggasi tonud: eks minna ei piddand ka Teie poia eest murret piddama, ja tedda Teie kätte taggasi toma?“

„Oleks Teie poeg,“ ütles Arabella, „mind mitte Dunbi maiast sel päwel peästnud, siis olleksin minna wist ammo jubba Temse jões magganud. Se olli üks hea teggo, mis minna ello aeges ei jowa ärratasfuda. . . .“

„Kus proua ning preili!“ ütles Klarusse emma, „mo südda on täis rõmo, sepärrast ei moista minna muud middagi üttelda, kui: Jehowa on üks kindel lin, kes temma pole jookswad, leidwad abbi hädda tunnil!“

Arabella ning temma emma jätsid Summalaga, ja läfsid foio.

Klarus olli nüüd wangi honest wäljas, jälle rõmus ja rahhul omma emma ning õddede wendadega kous ellades. Mis mul temma ellust weel räkida on, wõin ma teile lühhidelt teada anda.

Meie olleme jubba ennegi sest räkinnud, et Kromtwelli poiad koggoni teised innimesesed ollid,

fui nende isä. Ni pea fui Kromwell surnud olli, wöttis wannem poeg Rihhart wallitsust ennese kätte, ja temma esämenne tö olli, et ta feige rahwale teäda andis: „Minna ei püa mitte rigiwallitsust ennese käes piddada, mis mo isä üllekohto omma kätte kiskus.“ Temma satis sadikuid funninga Kaarli poia järrele, kes kabaka kombel woöral maal ellas, ning laskis tedda jälle omma isämale taggast tua ja panni tedda funninga aujärje peäle istuma.

Inglis-maal wallitses nüüd jälle funningas Kaarl, agga sedda nimmetadi „Kaarl II.“ — Poeg armastab isä mällestust ja need kes temma pole hoidwad; nenda täsus ka noor funningas ni paljo fui ial wois neile, kes temma isä pole hoides, paljo ollid kannatanud. Neile, fedda wanna loukoer Kromwell siit mailmast olli ärrasaatnud, ei woinud ta ennam täsuda; agga ta täsus se eest jälle nende järrele jänud leskede, laste ja suggulastele. Leskede eest laskis ta funninglikkult murret piddada, nende lapsed kolitada ja käwatada ja pärrast ammeti peäle seädida. Nende seas, kes nüüd öiskades woisid leikada, mis nad enne nuttes ollid külwanud, olli ka Hinrek Klarus. Kuningas Kaarl II. teggi sedda meest, kes temma isä werd fui kallist mällestust tale weel ni mitme aasta tagga wois näidata, sureks ja rikkaks, ja sedda olli temma ka wäärt. . . . Agga ka omma isä waenlast ei unnustanud funningas foggoni ärra: wägga mitto langesid sinna aufo, mis nad enne teistele ollid kaetwanud. . . .

Agga kus wanna Wiilding jäi? mis tem-
mast sai?

Tõssi, tõssi; ma olleks pea foggoni ärra-
unnustand. Wiilding leidis mis ta otsis: om-
male — föit kaela. Temma silmad ei sanud
ennam Kromwelli surma egga noort funningast
mitte nähha. Kui uus funningas aujärje peäle
istus, ollid rongad ja warresed Wiidingi lude
peält wimast lihha tükki jubba ammogi ärranof-
tinud. Kuida nenda? Sedda woite pea kuulda
sada. Se Juda werrehind, mis Wiilding turro
peäl omma naese eest olli sanud, löppis lafkudes
ja priiskades peagi ärra. Et tal teist naest en-
nam müa ei olnud, siis teggi ta omma feltsi-
meestega, mis nad enne jubba mitto ford ollid
teinud, se on: warrastas ja rõwis kust ial
middagi kätte sai. Siiski, ahjo roop naerab
senni kaua tuld, kui ta isse foggoni põllend on.
Ühhel ööl olli Wiilding omma felttimeestega
ette wõtnud, üht krono warrandusse honet läbbi-
sorrada. Wiis söameest ollid kül laetud püüsi
ja palja moögaga wahti piddamas, agga mis
sest wigga: egga neil üksi püüsid ja moögad
ep olle. S olli tormine ja saone; pilkane pim-
me kattis linna; tuul ullus ja kiinus; wihma
tulli nago ämbriga: öige nisuggune warga ö!
Nenda olli ka. Wasto kess ööd foggosid 20
meest, ninnast sadik riette sees, nago tondid
mustad, ühhe pufuri alla krono maggasfi läh-
hedale, fokko; nende seas olli ka Klarusse woõ-
ras isfa Wiilding. Pimme olli kül ö oues,
agga paljo pimmedam ö weel nende meeste

süddames. Kui keif kous ollid, läksid nad kuni
 alt wälja ja aida kallale. "Kes seäl on?"
 kääritas sõamees. Si wasta tegi. "Kes seäl
 on?" teist korda, — "ma laszen!" Müüd
 teggi üks tont su lahti ja ütles: "Meie ep olle
 mitte woõrad, waid teie truid sõbrad, ja tulleme
 watama, mis asji se on, kelle jurest teie mitte
 keige surema wihma egga saoga ka ei läbbe
 ärramiina?" — "Ärra astu liggemale!" kis-
 sendas soldat, "muido laszen ma sind nago
 koera mahha." Enne kui sõamees omma too-
 tust sai täita, läksid Wiildingi ja temma seltsi-
 meeste püssid lahti ja sõamees langes ning
 temma kõrwas weel kolm teist, rööwlide kulide
 läbbi; wies sõamees üüsi jäi ellama; kuul olli
 temmast möda läinud; agga et temma last-
 minne ennam üüsi ei olleks aitnud — teisi olli
 20, — siis langes temma ka mahha ja olli
 nago surnud. Kes pimmedas ennam näggi?
 Wanna Wiilding, mörtsukatte peamees,
 lugges jallaga näidates: "üks, kaks, kolm,
 nelli, wiis, — kää keif! Walmis kui konna
 poiad! Ühwardade weel omma püssidega!" —
 Müüd hakkasid mehhed aida ukssi lahti teggema.
 Selle jures ei olnud neil mitte paljo waewa;
 sest kui wargameistridel, ollid neil keif-
 suggused wõtmed ja muukraudad liggi; agga
 just kui nemmad parrajalt aitas ollid, tousis
 wies sõamees maast ülles ja panni kasfarni
 pole wallama. Werend tunni pärrast seisid
 150 sõameest aida ümber, ja ennamiste keif
 wargad said, mõnned surnud, teised ellawalt,

fiäni wöetud, ja need ellawad, nende seas ka
 wanna Wiilding, rauda pandud ja wangi hone
 widud. Kolmandamal päwal jubba karjusid
 rongad ja warresed wõlla ümber, kus Wiilding
 ja temma seltsimehed rippusid, kedda Krom-
 well olli lastnud ülles pua. — Waat' jäh!
 Nenda on nende ots, kes Jummalast ärratag-
 ganewad ja sadanat teniwad! Agga neile,
 kes Issandat kartwad ja armastawad, teeb
 Temma head Ma peäl ja taewas. Se endine
 waene Hinrek Klarus olli monne aasta pärrast
 suur herra, ja preili Arabella . . . temma proua.
 No tänno Jummalale!

Nenda olli Hinrek Klarusse luggu.

Lühhemad kõnned.

Kamato lõppetuseks tahhan teile weel,
 armad sõbrad, monned lühhemad kõnned kõn-
 neleda, kellest monni mees, kes targem on, kui
 meie mollemad, arwab ka kasso tullewad. Sedda
 lodan ma isse ka. Dlgo siis nenda; agga head
 luggejad, kuidas keif mõtlematta ja meieto tö
 tühja lähhäb, nenda üks luggeminne ka, kus
 innimenne, kas sure rummalusse ehk sure holes-
 tusse pärrast mitte järrele ei mõtle mis ta
 loeb. Kõnne kennadus on kõnne koor ehk
 keft, agga kõnne õppetus ja tähhendus on

temma tuu m. — Luggege sepärrast ning möt-
telge järrele.

Samba : arst.

Kas taewasse Issa päwa-warrast, (se on nisuggust innimest kes möda maad ilma hulkuwad, omma kallist aega wahtimisse ja tühja lobbisemisega raiskawad ja middagi head ei te,) ollid ferd sures kimbatusses: rahha otsas, köht tühhi, ride hily ka jubba laggunemas, — mis nüüd teha? Mad teadsid kül mis neil tarwis olli, agga ei teadnud mitte kust wötta. Mid paljo käinud, monda näinud ning, et mailmas ifka ennam kelmust ja koerust kui truust ja õigust leitakse, siis ollid ka nemmad ennam musta kui walget õppinud; peälegi ep olnud nemmad mitte lamba, waid rebbasesuggu meh- hed, ja mehhed kes moistsid ka musta walge peäle panna.

„Kas tead,“ ütles teine; „mis se norro- taminne aitab? Tööd teha meie ei wiitsi, ja paltwed teha, — olgo se „paltwerahwa“ asfi; ning se aeg, kus Jummal Israeli lastele taewast leiba mahha wiskas, on ammo mödas, sepärrast peame isse katsuma kuidas läbbi same. Dnneks on se aeg, kus õnnis wanna-issa Metusalem alles ellas, ka ammo mödas; ilm lähhäb ifka häddisemaks ja willetssemaks; weikesjed lapsed farjuwad jubba hamba-wallo; tohtrid ja roh- hetsejaid on ni wägga tarwis, et — isseärranis

Pastla: ja Mustafue: maal — jubba wannad pool pimmedat niemmed ja üsna pimmedad tüd: rufud arsti nimme kandwad, pössisewad ja sössisewad, kahhejalgsid ja neljajalgsid ühhest ja teisest otsast tõstwad: mikspärrast siis meist ka mitte tohtrid ei woi sada? Igga ühhe omma ust peab tedda aitama.”

„Woib kül olla,“ wastas teine; „agga minna moistan rohhetsemist ja arsti ammetit nisamma paljo, kui rõhkia saksa keelt. Terwe: dele olleksin ma kül arst, agga mitte haigedele.“

„No jah! sedda ma tahtsin. Meie jäme hamba:arstiks ja müme hamba rohhto neile, kelle hambad weel mitte ei wallota. Hambas:wallo tundwat nitto ja kartwad keif, meie kaup lähháb hästi ja meie ellame jälle kui mehhed.“ Nenda nemmad rákisid.

Kuulge nüüd kuidas need kaks kelmi omma rohhto teggid ja müsid. Nemmad kerjasid perre uste tagga leiba, mis nad mitte kõhho täit: misseks, waid rahwa petmis:eks prukisid. Oli neil hea kotti täis kannikid kää, siis leikasid sisse seest wälja ja nisotasid sedda ärra, et nad tem: mast üht' õige sikket taigat woisid sõtkuda, ja sest taigast weretasid nemmad suur hull erne terra surusi kulikesi, mis nad wimaks weel niiskelt kuiwa koi:purru sees weretasid, et need leiwakulikesed foggoni koldse apteeki rohho kartwa said. No mis nüüd weel? Nüüd ostsid Judi kääst monne kerjatud koppiko eest kollast ja pun: nast paberid — sest illus kartw ehk nággo peab igga pettusse jures aitama; — sedda pab:

berid leifasid nemmad fatti ja mäsfiid ommad rohhofulid, ikka 5 ja 6 terra kokko, siina sisse. Kui keif walmis olli, siis läks teine ees ühte kõrtsi, kus palju lada-rahwast kisasid, kel igga mehhel omma härjawärsi ehk lehmanullika rahha taskus olli. Siin wöttis temma ka omma topfi täie, agga ei jonud mitte wälja, waid wöttis ikka till hawalt suhhu ja süllitas pärrast jälle mahha. Temma kibbedast näust ja fulmo fortsutamisest olli nähhä, et sel mehhel hamba wallo pärrast nut peäle kippub. — Rahwas, kes kõrtsis ollid, kahhetsefid kül, agga ei woi nud kegi aidata. Üks käskis sola suhhu wotta, teine törwa, kolmas weel pahhemat; agga külla mees es wotta middagi suhhu, waid ütles häädase heäleaga: „Ma ollen keif ärra katsund, ei sia möö middagi! — ai, ai, ai, ai!“ — Mo mis seäl tehha? Rahwas räkis omma räkimist; monni näggi hamba haiget, teine ei näinud; kõrts rahwast täis, kes keifi watab; peälegi, woi temmal esimest korda hamba wallo on; sedda mitmel olnud, ja tulleb weel. Wimaks tulleb ka teine päwawarras järrele. Koggoni teine mees: Pea püsti, käed puuskas, lüsfib suhkro-wina, puddelöllut, munne, rööska pima ja kes teab mis nende asjade nimme, mis ta keif pärrib. Ei temma nä haiget nurka, egga hambahaige tedda, üks ei tunne üht egga teine teist. Wimaks nago koggematta kuleb uhke wooras, et kegi teiste seas oigab. Ta pörab Pea ka siina pole, ja teeb nago ta haiget esimest korda nääks. „Sel waesel innimesesl on

wist hamba-wallo, „ ütles temma ning astub haige pole. „ Mis wigga, mo armas küllamees ? „
 „ Oh! oh! „ öhkas teine, „ aus herra woi issand, mis Te' ollete, löua-luud tahtwad lõhki minna! „
 „ Siis wist hamba wallo ? „ küsis woõras. —
 „ Jah, jah! ai, ai, ai, ai! „ Se olli haige wastus.

„ No se on sinuo waese innimesse õnneks, „ ütles woõras saksik, „ et minna sia sisse juhtusiu tullemä. Hamba-wallo on jo tühhi assi par-randada. Ma ollen tohter Hofus Pokus Rumm-Ülap-Ütja liännast, ja ellan jubba monni aeg siin maal, ollen mitto sadda jubba häddast peästnud. Häddalistel on muido ifka terrewad kõrwad: kuida sinna waene minnust tännini middagi ep olle kuulnud? „

„ Oh Summal parrago, „ ütles teine kelm; „ kust meie suggu ka middagi head kuleb ehk nääb, — ai, ai, ai! „

„ Kannata, kannata, armas mees, „ ütles tohter, „ silmapilk jääb so wallo järrele. Üks ehk kaks terra hambarohto, siis on keif mödas. „ — „ Summal andko, „ — wastas teine häbbe-matta koer. Nüüd tombas tohter Hofus Pokus ommad werepulli topsid taskust wälja, wöttis esmalt üht terrakest punnase pabberi seest, andis haige suhu, kästis just haige hamba peäle panna ja kowwaste hammusta; pärrast teist terrakest foldse pabberi seest takka peäle. Subba mitto ladameest hakkasid kala firrutama, ja tul-lid üks teise järrele sedda uut immeteggo wa-tama. — Uggä nüüd woite arwata, mis sün-

dis. Esimesse terra peäle ei tulnud kül weel mitte wallowähendus, waid haige karjatas, et afna rudid kõllisesid. Se olli tohtre mele pärrast. „Se on se wimane wallus ford,“ ütles temma, „nüüd ei tulle ta ellades ennam.“ Ja wata, ni kui haige teist terrafest olli hammustanud, ni olli korraga keif wallo ärra. Haige kargas römoga maast ülles, pühkis higgi otsa cest ärra, ehk se kül higgine ei olnud, ja pakkus rōmo pärrast omma terwet mullika hinda tohtrile palgaks, ehk tal kül ellades mullikast müa ei olnud. — No mis kasso neil sest mängust olli? mõtleb monni. Di, neil olli suur kasso; sest igga üks kes sedda imme-abbi näggi, pallus enesele ka sedda kallist rohhto müa, mis ni rutto aitab. Tohter küsis 25 kop. topsi cest, ja filmapilk ollid tohtre mollemad tassud topsidest tühjäd, agga teine tass pea rahha täis.

Muidogi kaddusid nüüd mollemad kelmid teine teise järrele ärra, ja naersid kui nad jälle kofko said, sure suga selle rummala rahwa üle, ning ellasid ka röömsaste omma pettetud rahha cest.

Se olli kallis leiwapallope, mis need waesed innimesesed osisid. Ni kassinaste ei sanud 25 kop. cest keige suremal nälja aial ka mitte. Agga se rahha kahjo ep olnud mitte weel keige hullum. Wega möda kuuwõid need leiwakulikesesed kiwikoowaks. Kui nüüd ühhel waesel pettetud innimesesel wahhest aasta pärrast hamba-wallo juhtus ollema, ja temma omma ostetud rohho-kulikesse pruukima hakkas, ford, kaks ehk kolm haige hambaga kowwaste hammustas: arwako

siis iggamees, kes hambawallo tunneb, fuida-
sel waesel omma ennese 25 kop. cest tulli filmast
wälja kuffus.

Õn ja õnnetus.

Õn ja õnnetus, ehk: rist ja rõõm, ehk:
kurbdus ja rõnnustus on Jummalast nenda
seätud, et nemmad inimesses hinge õnnistusse
pärast nisamma kui päwa paiste ja wihma-
saddo põllo kaswamisse pärrast, teine teise jär-
rel käiwad. Kus on üks õnnelik mees, kelle
akna tagga mitte õnnetus ei warritse? ehk,
kus on üks ni õnneto, et temmal ka wahhest
seffa õnne ep olleks? — Sepärrast olled sa
ristiinnime ja usjud Jummalala fanna, siis wõtta
õnne ja õnnetust, wihma saddo ja päwa paistet,
igga üht ommal aial rõmoga wasto: nenda
on sedda taewasse Issa waimolikko ja ihholikko
maiapiddamisse jures tarwis. Peäle sedda
ollen minna ühhes wägga fallis ramatus lug-
genud: „Agga meie teame, et neile keif
heaks tulleb, kes Jummalat armasta-
wad.“ Siiski, ni immelikult on kül arwa
õn ja õnnetus teine leise järrel tulnud, kui se
wiimses Türgi sõas musta merre peäl kahhe
laewamadrusse ello sees sündis. Ühhes lahhin-
gis, kui sõdda õige tulline ja werrine olli,
püssti ja suretükki kuld ullusid, mastid ja lauad
praggisesid, tullepommid lendasid, laewad siin
ja seät põllema hakkasid ja ei woinud enam

kustunud sada: seal olli hädda räkimatta suur!
 Se woib ka hirmus olla, kui innimesesl muud
 nou ennam ei olle, kui laewaga ärrapõllea,
 ehk merresse hüppata ja ärra uppuda! Agga
 meie kahhe Wenne madrusesl ep olnud kummagit
 tarwis. Nende laewa peäl olli tulli püssi-rohho
 kambri läinud, ja ühhe hirmsa paukoga olli
 määrato suur laew feigega mis seal peäl olli,
 tule käes, kust tükkid ja tombid weel merde
 kuffusid. — Mollamad madrusesl läksid, nago
 lingokiwid, ka liggi taewa alla, ning kuffusid
 wimaks Türgi laewade wahhele merresse, ja ni
 terwelt, et mitte weike sõrm nikkatand ei ol-
 nud, ning

se olli suur õn.

Agga sedda rõmo ep olnud kuigi kauaks; sest
 Türgi sõamehhed tullid nüüd kui kaarnad nende
 peäle, tombasid neid kui määrjad rottid wee seest
 wälja, ja ei küsfind mitte, kas nad enne tullis-
 kud lounat sõnud ollid woi ei olnud, waid
 neid pandi warsi ahhelasse pimmedasse laewa
 kambri, anti weel paar mutso püssi laega peäle
 ja jäeti sinna, ning

se olli suur õnnetus.

Senni kaua agga läks sõa-kärra ifka eddasi;
 kulid ullusid, mastid ja lauad praggisesid, tulle-
 londid lendasid, innimesesl küssendasid ja röki-
 sid, ning korraga praoh! raggaraggaragga!
 kargas Türgi laew, kus peäl meie kaks wangi
 raudas ollid, tuhhandiks tükkiks purruks lödud,
 ka tule kätte. Mollamad madrusesl pidid teist
 forda liggi minnema, kuffusid jälle Wenne

laewade wahhele merde ning said teist forda
wäija tombatud, ollid alles ellus, ning

se olli suur õn.

Agga omma priust Türgi wangist ollid nem-
mad füiski wägga kalli hinnaga ostnud: sest
mollematte jallad öllid laewa huffaminnemisses
rauda jänud, ja nemmad jalgest ilma, ning

se olli jälle suur õnnetus.

Mollematte jallad ep olnud nüüd pitkemad kui
pölwist sadik. Nega möda parrandadi need
hawad rohtodega ärra, mollemad ellasid nenda
weel monni aasta, öppisid Issandat omma
Summalat tundma, häddas Temma sisse us-
kuma, Temma peäle lootma ja Temmaga teik
kannatama, surrid pärrast kui tössifed ristiinni-
messed, ning

se olli keige surem õn.

Sedda luggu on üks mees kõnnelenud, kes
neid madrusfid omna filmaga on näinud, ja
nende omma suust sedda kuulnud ning pärrast
nende surma kirja pannud.

Jakob Tru.

Jakob Tru, ühhe waese tallopoia poeg
Kura, maalt, woib mitme nore innimessele ello
eesmärgiks olla, kuidas innime, kes Summala
peäle lodab, ning Temma abbiga head tagga
nouab, wimaks, — kui ka mitme äppardusse
järrel — ommeti sedda kätte saab, mis temma
kui Summala kartlik innimenne püab ja iggatseb.

Jakob Tru sowis jubba lapsesf sadik feigest süddamest, et temmast üks ellaja arst peaks fama. (— Mitte kes sannadega lausumisse, solapuhhumisse ja possisemisega rahwast pettab, waid kes kui õppind arst lojusse haigust ja selle wastast rohto tunneb ning walmistada moistab, ja se läbbi omma liggimestele paljo head teha woib. —) Se olli temma iggatseminne ööd ja päwa.

Ta pididi sui karjas ja talwe külla kelis kääma senni kui ta 16 aastat wannaks sai, siis andis ta issa tedda ühhe nisugguse lojusse arsti kää alla, kus ta sedda ammetit ka pididi õppima, kes agga issegi suurt asja ei moistnud.

Siin õppis nüüd Jakob kaks aastat, sai siis üht wägga head tunnistusse kirja, ning moistis kül feik, mis temma meister ka moistis, se on mõnda rohto keta, plaastrit märida ja sedda teist pahha sannade ja tule wasto; agga sedda teist ja muud ühti — se ep olnud mitte paljo.

Ma tunnen ühte meest, se olleks jubba sellega rahhul olnud, olleks omma tunnistusse kirja ja meistri sanna peäle jikka peäle salwi keetnud ja plaastrid märinud, lojusfid tohherdand ja muitsutand, kirja tule ja sanna wasto arwitand, ja ommast melest möttelnud: „minna ollen isse se pärris.“

Jakob Tru agga ep olnud mitte nenda. Temma näggi warsi ärra, et ta selle tarkussega lojusse tohtre nimme mitte õigussega ei kanna, ja läks sepärrast teise arsti jure jälle aastaks

otsa koli, sai pärrast sedda aega teist kord head tunnistusse kirja, ja olli teist kord — nisamma tark kui enne, sest et ka segi meister mitte targem ei olnud kui esimesenne.

Ma tunnen ühte meest, se olleks nüüd koio läinud, feigega rahhul olnud, ja ennast nendega trööstinud kenneft ka middagi ey olle sanud, waid on foggoui tühjaks paljaks jänud.

Pea näitas luggu waese Jakobiga nenda ollewad. Tulesalwi ja plaastriga ei woinud ta mitte paljo tenida, ja mis ta tenis, sedda pistis isja omma kufrusse. Uega möda olli Jakob Tru jälle waene päilinne, ja tenis omma peatoidust kätte töga; polnud söbro, polnud nouandjaid, ning süiski kihheles temmal lojusse arst süddames ja ta mötles ööd ja päwa se peäle, kuidas ta seks pididi sama. Wimaks läks ta kaupmehhe teenriks, sai hea leiwawannema, hea palga ning tenis sedda perremest kolm aastat, ja ellas kui laps maias, ning se olli, tönno Summalale, wägga hea.

Minna tunnen ühte meest, se olleks hea põlwe peäl halbiks ja löbiks läinud, sanna kuulmattaks ja tännamattaks jänud, ärraetud sanud, ja temma tenitud koppikuid ollefsid pärrast kõrtsimees ja kaardimees pärrinud.

Ugga Jakob Tru moistis omma korjatud rahha nattukeft parrema asja peäle kullutada. Kui kolm aastat täis ja temma kolme aastane pall käes olli, läks ta ühhe ausa foolmeistri jure, kus monda woõrast keelt ka wois öppida, mis ta ennesel eddespidi arwas tarwis minne-

wad, ja pallus ennast teiste kolilaste seffa wasto wotta, ning ei pannud mitte häbbiks, lastega ühhe pengi peäl istudes ja õppidis. Siin õppis temma nüüd ni paljo kui inimenne 9 fuga õppida woib. Agga nüüd olli ka rahha jälle otsas, ning enne kui se peäl mötles, kuida eddasi õppida, piddi ta se peäl mötlema, kuida rahha tenida.

Lilleda ja warblaste Summal, — mötles temma, — se kaarnade toitja, — egga temma mindgi, omma lodud ja lunnastud loma mahha ei jätta. Selle mõttega läks ta teist korda ühhe hea herra kammerteenriks, kus ta tru ja ussin olli ja mõnne hea koppiko tenis, nenda et ta sel aial, kui Prantsusse sõa kerra wälja tulli, omma kasso koddo, jubba üht weikest wilja kaupä piddas, mis temmale kaunis head kasso tõi. Nüüd olli tal se nou, omma korjatud rahhaga Saksa-male miina ja seäl, kus keif tarkus koddo on, lojusse tohtre ammit õppida. Agga säh! just sell aial, mil Jakob ennast teele walmistas, tulli nekrudi wõtminne, kästi mehheke weel enne liisko wotta, ja kui peäseb, siis miina. Liso-pääw tulli kätte, nored mehhed ollid kous, Jakob ka nende seas. Monned nutsid, teised naersid, jälle teised lakkusid jändasid kõrtsis; Jakob agga mötles ommas süddames: „Mis Summal teeb on hästi tehtud;“ lähhän ehk jään, siis lähhäh ehk jääb mo taewane Jõsa minnoga: „mis ma kohkun ja wärrisen?“ Kohtofaks tulli, mehhed wötsid liisko: — Jakob finni ja nummer 1^{ne} mees. Oh sedda õnnetust! —

Minna tunnen ühte, kes nüüd olleks nenda möttelnud: „Mailm on lai, te on lahti ja süggisfesesed ööd pimmedad, mõnni hea rahhakoopik on mul ka taskus: mis minna enam otan? Murretsogo nemmad kust nad minno assemele teise sawad, minna katsun ilma passita siina minna, kuhho ma esmalt passiga piddin minnema.

Agga Jakob ihsosoonde sees ei tufsu mitte kelmi werri, waid temma olli, kuidas ta wäärnimme tunnistas, üks tru ja ustaw innimenne, kel mitte wahti tarwis ei olnud. Mehhed widi liina, Jakob priske ja terve, muud kui lopp! jubba Jakob lähhäb. Oh sedda kahjo! Nüüd ei jänud temmal enam teist nou, kui ommast waewaga forjatud warrandussest, misga ta tohtre ammetit püdis öppida, 300 hõbbe rubla ärraanda, ja ennast lahti osta. No agga mis seält enam paljo järrele jäi? Sää ni paljo kui jäi, agga Jakob olli ommeti pri, ja se olli ka middagi wäärt. Saksama teekäit jäi nüüd eestotsa jälle seisma. Uastat faks, liggi pool kolmat püdis ta nüüd jälle rahha forjata, kül kauplemisse ja mu tenistusse läbbi, ja Summal andis õnne, Jakob tenis omma wäljaantud rahha jälle taggasi; agga nüüd olli temma ka jubba 27 aastat wanna.

Minna tunnen ühte meest, kes olleks ütelnud: „Wõtko tühhi tohtred ja tohtre ammetit; polle m'ust enne sedda sanud, siis jägo ta nüüd ka tühja. Mehhe ea sees ei akka minna enam lastega kolis käima; katsun kuidas läbbi saan.“

Jakob agga mitte nenda. Temma wöttis omma rahha koppikud ühhel päwal kokko ja mötles: „Ueg on ammo käes, kui ma mitte ussin ei olle, siis on wiimne pinife peus ja minnuft ei sa middagi ennam.“ Selle möttega wöttis Jakob passi wälja, reisikeppi kätte, ja hakkas Saksa-ma pole kändima, ja kui ülle Ma:raia olli ning esimest Saksa, ma linna näggi, öhkas temma, tänno Summalale! küllab Summal isse aitab.

Armas Jakob, Summal aitab igga üht, kes Temma peäle lodab ja ennast aidata lasseb.

Siin sai nüüd Jakob ühhes linnas, kus lojusse arstide kool olli, wasto wöetud ja õppetud. Agga kuidas ta mehhike nüüd õppis; öhto hilja ja hommiko warra olli temma kärm ja ussin; mitte nenda kui omma endiste meistride jures, posfisema ja fossisema, tule-salwi ja plaastrid märima, kurja sanna ja tule wasto aitama; waid arsti-ammetit ja kunsti põhjani tundma ja üht haiget lojust jubba peält ärranäggema mis tal weaks on. Keit need kaks aastat, mis Jakob siin õppis, ei nähtud tedda mitte paljo maial, kui tö:pääw töös ja pühha:pääw pühhas koias. Temma õppetajad ja liggiõppiad armastasid ja anustasid tedda temma ussinuße ja truusse pärrast, ja kui ta päwal jälle middagi olli jure õppinud, siis olli ta öhto rõõmsam, kui se, kes suurt kinkitust olli sanud, ehk keige illusamat pilli kuulnud.

Wimaks, kui kaks aastat täis ollid, anti Jakobile kolmat forda üht head tunnis-

tusse kirja, et omma ammetit selgeste olli öp-
pinud; agga se olli parrem kui faks esimest.
Ta jäi nüüd weel pool aastat Saksa = male,
käis mitmed paigad läbbi, ning sai targa ja
auwäärt arstidega tutwaks, mis läbbi ta ifka
ennam ja ennam jure öppis. Kui se aeg ka
mödas ja Jakob Tru jubba 30 aastat wanna
olli, tulli ta jälle kui wälja öppind lojusse arst
Kura = male taggasi, sai sure koli peäl katsutud
(kus ta igga mehhe immekspannemisfeks paljo
ennam moistis, kui temma käest nouti), ja am-
meti peäle pandud, kus ta keifist auustud ja
armastud, weel praego on, ehk temma ello-
päwad kül jubba 70^{ne} aasta liggi joudwad.

Ma tunnen nüüd wiis, kes ütlewad: „No
kui ni paljo waewa ja karnatust tarwis on,
enne kui mees auwäärt, targaks ja tubliks meh-
heks saab, siis ep olle se suur imme, et min-
nust middagi ei tahtnud sada.“

Hea söbber, kui sa tühjaks paljaks ei tahha
jäda, wötta Summal appi, ja katsu weel.
Kui sinna Temma nimmel ning abbiga peäle
hakkad, isse tru ja ustaw olled: mis seäl ees
on, et ta ei lähhä?

Ukse wäe = üllem ja habbeme- aiaja.

Innimenne ei pea Summalat omma Is-
sandat mitte kiusama, agga teist innimest, om-
ma liggimest ka mitte. Et seäl jures mitto
ford se kiusaja isseennese ninna põlletab, woime

sest öppida, mis allamal fuleme. Sõa: aego
tulli ühhes weikeses liinas üks noortjärgi suur
kirral — temma sõbrad nimmetasid tedda ka
nalja kombel kirral Lööp — sure trahteri peäle,
ja käsks trahteri issandat ühhe habbeme: aiaja
järrele sata. Körtsi woi trahteri issand tundis
jubba mis mehhed need wae: üllemad on, ei
lausund sanna wasto, waid kummardas ennast
Mani ja satis järrele. Ni pea kui habbeme:
meister tuli, ütles kirral torreda heälega temma
wasto: „Teie peate mo habbet ärraaiama, agga
waatke wägga ette, ma kardan köttistamist ning
ei seisa habbet aiades mitte paigal. Kui teie
mind mitte ei werrista, siis maksan ma Teile
4 hõbbe rubla; agga ni pea kui werri tagga
on, pistan ma Teid möögaga läbbi. Teie ep
olle mitte essimenne, kes nenda surma on sanud.“
Sedda ütteldes panni üllem omma wessitercawa
mööga laua peäle, teggi kurja näo ja kerutas
tutsparrid ninna al. Kui meister sedda näggi,
katsus ta, et ta uksest wälja sai, ja satis selli
ennese assemele. Sell kulis üllema suust sedda:
samma mis meister, kargas nisamma pakko kui
meister, ja satis öppipoisi. Öppipois fuleb
üllema ähwardust, näeb 4 hõbbe rubla ja paljast
mööka laua peäl, mötleb: „Ma katsun ommeti
ford. Lähhäb ta õnneks, siis saan 4 hõbbe
rubla ja nendega ostan ue kirriko fue. Lähheb
ta õnnetusseks, siis ma tean ka mis ma teen. —
Herra, olge nenda head, istuge mahha!“ Herra
istub mahha, pois hakkab habbet aiama. Käed
puuskas, näggo tösfine ja waggusi, istub herra

toli peäl, ja ei tea mitte, et surm ülle ölla wahhib. Pois ka sedda teist ja muud ühti, kâbib habbeinenoaga loua alt ja peält, ebdasi ja taggasi, nago ep olleks 4 rublast ja paljast moögast kegi râkinud. Saab olnud, ennâ immet! habbe maas ja mitte werre piiska wäljas; agga pois mõtles siiski, kui ta walmis olli: "no tänno Summalale!"

Herra toufis ülles, watas peeglist: näggo puhhas ja terve; andis rahha poisi kätte ja ütles: "Agga ütle ommeti poisikenne, kust sinule se julgus tulli, et sinna julgesid minno habbet aiada, pärrast sedda kui meister ja sell ärra ollid jooksnud? Sest kui sa mind olleksid werriстанud, siis olleksin minna sind moögaga läbbi pistnud."

Pois tännas rahha eest, naeratas ning ütles: "Herra annab hopis ennam kui töö wäärt on; meie same muido ifka wiis koppikud. Siiski, et keik hästi on läinud, selle eest woib herra nisamma Summalat tännada, kui minna: sest ni pea kui Teie ennast ollekside ligutanud ja minno nugga ihho sisse läinud, siis ep olleks minna mitte ni kawa ootnud, kui Teie mind hukkama tullete, waid ma olleksin filmapilk Teie kõrri enne mahha leifanud ja isse ärrajooksnud."

— Kui uhke herra sedda kulis, ja mõtles, mis saggune õnnetus temmal karwa peält olleks woinud juhtuda, kohkus ta hirmo pärrast ärra, andis poisile weel wiendama rubla peäle'kauba, ja ep olle pärrast ial habbemeataja wasto ennam üttelnud: "Ma pistan sind moögaga läbbi,

fui ja mind werristad." No se olli hea, et herra sedda nou wöttis: olgo nalli nalja aial ja tössi töe aial, ja se olleks ka wägga kido-wäärt, kui mo luggejad nou wöttaks, terrawa raudriista, tulle ja weega mitte ialgi rummalat nalja heita, kust suur kahjo woib sündida. Wanna sanna ütleb: "Hoiä isse, Summal hoiab ka." — Uus sanna ütleb: "Summal hoiab ikka, ärra olle isse meletö."

Ahnitseminne ja pillaminne.

Ep olle wisst mitte paljo sannumetoja luggejatte seas, kes mitte ei teaksid, mis ahnitseminne ja pillaminne, warra-foggominne ja warra-raiskaminne on. Wahhest on mitto isse nende seas, kes kui rottid kofko weddawad, ja mitto jälle, kes sedda, mis teised enne kofko koggonud, kui tulispass, laiäli pillawad. Olgo luggu kuida on, siiski tahhan sanna kaks selle asja polest ka künneleda ja pärrast ühhe jutto weel peale kauba rävida. Pange tähhele:

1. Ahne aiab rahha ja toarra ilma asjata kofko; pillaja lobib sedda ilma asjata laiäli: mollemad ei ja isse middagi.

2. Ahne ei raatsi ommast warrandussest middagi wötta; pillaja wöttab igga kord kui tal mitte tarwis ei olle.

3. Ahne peab warrandust ja rikkust ommaks Summalaks, sedda ta waewaga armastab, püab ja tenib; pillaja peab omma lihha him-

musid Jummalaks, fedda ta warra-pillamisfe ja prassimisfega tenib ja waigistada püab: agga mollemad on furja ebbajummalatte teenrid.

4. Ahne woiks paljo head tehha, paljo murret fergitada, paljo filmawet fuitwatada, agga temma ei tahha; pillaja tahhaks fedda pärrast kül feif tehha, agga temma ei woi mitte ennam.

5. Ahne foggob omma ahnitsemisfe läbbi ennesele paljo waenlasi; pillaja omma pillamisfe läbbi paljo söbro, agga nisuggusid, kes pahhemad on fui waenlased.

6. Ahne õhlab igga pä, et temma foggodes mitte rutteminne eddasi ei sa; pillaja kahhetseb jälle igga pä, et temma liaks kaugele on läinud, ja ei woi ommeti järrele jätta.

7. Ahne lõppeb otsa murre pärrast; pillaja omma ülleanneto ello pärrast. Teine kardab: pärrast mo warrandus kaub! teine kahhetseb: oh miiks ma ärrapillasin!

8. Ahnus on keige furjusfe juur; agga pillaminne üks pu täis wägga fibbedaid marjo.

9. Pillaja noor mees on ennamiste ifka ahnitseja wanna mees. Sest kel ninna põllend, se moistab üttelda: tulli on palla! Kes ello aia isfe laggastanud, moistab wannadusfes maenitseda: lapsed, hoidke kofko, rahha koppif lähhäb tarwis! —

10. Wägga tihti on fedda nähha, et ühhe ahne foggoga järrele pillaja pärria tulleb, ning se murre, waewa ja mitto kord fa üllekohtoga foggotud warra naerjattest järrel-tullejattest ärra:

pillatud ja laggastud saab. No neh, etš ta olle ikka nenda : kuida sadud, nenda antud.

Mis nüüd üks ristiinnimenne sest ka arwab ? Minna ussun temma arwab nenda : „Ollen minna kehwa ja waene, siis ollen minna omma Issanda waene. Kes linnud toidab, lilled kat- tab, toidab, kattab mind ka.

Ollen minna rikkas, siis andko Jummal ka moistust ja tarkust ja allandlikko süddant, sellega Temma tahtmise järrele, (se on : Temma auuts ja liggimesse heaks maia piddada.) Agga ta on ikka raske. Etš tea sedda luggu kamelist ja nõälafilmašt ?

Keige parrem on : Minna ep olle middagi mailma tonud, ei wi ka siit middagi ärra : allasti ollen ma emma ihhust tulnud, allasti poen jälle mulla alla. On mul kõhhotäide ja ihhokatte, siis ollen minna rahhul.“ Ring meie keik ütleme takka järrele : „Kallis ristiwend, se on tõeste tõssi ! Peaksid keik sedda mõistma !“

Agga ma piddin jo weel ühhe jutto peäle kauba räkima, ning elleksin pea ärraunnustanud. Kuulge siis ka sedda. Kütke mis kidoäärt, laitke mis laidowäärt ; agga tehke is se mis kidoäärt, se on keige parrem. Agga se luggu olli nenda :

Uhhes waldas ja küllas — mis ma kül nimmetada woiksin, agga olgo peäle, — ellasid kaks pea ühhe ealisk perremeesst, Mats ja Tõnno teine teise kõrwas, Mats ihnus, Tõnno pillaja. Pillaja Tõnno issa õnnis olli üks hoidlik inni- menne olnud, kes omma rahha pärrast ial topi

õllut egga napfi wina ei wötnud ; agga kui teised andsid, siis leiti wannakest ka monni kord kõrtsi pengi alt ja krawist maggamast ; no agga mis me' nüüd sedda nenda arrotame. Ihnusse Matsi isä, wa kaddund loom, olli jälle lagastaja lapsesf sadif kurni surma tunnini ; kus ta koppiko sai, seäl ta temma raiskas ; mis ta isse ei joudnud raiskada sedda ta andis teistele. Siiski, põllud heina maad ollid head, rent ka parras, maia ei peäsnud mitte weel koggoni ärralaggunema ; peäleki sai poeg Mats ka jubba luggend mehheks, ja hoidis kofko kus ta ial wois. Wimaks surrid mollemad isäad teine teise järrele, ja poiad said perremehheks. Agga wata immet, nüüd olli tuul jälle teisest küljest : Pillaja isä poeg Mats olli ihnus, ja ihnusse isä poeg Tönno olli pillaja. No kuidä nenda ? Mis minna tean, kuidä se olli, agga se olli. Wist olli Mats omma pillaja isä jures ihnuust ja Tönno omma ihnusse isä jures pillamist õppinud. No mis sest siis wimaks sai ? Wimaks sai sest sedda, et Tönno omma pillamisä ja laggastamisä läbbi waeseks jäi, maia peält lahti sai ja pärrast kui waene pops, Matsi saunas ellas. Agga nüüd tulleb alles se perdif luggu. Tönno warrandus kahhanes, agga laste hull kaswis, ja wimaks kui oksjon tehti, olli Tönnul ennesä ja naesega kofko igga sõrme jauks üks hing toita, ja se on kofko nisamma paljo, kui isä, emma ja kahheksa last, agga subhu pista mitte raso. — Di wennifenne, nüüd olli hädda suur ! üks kord tulli kallis

joulo laupäwa öhto kätte, kus iggas sauna nurkas ka künal laua peäl põlleb, worsti ots ahjo rinna peäl wissiseb ja lapsed heinde sees hupperpalli aiawad: agga Tönno saunas suitsis pero tungal, lapsed nutsid tühja kõhto; põlnud worsti egga lihha, saia egga iggapäist leiba, muud kui kibbe nälg keikil käes. Tönno olli enne pühhi kül rikkast Matsi ka pallunud, et temma wäetima laste pärrast tale nattufest peaks laenama; agga Mats karjus waste: „Niad on wägga nappid, keik asfi kassin, ei woi se kord middagi parrata!“ No mis nüüd heaks nouks? Et Tönno südda siiski weel ristinnimesse südda ei olnud, sedda näme sest, mis ta nüüd teggi. Kui lapsed wägga nutsid, ja süa peäle aiasid, tulli Tönnul üks nou, mis kül usklikko innimeshel mitte ei olleks tulnud, agga Tönnul ta tulli. Temma kutsus naese kambri ja ütles: „Kas tead, Kaddri, mul tulli praego üks hea nou mele, kuidas meie keik kümme tänna öhto wanna ihnusse Matsi käest worsti ja lihha süa ja öllut jua same, ja keik ilma hinnata?“ — „Mats ei anna teisele kiwwi pea pekka,“ wastas Kaddri, „kuidas peaks temma kümme innimessele üsna muido süa ja jua andma? Ei ma sedda ussu.“ „No ütles mo sanna kätte,“ ütles jälle Tönno; „agga kule mis nou mul on: Minne nüüd jälle tuppä ja olle kurtw nago enne, ja lass' lapsed nutta peäle, kül nad nüüd warfi süa sawad. Nattufesse aia pärrast hakkä minna filmakirjaks sinnoga taplema ja sind söimama ning sinno süüks aiama, et meie nenda waesed

ja nälgas olleme; siis ma lähhan aeg aialt
 ikka kurjeks ja wimaks lähme nenda tüllisse, et
 minna wemlaga find ja lapsi toast wälja aian.
 Lapsed arwawad tõssi tagga ollewad, ja jookse-
 wad hirmo pärrast perre toa jure, sinna minne
 wimaks rinna-lapsega järrele, ja, kui sa woid,
 nutta ka, söima mind ja pallu abbi; keige wi-
 maks tullen minna ka malgaga järrele, ja ussu
 mo sanna, teie söte wist jubba toa Matsi laua
 äres, kui minna tullen. Oh ho! Tõnno ei
 olle weel rummal mees!" Nenda räkis Tõnno.

Kuida ööldud nenda tehtud. Kaddri olli
 muido tasfane ja wisakas innimenne, ning ei
 kiitnud mitte paljo Tõnno narri temposid; agga
 olgo se nüüd temma omma ehk laste tühhi köht
 olnud, ehk mollemad kokko, mis tedda sundis:
 — se kord wöttis ta Tõnno sanna rõmoga kuulda
 ning tahtis temma nou järrele teha. Wata
 kuidas hädda ka tõssise innimesse halbiks teeb! —
 Mattufesse aia pärrast hakkas jubba Tõnno ur-
 risema: "Tühhi wöttko lapse karja, neid ei jowa
 üksigi innimenne ärratäita; söwad muido nago
 kaarnad toas, ei te middagi head; surm ei tahha
 neid ka mitte, et ommeti monnestki lahti saaks."

"Mis sa urrised ja patto rägid — wastas
 Kaddri — Summal anna lastele terwist, olleks
 neil parrem isäa ollewad, siis olleks keik asfi
 hästi."

"Pea su!" kähritas Tõnno ni waljaste, et
 tahm laest mahha langes, "sinna ja sinno
 lapsed, mis te' ka tete ehk tenite siin toas tag-

gumisse peäl andudes? sõte sedda mis minna künne sõrme peäl forjan. Minna waewan ennast furnuks, teie pannete nahka!

„Kover tehko sinno kele peäle, pea isse su,“ wastas jälle Kaddri; „kui warra pillasid, ollid usfinam kui teised keik, nüüd et leiba pead tenima, ei wea sa willast lõnga katti. Summala ristike minno ja laste jures; agga sa isse olled se pärris wennits; usfin sõma, laist teggema. Kelle süüd se on, et meie waesed olleme? so omma maida süüd!“

Kes nüüd sedda nalja olleks peält watanud, se olleks näinud, kuida Tõnno nago püssi rohhi põllema kargas, selle ja teise nimmel täie suga wandudes, uksest wälja läks, ouest malka toi ja sellega nago poolhullo, naese ja karjuja laste kallale tippus, ning neid purruks ja jahhuks pinikeseks peksta ähwardas. Lapsed ja naene küssendasid nago kannad kulli kä. Kes ette juhtus, sedda hul Tõnno wemlaga andis; agga et ta melega möda loi, siis ei läinud hoop ial kellegi pihta, ehk ta kül laste hirmutusseks ni waljuste löi, et uksede ja istmette küljest tükkid mahha kukkusid. Kes uksest wälja peäsis, se punnuma panni, ikka perre toa pole. „Oh Summal, Summal, — küssendasid waesed lapsed, kes wannematte kelmust mitte ei teadnud — armas toa taat ja eit, hallastage meie waeste peäle, ja pette meid eest ärra, meie issa on hulluks läinud, ja tahhab meid keik ärratappa! Emma ja Reino Lisot jäid ta kätte, meie saime jooksuma.“

„Tõh oh! lapsed, mis te tühja kistsate, egga teie isä tanna kallil laupäwa õhtul om-
meti noffastand ei olle?“

„Kust ta sedda sai,“ wastas wannem laps,
„meil on tulline nälg kää, ja mitte leiwa
raso maias; agga isä on wist Peast jamsiks
läinud, woi mis tal wigga on.“

„No olge wait, lapsed,“ ütles toa taat, „egga
isä sia teie järrele ennam ei tulle. Kule,
wa' Rina, — hüdis ta omma teistpoolt — aiad
on kül nappid ja keif asfi kassin, agga ehk
taewa Taat önnistab se eest meie põldo tulles
aasta jälle parrem: wi õige need waesed lapsed
kambri ja anna neile ka kallil õhtul, mis sul
kätte putub; kui peakski Tõnno järrele tulles,
siis on lapsed ta siima alt ärra. Minge nüüd,
lapsed, meie eidega kambri, ja katske ka meie
joulo worsti.“ — Kelle kõht tühhi on, se ei
lasse ennast mitte kaua palluda: lapsed läksid
nago kannad perrenaese järrele kambri ja hak-
kasid söma. Häddaste ollid lapsed laua äres,
jubba emma tulli takkajärrele, teine laps teise
kää peäl, juuksed sassis, rided lohvakülle, ja
pallus jubba emalt: „Armas toa perremees ja
perrenaene, peäskte mind! Tõnno tahhab mind
ja lapsi ärratappa. Ta on näljaga nago melest
ärra, ei tea mis ta teeb ehk rägib. Kui ta
järrele tulles, ärge mitte üttele, et minna
siin ollen!“ —

„No tulle Jummal appi,“ õhkas perremees,
„mis sel Tõnnul siis tanna peas on! Ei se
polle ennam õige asfi.“

„Tebda Jummal moistäb,“ vastas Kaddri; „läksime endise ello pärrast nattufe san-nablema, seäl sai temma ni wägga wihhaseks, et ta mind lastega olleks mahha lönud.“

Kaddri räkis alles, kui jubba Tönno ähwar-dades ja firrudes takka järrele tulli. Kaddri fargas kambri, Mats läks ukse peäle Tönnule wasto.

Sure malgaga astus Tönno uksest sisse ning temma essimenne küsimenne olli warsti: „Kas mo naene ja lapsed siin on? Ma tahhan nende kaiakattele näidata! Nemmaid kurjad hinged pannewad keif nahka, et minna pean nago karmo käppa immema, ja siis weel söimata peäle! Dot' oot', wanna Kaddri, kül ma sinno nayka pargin! Tulle mulle weel warra-pillamist ette augutama!“ — „Tönnoke, wanna söbrake,“ melitas perremees, „mis sa nüüd kallil öhtul sellepärrast nenda ennast pahhandad; jätta jär-rele! Pahhandus tulleb kül ifka monni kord; agga peame ka järrele andma. Ma nurrisen omma wa' Ninaga ka wahhest; mötlen siiski jälle: mis sest ommeti saab, ja jättan nihamma. Maestel on wahhest sekka ka õigus. Unnusta keif pahhandust ärra, tulle istu laua äre, wotta seddagi sola, leiba, mis Jummal on ann'd, ja katsu ka meie joulo-jalga, ning aiame muist as-just jutto. Sägo tänna öhta keif pahhandus järrele. Eks olle tössi, wanna küllamees? Tulle, istu mahha, ja rüpa siit kanno pohjast meie tari ka. Ta polle kül suur assti; no mis sa teed ä, eks ta olle üks ummala wessi ka. Ärra karda, egga se pähhä ei hakka.“

Euggeja woib kül isfegi arwata, et Tönno wihha worsti, lihha, saialeitwa ja öllefanno peäle wadates, jubba heaste allanema hakkaks. Ta nurrisis kül ikka weel ja ähwardas; panni siiski malga wimaks ufse körwa ja läks perre mehhega laua äre. Wanna toa eit jälle rutto mall ufse körwast ja ahjo. "Tänna on kallis öhta, kas tänna peab keppiga käidama? Egga sauna Tönno ommeti monni kubjas ehk filter ei olle? ja needki pistko ommad keppid tänna öhta kassi sabba alla." Se olli eide satna.

Tönno söi ja urrises, perremees melitas ja leppitas ning aega möda lahkus Tönno wihha foggoni ärra. Jah, mis seäl innimesel wigga lahkeks sada, kui ta wihhane ei ollegi.

Wanna ihnus Mats olli kül näljase Tönno laua äre winud, agga siiski melega siina pole külgi, kus iggapäine leib ja worstid ollid; saialeib ja sea kiuts ollid teine pool külges. Mis Tönnul heaks nouks? Häbbi on wöttes, hädda jättes. Ugga Tönno ei olle rummal: ta sööb, sööb, ning ütleb wimaks jutto sees, nago foggematta: "Töeste, wanna perremees, olleksid ja mind mitte keelnud, ma olleksin omma wanna Kaddri kaela nago selle lihha waagna ümber kánanud, (— ja nende sannadega pöris Tönno ka wirti sea kiutso ennese pole, —) ja temma pea olleksin ma paljaks teinud, nenda paljaks nago selle saia pulli, (— ja nende sannadega firrutas Tönno kät pulli järrele ning tombas teine poolt laua ärest ennese pole —).

Küüd olli jälle keif ta käes, mis ta tahtis, ning söi saialeiba ja lihha.

„Kärwa sinno katwalust!“ mõtles Mats.
 „No kes sedda olleks moistnud arwata, et ta nenda teeb?“

Tönno söi toas, naesed lapsed kambriis, kunni keifide kõhhud täis said. Tönno jõi kannust semet faks weel peäle, andis aitüma Summalale ning ütles: „Olge tuhhandiks terve, hea perremees ja perrenaene! No südda on ni tännolik ja rõmus, et kui mo wa' Kaddri siin olleks, ma palluksin keif andeks ja leppiks ärra.“

„No same nähha, egga ta kaugel ei olle,“ ütles perrenaene ja läks Kaddri kutsma. Kaddri astus kambriist tuppa, mees panni imemeks, et naene ka seäl olli, andis temmale kät, muisso ka peäle, ja lepsid illusaste teine teisega ärra. Pärrast tullid lapsed ka wälja, keifil kõhhud täis, noffad pühhitud ja süddamed rõmsad. Summalaga jättes piistis perrenaene — kes mitte ni sitke ei olnud kui Mats — Kaddrile weel pulli ning pari worsti põlle alla, hoomseks hommikuks, ja sauna rahwas läksid koio.

„Sinna olled ifka üks wanna ellesabba,“ nurrises Mats Rinaga. „Kümme innimessega söwad siin, sinna annad weel tükkid kasa! Kui minna mitte kolko ei hoiaks, olleksime ni samma tühja nahhaga nago Tönno.“

Perrenaene olli wait ning mõtles: „Ma wiin hommiko ka weel kintso lihha ja taldre-koga woid lastele, se eest, et wannemad nenda

illufaste ärraleppisid." Sedda ta teggi ka; agga mitte enne, kui Mats firriko läks.

Kui nüüd Tönno laste ja naesega jälle saunas olli, ja lapsed jubba maggama jäid, ütles ta omma naese wasto: "No Kaddri, kas mo sanna on nüüd walle? Eks meie ja laste kõhhud polle täis? Ma ütlesin sulle, agga sinna ei tahtnud uskuda."

"Sinno sanna on küll tõssi, armas Tönno;" wastas naene, "agga minno melest ei olnud meie temp mitte üsna õige: meie olleme need kõhhotäied nago warrastanud."

"No tagga parremaks!" immetelles Tönno. "Sedda olled sinna wissist uetoa Rõda käest õppinud, kel ifka piibli-ramat ninna ees on, ja igga neljapääw, laupääw ja pühapääw palwe-maiasse jookseb? Ürra sinna sedda tempo hakka teggema."

"Minna ei olle küll firjatundja," wastas naene; "agga mis Rõõt teeb, sedda ei woi minna ka mitte laita. Peälegi woime tedda temma wiljast tunda: sest kui fegi meie waeste peäle ei hallasta, siis hallastab temma hea innimenne ifka. Ta olleks tännagi jälle annud, kui ma olleksin küssima läinud; agga mo südda ei kannud, ma küssin wägga tihti."

Selle peale ei woinud Tönno middagi wastada, waid heitis sängi pitkali mahha, ja et Pea joulo jallast ka natuke raske olli, hakkas ta peagi norškama. Kaddri kustutas tulle ärra, heitis ristikesse Pea alla, panni ka Pea mahha ja ninus maggama.

No kas nüüd jut otsas on? Otsas jah.

Mis Tönno teggi, ei woi usklik innimenne mitte teha, ehk se temp kül mitmede melest wägga weider en: — agga keif ei olle jo mitte usklikud; Mats ja Tönno ka mitte, — ja mitto minno luggejattest ka mitte. — Sepärrast ollen ma ütelnud: Kiitke, mis widowäärt, laitse mis laidowäärt; agga tehke isse mis õige ja hea on, siis en keif hästi. Olgo seks korrafs kül.

Upteeki seddel.

Keiser Josef önnis Saksa-maal, kui ta alles ellas, olli üks tark ja helde süddamega wallitseja, ja sealt Ma rahwas teadwad temmast paljo head kõnneleda, agga meie Ma rahwas ei tea weel mitte, kuidas temma üks kord tohter olnud ja üht waest lesknaest terweks teinud. Ühhe waese lesknaest, kes haige sängis maas olli, ep olnud middagi ennam hinge tagga, kui többewallo temma ihhus ja findel ust ning lotus emma taewase Issa peäle temma hinges, ning se wiimne assti on Jummalal lastel ennam wäärt, kui keif mailma fuld ja hõbbe. Ühhel hommikul, kui ta wallo wägga suur olli, ütles haige omma Issa aastase poja wasto: "Laps, jookse õige rutto tohtre jure, ja pallu tedda wägga, et ta mind watama tulleks. Ehk ta annab mulle ommeti monda rohto, mis mo wägga kanget wallo wähhendab, muido ei jowa ma mitte ennam kannatada." Laps jooksis

esimesse tohtre jure, teise tohtre jure, agga legi ei tahtnud tulla; sest üks tohtre käit maksis Wini linnas, kus se luggu sündis, 1 hõbbe tader, mis lapsel mitte anda ei olnud, muud kui palwet ja silma pisaraid, mis kül taewas omma hinda makswad, agga mitte feige innimeste jures Ma peäl. Kui nüüd laps kolmandama tohtre jure minnemas olli, sõitis Keiser ühhes lahtises tõldas ulitse peäl temmast möda. Laps piddas tedda wissist ühheks rikkaks herraks, ehk ta kül ei teadnud, et ta Keiser isse olli, ja mõtles: ma katsun õnne. „Kus armolinne suur herra,“ pallus temma, „kinkige mulle üks tader, olge nenda helde!“ Keiser mõtles: Se pois on tark ja mõtleb, kui ma terve tader saan, siis on mul nisamma palju, kui ma sadda kord koppit hawalt kerjan. — „Kas kümnelifest woi kahhekümnelifest ka kül ei olle?“ küsis Keiser. „Ei olle,“ wastas pois, ja rätis nüüd luggu üles, mis peäle tal jedda tabert tarwis olli! Keiser andis nüüd poisile, mis ta pallus, ning laskis selgeste juhhatada, kus ulitšes ning maias temma haige emma piddi ellama, ja mis ta nimme piddi ollema. Mis pois teadis, mišpärrast woõras herra emmri nimme ja ello kohta järrele pärris, waid ütles julgeste: „Pitka ulitšes, lihhoiikko Sultsi jures, tapmissse oñni kõrwas, Anna Paum.“ Hea kül.

Sennikaua kui pois omma taadriga tohtre jure lippas, ja haige emma koddõ pallus, et Summal tedda mitte koggoni mahha ei jättaks, ulli Keiser Josef, omma tõllaga Sultsi ukse

ette, hoidis näo hästi mantli krae sees, et tedda kegi naljalt ei tunnud, kes mitte kohhe ta silma ei wahtinud, ja küsis „Anna Paumi“ järrele. Lihonikko rahwas arwasid woõrast tohtre olles wad ja juhhatasid haige jure. Kui Keiser uksest sisse astus, mõtles ka haige, et ta tohter on, kaebas temmale omma wallo ning ka, et ta ni waene on ja ennesele middagi fergitust ei jowa sada. „No ma tahhan sulle siis üht apteeki seddelit kirjotada,“ ütles Keiser — „ning haige näitas käega kus poia kirjutse noud laua peäl ollid. Keiser kirjotas seddeli walmis, ning juhhatas nüüd, kus apteeki haige sedda widdi saatma, kui pois koio tulleb, panni laua peäle ning läks omma teed. Häddaste olli Keiser ärrasõitnud, kui pärris tohter ka uksest sisse astus. Haige panni wägga immeks, kui ta kulis, et se tohter ka olli kutsutud ja pallus wasto: Urge pange pahhaks, aus tohtre herra, teine tohter on mulle jubba seddelit kirjotanud, ma otan agga omma peissi taggasi, kedda ma apteeki woin sata. Tohter wõttis seddeli laua peält ja tahtis wadata, kes seäl olli käinud ja mis rohto ta olli kirjotanud, nink kui ta seddeli lahti wõttis, olli siina peäle nenda kirjotud:

„Anna Paum peab selle seddeli wasto 25
 „fuldpenningid sama, mis Keiserlikko renterei
 „maiaft peab kätte antama, ni pea kui ta järrele
 „sada. Sedda käsib

Keiser Josef.“

„Üht nisuggust plaastrit ehk salwi ei olleks minna teile mitte woinud anda,“ ütles tohter;

„se on ennam kui pool minna, ja lugges nüüd haigele ette, mis seddeli peäl seisis. Waene Anna ei woinud immeksypannes muud middagi üttelda kui: „Issand, Sinno töotused on tõsised ja Sinno heldus suur! Nüüd ma tean, et se tõsi on: „Kes pallub, se saab.“ — Ni pea kui Anna järrele satis, makseti rahha wälja, ja nüüd olli tohtrid ennam kui tarwis. Monne näddali pärrast jubba olli Anna jälle wodeft wäljas ja terwe nago enne. Nenda ollid tohtrid haiget ja Keiser waest Anna par-randanud. Naene ellas weel pärrast mitto aastat kauemiine kui Keiser önnis isse ja on nüüd mollemad Summala ees. Mitto kes sedda loewad, mötlewad: „No se olli üks hea Keiser!“ Agga paljo önsam olleks, kui nad Gest, „kelt on mis ial on“ ka süddamest moistaksid üttelda: „No se on üks tru ning helde Summal!“

Weider abbiello lahutus.

Üks noor Saksa-ma mees, Reini jõe ärest, tahtis ferd ka mailma nähha sada ning läks reisi peäle. Ta käis mitto Maad läbbi, öppis mitme rahwa head ja pahhad kombed tundma, kuni ta wimaks Hispania-male paigale jäi. Siin leidis temma head ammetit, olli tubli mees, ellas kassanaste ja sai aega möda rikkaks meh- heks. Kui ta käsfi nüüd wägga hästi käis, mötles temma: „No kas ma tahhan woi ei tahha? — Wimaks tahtis ifka, wöttis ühhe

priske ja rikka seält Ma tüttarlapse ennesele naeseks, ja teggi nenda omma rõõmsa ello-päwadele otsa peäle. Sest Hispania-maal on maiapidamisses luggu teifite kui meil: naene on maia perremees, naese hea söbber temma mees, ja naese omma mees on tüdrukko assemel.

„Oh kannade pärralt! mötleb monni mees — woi nenda? Siis on meie Maal ikka weel parrem luggu. Eks mees olle naese Pea ja naene jälle noh, olgo peäle.“

Jah, sedda ütled kül sinna, mo söbber, agga kes teab mis naesed sest arwawad? — Saksama mehhe luggu olli füiski Hispania-maal wägga waene: Temma olli pärris-orri, naene pärris-orja piddaja. Senni kaua kui ta kallikenne alles tüdruk olli, olli ta kui tui poiakenne, hea ja tassane; agga ni pea kui müts ehk tanno pähhä sai, kaswid tuikeffel mets-härja sarwed pähhä ja kulli küned sõrme otsa. — Rahwas rägiwad kül, et Pastla-maal se luggu ka nenda peab ollema, et naesterahwal ei pea mitte enne sarwed, fihwad ja küned kaswama, kui nad mütsi alla sawad, ja et monnel peawad sarwe otsad jubba prudi pärja alt hakkama wälja paistma; — no egga meie sedda se kord ei hakka järrele urima.

Kui nüüd waene Saksama mehhikenne omma naese ikket kandes koggoni wäsfind olli, hakkas ta nou piddama, kuidas sedda kergitada, ehk sest koggoni lahti sada. Ta hakkas sepärrast aeg aialt omma naesele Saksama rõmust ello, rikkust, kuldside mäggesid ja kallist ilma fiitma, ja et se üks Ma on, kus rohkem pima ja met

jooksed kui ennemuiste Kanaani, maal, ja mis ta muido temmale weel ette lobbises. Mida enam naene sest asjast kulis, sedda enam hakkas temma su selle järrele wet jooksuma, ja mehhe kasso, koddo temmale armsaks jäma, nenda et ta wimaks ka mehhe nousse heitis, lubba andis keif asjad ärramüa, ja hakkas mehhega Saksa, ma pole kõndima. Nenda käisid nemmad teine teisega omma teed, Hispania, maalt Prantusse, male, ja Prantusse, maalt Saksa, ma pole, naene rahhaga hobbo, eesli selgas ja mees jalla tagga, kep käes; lapsi neil ei olnud. Kui nad nüüd Prantusse, ma risti, kiwist ka jubba mödas ollid, ütles mees: „Kule, mo armas naene, kui sul middagi selle wasto ei olle, tännini olleme meie Hispania keelt räkinnud, nüüd hakkame Saksa keelt räkima. Sinna olled omma kotto kunnii sia male ratsa sõitnud ja minna jalla tagga jooksnud, nüüd sõidan minna siit sadit kunnii omma koiu ka ratsa, ning jalla, käimisse kord on sinno käes.“ — Naene käksus, sõimas ähwardas ja ei tahtnud mitte loma seljast mahha tulla, agga mees ütles: „Armas Tirtso, minna ei panne sedda mitte pahhaks, sinna olled tännini mulle pilli aianud ja minna piddin tantfima, nüüd ollen minna omma Ma raia peäl ja pil minno kä, tantfi nüüd sinna ka nattufest minno pilli järrele; agga eestotsa on ta ifka raske; minnul olli ta ka eestotsa foggoni harjumatta.“ Kui naene ifka weel sõimas ja kärras, turtjus ja aewatas, leikas mees ühhe trööstimisse riista pöjast ja

näitas naesele: „Kas sa näed, misfugguse tik-
foga mehhed Saksmaäl ja Pastlamaäl om-
mad naesed abbiello-seädust luggema õppetawad,
kui nad muido ei moista?“ Naene jäi wait
nago luf; sest ta tundis ärra, et se tik üsna
nisamma fuggune olli, kui se, kellega temma
hobbo-eeslit kärmeminne käima õppetas. Mees
küsüis nüüd: Kule, Dirtsu, tännini ollid sinna
emmane mees ja minna isfane naene, agga nüüd
tullewad need päwad, kus minna mehheks ja sinna
naeseks jääd; üttele, kas tahhad eddespidi mo fan-
na kuulda, woi sinna jälle taggasi minna, kust sa
tulnud olled?“ „Ma lähhän jälle taggasi,“ ütles
naene nuttes, ning se olli mehhel feige parrem.
Nüüd jaggas mees naesega warrandust poleks,
ja igga üks läks omma teed ning ommale male.

„No se olli wiiks mees,“ üttele monni lug-
geja; ja monni jälle: „Kül ma nisfugguse tulles
hargile weel poolt warrandust olleksin annud;“
— ja monni weel; „Olleksin ma ferd rooska
leiskanud, siis olleksin minna ka Dirtsokest roos-
kamisse wisi rooskanud, funni ta nenda fanna-
fulelik olleks olnud, kas mässi ümber förme.“ —
Sgga mees arwab, et se õige on, mis tewma
müttele ja suust walja üttele; agga minna ar-
wan, et se ka õige on, mis minna ütlen:
Woib kül tössi olla, et Hispaniamaal
naesed meestele liga tewad ja neid pinawad;
agga se on töeste tössi, et meie Maal mehhed
naestele mitto ferd liga tewad, neid pinawad
ja mitto meest omma naesele õige sadana assemel-
en! — Sepärrast panne tähhele: „Ükski mees

polle weel omma naest targaks peksnud, egga ükski naene omma meest heaks sõimanud ehk tappelnud; agga mitto meest on Issanda nimmel oma naest heaks armastanud, ja mitto naest Temma abbiga omma meest waggaks pallunud. — Te sedda ka. Olled sinna usklik mees ja sul on uskmatta naene ning abbiello wägga waene, siis rägi omma hea Issandale ennam ommast pahhast naesest, kui omma pahha naesele ommast heast Issandast; — ehk sa olled usklik naene ja sul on uskmatta mees, siis te nendasammoti; — ehk teie ollete mollemad uskmatta, siis ärge wiitke aega, muido widab surm wimast aega, ja siis — on hilja; — ehk teie ollete mollemad usklikud, no siis tänno Summalale!

Ühhest kiwivist mis leiwaks saud.

„No kas se peaks tõssi ollema?“ mõtleb monni, kes peäkirja üksi loeb; agga kes terwet tükki loeb, teab kül, et se tõssi on, ning kuidas se on sündinud. Kamalieli kolilapsel, õnsa Paulusfel, on kül wägga õigus, kui ta Ebrea rahwale ütleb: „Ärge heitke mitte ärra omma julget lotust, mis sure palga saab.“ Agga kuulge siis kuidas se üksford sündis.

Ühhes kihhelfondas — nimme jägo nimmetamatta — ellasid wiimse nälja aego üks usklik, helde süddamega koolmeister ja üks usk-

matta fitwifowwa tallo-perremees, kes peälgi wägga rikkas ööldi ollewad, Leiwapallose olli seäl kihhelfondas wägga kallis, waß maksis jubba ülle 3me hõbbe rubla, mis waesed seält ennam sõid? Mitmede lapsed küsõsid leiba, agga piddid röömsad ollema, kui wannemattel weel jahho leent anda olli. Kerjajaid waeste innimeste lapsi olli igga ukse ees leida; agga heldematte uste ees ennam, ja ihnuuste uste ees wähhäm, ja foolmeistre ukse ees keige ennam.

„Armas Tuhhan!“ ütles foolmeistre naene ühhel hommitul temma wasto, „sinno lia ärrajaggamisse pärrast on nüüd järg nenda kaugel, et meil ennam wilja egga jahho maias ei olle ja wiinne teggo leiba ka jubba lõppetussel on. Sinna püäd mailma sojaks kütta, ja lasõed külma ennast ja ommad lapsed ärrawõtta; kui meie ka isseendid ärrajaggaksime, egga meie ommeti keifide nälga ennam ei kustuta.“

„Wägga tõssi, mo armas Maria! — wastas foolmeister, ja sillitões naese pead; agga se on ka tõssi: enne peawad fitwid leiwak sama, kui meie ja meie lapsed nälga surrema.“

— Naene jäi wait.

Selsammal päwal, pärrast lounat, tulleb üks tallopoeg rammosa hobbosega foolmeistre ukse ette, panneb hobbose aia külge finni, wißkab peoga heino ette ja tulleb tuppä. Pärrast terretamist, kui foolmeister olli küsõsinud, kust küllalinne tulleb ja tuhho ta lähhäb ja mis head ta käib, hakkas küllamees palluma: „Nus

Koolmeister! ärge pange pahhaks, ma tulin se Ford Zeie palwele. Minno wannem poeg ellab liinas, fedda ma kingiseppaks lassen öppida, ja kes nüüd pari näddali pärrast selliks saab: agga temma meister ja monned teised ka, kae: bawad ifka minno ette, et ta peab ülleannetu: mat ello armastama, napsi wõtma ja fedda teist muud weel. Dllen ka jubba monned wöllad, mis ta teinud, ommaft waesusseft piddand tassuma. No mis wannem sure mehhele ennam teeb? on ford hakkatud, siis pean nüüd eddasi aiama. Ta on minnule kirjotanud ning pal: lub mind jälle seks aiaks rahha sata, kui ta selliks saab. Dllen ka pahhane olnud agga mis sa teed ärra, kelle käest ta ommeti saab? pean ifka jälle andma. Agga et pois parre: mat ello hakkaks wõt nud, siis ollen sowinud temmale üht kirjja kirjotada, mis ta üddist ja ludeft läbbi lähhäks, ning et ma fedda isse ei moista, sepärrast tulin Zeie palwele, Zeie moistate fedda wägga hästi, kirjotage issa asse: mel minno poiale üks firri, mis ta mitte ei woi unnustada! Mis omma waewa eest wõt: tate, tassun hea melega." Kenda pallus külla: mees koolmeistrit.

Koolmeister ei seisnud mitte wasto, waid kirjotas mehhele nelli lehhe külgi täis, ja kui ta kirjja ette lugges, läksid Maria filmad ka märjaks ja küllamees nuttis nago wäeti laps. — Wi: maks küssis ka koolmeister mis küllamehhe nimme olli? Küllamees ütles "Mart Kiwwi," ja nimme pandi ka kirjja alla. Summalaga

jättes tännas küllamees wägga, nting pallus teada, mis tal foolmeisteri waewa eest maksa tulleb? Agga foolmeister ütles: „Selle tühja waewa eest ei wötta minna middagi; andko Summal, et firri teeks, mis peäle ta firjotud sai.“ Küllamees läks minnema.

Teisel päwal, wasto õhtut, tulli jälle üks woõras rammosa hobbosega kolihone ukse ette; kel walge neljawakkane kot sanis olli; agga se olli wanna weske mölder Kustas Tust, sedda foolmeister kül tundis. „No mis asfi möldri pappat meid watama aias?“ küsis foolmeister; „Teie polle animogi meid ennam watamas käinud, sepärrast ma sedda õige immeks pannen.“

„Polle aega olnud,“ wastas mölder; „agga se ford olli mul hea asfi. Ristikiwwi perremees, Mart Kiwwi, tulli eile õhto minno jure õfeks, sest et meie wannad tutwad olleme pistis mulle 12 hõbbe rub. peusse, ja pallus Teile selle eest 4 wacka ruffipüli jahho isse kätte tua, sest et Teie ühhe firja läbbi temma süddant ollete wägga rõmustanud ja ligutanud. Ma lugesin isse ka sedda firja, ja woin ütelda: se firri olleks wiis wacka jahho wäärt olnud.“

„Kas näed nüüd, armas Maria,“ ütles foolmeister naese wasto — „kuida mo sanna on tõeks sanud: enne peawad kiwwid leiwaks sama, kui usklikud nälga surrema: — Et Mart Kiwwi polle nüüd 4 wacka püli jahhuks sanud?“

Möldre käest sai nüüd foolmeister ka teada, et Mart muido ni kitse on, et omnia kõhto ei

raatsi täis süa, ja kui mölder ärraläks, laulis
koolmeister omma Mariaga sedda salmi:

Jesus on mo karjane,
Minna temma lamboke;
Kui ma Temma peäle lodan,
Keif Ta armo holeks annan:
Siis on minnul järgeste,
Süa jua rohkeste!

Armad sõbrad!

Mis muido ramato hakkatuses seisab,
leiata se kord lõppetuses. Se on trükki-
misse ja pookimisse pärrast nenda sün-
dinud ning pallun sedda mitte immeks
egga pahhaks panna.

Jummala abbiga, ilma kelleta inni-
menne middagi ei voi, saab „Sannume-
toja“ nüüd teist korda teie kätte pal-
lutud. Wõtke tedda armastuses wasto,
kuida temma armastuses teie jure tulleb.
Teile kassuks ja rõmuks olla, on temma
ainus iggatseminne. — Kui se woiks sün-
dida, siis pallub omma luggejaid wägga,
et — kes sedda woib — temmale kirja

läbbi teada annaks, kuidas ramat nende
mele pärrast on, ja kui ta sedda mitte
ei olle, mis temmal siis isfeärranis
weaks on? —

Laitmist, mis targemast suust ja söb-
ralikkust süddamest tulleb, ja mis läbbi
ta eddespidi ennast laitmisse eest hoida
woib, wöttab temma sure tännoga wasto.
— Et ramat ennem luggejaid leiaks, on
hind ka wähhendetud.

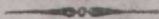
Issand hoidko teid ja tedda terwisse
jures ja õige te peäl, kunni tulleswal
aastal — kui Temma tahhab — teine
teisega jälle kokko same ja kõnneleme.

Teile ihho ja hinge polest keik head
sowides

Teie mulne söbber

Johann Jannsen,

Wändra Kanter.

Juhhatoja.

	lehhe lütg.
Eistakius (mis minnewa aasta polele jäi)	3
Lühhikenne õppetüs taewalautussest ja maailmast	51
Jummala rigist pagganatte seas	66
Kel ellaw usk on süddames, sel hea teggo kätte sees	70
Pagganatte hirm Misjonäride eest	80
Pagganatte hirmus waimo pimmedus	81
Pagganatte abbiello	87
Krahwi herra ja temma kuitjar (mis minnewa aasta polele jäi)	91
Klarus ja Maria (mis minnewa aasta polele jäi)	127
Lühhemad kõnneb	174
Hamba = arst	175
Õn ja õnnetus	180
Jakob Tru	182
Uhke wäe = üllem ja habbeme = aiata	188
Uhnitseminne ja pillaminne	203
Weider abbiebo lahutus	206
Ühhest kirowist mis leiwaiks sanud	210

